

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI: 7-8-9-10
1989-1990-1991-1992

İstanbul-1995

HARİRİZADE

MEHMED KEMALEDDİN EFENDİ

Doç. Dr. Yakup Çiçek

M.Ü. İlahiyat Fakültesi

Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

1. Hayatı

Tasavvuf tarihimizin meşhur eseri, **Tıbyânü Vesail**'in müellifi **Harîrîzâde**, XIX. asrın ikinci yarısında yaşamış mutasavvıflardanır. Cemaziyelâhir 1267/Mart 1850 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir.¹ Bildirdiğine göre, babasının **Kemâleddin Muhammet** adını verdiği Harîrîzâde'nin tam künyesi, **Kemâleddin Muhammed Harîrîzâde b. Seyyid Şeyh Abdurrahman b. Seyyid İbrâhim el-Halebî** dir.²

Müellif, daha çok Harîrîzâde ve Harîrîzâde Kemâleddin adını kullandığı gibi, ondan bahseden kaynaklarda da adı bu şekilde geçmektedir.³

Halep'te bulunan ve "**Harîrîzâdeler**" diye mârifet sülâleden olup **Şeyh Ahmed er-Rifâî** (v. 578/1182) in neslindedir.⁴

Bu sülâlenin, "ipekle ilgili, ipekten yapılmış; ipek gibi yumuşak" mahallerine gelen "**Harîrî**" lakabıyla anılması, Şeyh Ahmed er-Rifâî'nin torunu ve onun sohbetinde bulunan **Şeyh Seyyid Burhaneddin Ebu'l-Hasan Ali** (v. 645/1247) ile başlar.⁵

1 **Tıbyân**, III, vr. 304a; **Kibâr**, I Meşâyih, s. 52; **Vicdânî**, tomar, s. 86; **Sefîne**, III, vr. 84a.

2 **tıbyân**, göst. yer.

3 Harîrîzâde, **Şeyhu Virdi's-settâr**, Seyyid Muhammed Fevzi'nin kitabına yazdığı takrizde, müellifimiz takdir edilirken, Harîrî'lerden olduğu bilhassa belirtilmektedir:

"Husûsâ nev-nihâl-i bağ-ı ilm ü ma'rifet bir zât Harîrîzâdelerden olduğun bak eyledi isbât "Kemal"dir mahlası nâmı Muhammeddir o zâtın hem Ziyâd etsin anın feyz ü kemâlâtın Hüdâ her dem."

4 a.g.e., Seyyid İsmâil Sadık b. Vecihî Paşa'nın takrizinden.

5 **Tıbyân**, I, 293a.

Onun bu lakabla anılması hususunda bir kaç rivayet bulunmaktadır:

1. Küçük yaşta babasını kaybeden Ebu'l-Hasan Ali'ye amcası ipek dokuma sanatını öğretmişti. Daha sonra hapse düşen Ali, yanındakilere imamlık etmiş, ve cemaati kendisine mürid olmuş, dolayısıyla **Harîrî** ismi böylece şöhret bulmuştur.⁶

2. İbn Kesîr'in kaydettiğine göre, Şeyh Ebu'l-Hasan, Şam'da bulunduğu sürece ipek dokumacılığı ile meşgul olmuş; aynı meslekte bulunan tanıdıkları onun için bir zaviye inşa ettirmişlerdi.⁷

3. Müellifin bildirdiğine göre, Şeyh Ebu'l-Hasan'ın ipek dokuma sanatı olmayıp, o işle uğraşan bir arkadaşı vardı. Bir gün ondan, dinî hizmetle bulunmasını istemiş, o da, işiyle meşgul olmak zorunda olduğunu ileri sürmüştü. Bunun üzerine Şeyh, parmağı ile örme âletlerine işaret etmiş ve âletler kendiliğinden çalışmaya başlamışlardı. Bundan dolayı Şeyh "**Harîrî**" diye meşhur olmuştur.⁸

4. Harîrhizâde'nin babasından naklettiğine göre, Şeyh Ebu'l-Hasan'ın bir kerâmeti olarak saman ipek olmuş, bu sebeble ona **Harîrî** denmiştir.⁹

Kaydedilen rivâyetlerin her birinin mümkün olması yanında, son rivâyet daha kuvvetli görülmektedir.

Müellifin, amcazâdesi **Şeyh Ahmed el-Harîrî**'den aldığı bir icâzetnâmede neşve ve tarîkat silsileleri şu şekilde verilmektedir:

1. Harîrîzade Kemâleddîn Efendi,
2. Şeyh Seyyid Ahmed b. Ömer (Aynı zamanda aynı tarîkatın icâzetini babası Şeyh Abdurrahman'dan da almıştır),
3. Şeyh Seyyid Hasan, babası,
4. Şeyh Seyyid Muhammed, babası,
5. Şeyh Seyyid Ebû Bekr, babası,
6. Şeyh Seyyid Muhammed, amcası,
7. Şeyh Seyyid Musâ, kardeşi,
8. Şeyh Seyyid Ahmed, babası,
9. Şeyh Seyyid Abdulbasît, babası,

6 A.g.e., I, 289a.

7 A.g.e., I, 290a.

8 A.g.e., I, 290b.

9 A.g.e., I, 291a; **Şerhu virdi's-settâr**, Seyyid İsmâil Sâdık Kemâl b. Vecihî Paşa'nın takrîzinde son rivâyet tercih edilerek şöyle denmektedir: "Evliyâdandır anın nesli "Harîrî" meşhur İpek olmuştu saman eyliyecek Hakk'a duâ."

10. Şeyh Seyyid Mahfûz, babası,
11. Şeyh Seyyid Sevvân, babası,
12. Şeyh Seyyid Abdulbasît, babası,
13. Şeyh Seyyid Abduddâim, babası,
14. Şeyh Seyyid İbrâhim, babası,
15. Şeyh Seyyid Ebû Bekr, babası,
16. Şeyh Seyyid Reslân, babası,
17. Şeyh Seyyid Mansûr, babası,
18. Şeyh Seyyid İbrâhim babası,
19. Şeyh Seyyid Ali, babası,
20. Şeyh Seyyid Muhammed, babası,
21. Şeyh Seyyid Mikvâr, babası,
22. Şeyh Seyyid Hasan, babası,
23. Şeyh Seyyid Hamîs, babası,
24. Şeyh Seyyid Sa'd, babası,
25. Şeyh Seyyid Abdulmu'izz, babası,
26. Şeyh Seyyid Davûd, babası,
27. Şeyh Seyyid Muhyiddîn, babası,
28. Şeyh Seyyid Yahyâ, babası,
29. Şeyh Seyyid Muhammed, babası,
30. Şeyh Seyyid Burhâneddin Ebu'l-Hasan Ali, dedesi,
31. Şeyh Seyyid Ahmed er-Rifâî.¹⁰

Harîrîzâde'nin babası **Şeyh Abdurrahman** da, meşâyihen bir zât idi. Oğlu Harîrîzâde'ye **Rifa'iyye**'den **Harîriyye** ve **Halvetiyye**'den **Bekriyye** tarîkatlarının hırkasını giydirdiğini,¹¹ ayrıca kendisinin **Hafheviyye** tarîkatındaki makamının zikir telkin etme seviyesinde bulunduğunu ve **Harîrîzâde**'nin bu tarîkatı da babasından aldığını görmekteyiz.¹²

1284/1867'de babası öldüğü zaman, henüz on yedi yaşlarında bulunan Harîrîzâde, onun vefatını müteakib bir müddet ticaretle uğraştı ise de, tekrar ilme yönelmiştir.¹³ Babasının vefatı, onun ilim tahsiline devamını ve çok sayıda eser verme azmini engellememişti. Zaten ilim sahibi olmak,

10 **Tibyân**, I, 292b vd.

11 **A.g.e.**, I, 292b.

12 **A.g.e.**, I, 299b.

13 **A.g.e.**, III, 304b.

her türlü zorluğu göğüslemeyi de göze alarak verilen kesin bir kararın sonucudur.

Harîrîzâde'nin bir takım seyâhatları da olmuştur. Kısa süreli olan bu seyâhatlarının, tasavvuf ve dinî bilgilerini artırmak ve bazı meşâyihle görüşmek gâyesine bağlı olduğunu tahmin etmek zor değildir. Nitekim aldığı tarikatlerin bir kısmını bu seyahatları esnasında almış veya hırkalarını giymiştir.

Receb 1286/1869 tarihinde akrabalarını ziyaret için Haleb'e gitmiş, orada dört ay kadar kaldıktan sonra İstanbul'a dönmüştür.¹⁴

1289/1872'de İstanbul'da görüştüğü **Şeyh Seyyid Muhammed Nûru'l-'Arabî el-Hüseynî**'yi ziyaret için, bir yıl sonra 1290/1873'de Üsküb'e gitmiştir. Bu yolculuğu esnasında Selânik'e uğrayarak, orada bulunan **Şeyh Ali Rızâ Efendi** ve **Şeyh Edîb Sâlih Lûtfî Efendilerle** görüşmüştür.¹⁵

Aradan bir yıl geçtikten sonra, evliyâyı ziyaret için 1291/1874 tarihinde Mısır'a,¹⁶ ertesi sene de aynı maksadla 1292/1875'de Edirne'ye gitmiştir.¹⁷

Otuz iki yıllık kısa ömrünü, seyahatları hariç tutulursa, İstanbul'da geçirdiğini söyleyebiliriz.

2. Tahsili

Harîrîzâde'nin tahsil hayatı da İstanbul'da geçmiştir. Beş yaşına gelince, ilim tahsiline başladığını, **Hâfız Osman Efendi**'den bir müddet Kur'an-ı Kerim okuduğunu bizzat kendisi anlatmaktadır.

Bu şekilde başlayan tahsil hayatı, rüşdiyede devam etmiştir. Orada sarf, nahiv, mantık ve âdâb gibi mukaddemât ilimlerini, iki kardeş olan **Ali** ve **Mevlâ Emîn Ankaravî Efendiler**'den okumuştur.¹⁸

Bundan sonra Hadîs alimlerinden **Allâme Şakir Efendi**'nin **Sahîh-i Buhârî** derslerine devam etmiştir.¹⁹

1286/1869'da Halep yolculuğundan **Şeyh Abdülatîf el-Buhârî** ile

14 A.g.e., III, vr. 304a; **Kibâr-i meşâyih**, s. 52; **Melâmîlik ve Melâmiler**, s. 326; **Tomar-ı turuk**, s. 86.

15 **Tibyân**, III, vr. 304; **Melâmîlik ve Melâmiler**, s. 326.

16 **Tibyân**, III, vr. 304b; **Kibâr-i meşâyih**, s. 52; **Sefine**, III, vr. 84a; **Osmanlı Müellifleri**, I, s. 155.

17 **Tibyân**, II, vr. 129a.

18 **Tibyân**, III, vr. 304a; **Melâmîlik ve Melâmiler**, s. 326.

19 **Tibyân**, göst. yer.

İstanbul'a avdet etmişti. Bu zattan, evinde misafir kaldığı sürece Hanefî Fıkıh'na dair bazı metinler ve müselsel²⁰ hadîsler okumaya gayret göstermiştir.²¹

Şeyh Kâsım el-Mağribî (v. 1298/1880)'nin **Câmi'u's-Sahîh** derslerine devam etmiş, **Allâme İbn 'Akile el-Mekkî'nin Müselselât'**ını da ondan okumuştur.²²

Hayatını tanıtmaya çalıştığımız müellifin, derinleşip meşhur olduğu saha her ne kadar tasavvuf ise de, Fıkıh ve Hadîs ilimlerini de belli ölçüde tahsil ettiğini görüyoruz.

Fıkıh tahsili konusunda bizzat şunları söylemektedir: "Fıkıh ilmini, **Allâme Kâdı Fehhâme Şeyh Abdullatîf Ömer el-Buhârî el-Halebî el-Hanefî el-Ezherî**den tahsil ettim. O da, aynı ilmi Şeyh İsmâil el-Halebî el-Hanefî'den almıştır." Müellif bundan sonra, hocasından **İmam-ı A'am'a** kadar olan silsileyi saymaktadır.²³

Aynı mevzudaki ikinci senedde, Mısır müftüsü **Seyyid Şerif Muhammed el-Harîrî**den Resûlullah'a kadar silsile verilmiştir.²⁴

Müellifin üçüncü olarak verdiği diğer bir senedde ise, fıkıh silsilesinin yanında, başta kütübü's-sitte olmak üzere hadîs kıraatı senedleri de kaydedilmiştir.²⁵

Tasavvuf ilim ve hayatında silsilenin mevzubahs olduğu bilinmektedir. Aynı durum diğer dinî ilimler için de söz konusudur. Bu durumun bir asır önce yaşayan müellifimizin zamanında da devam etmekte olduğunu, tahsil ettiği dinî ilimlere dâir verdiği silsileler göstermektedir.²⁶

İlim tahsiliyle meşgul olduğu devrede müellif, **Rifâ'iyye** ve **Halvetiyye** tarikatlarını almış, yine bu sırada **Hizbu'l-bahr**'ı serhetmiş ve ona

20 **Müselsel Hadis**, rivayetinde râvilerden herbirince "dinledim" veya "bize tahdis etti" veya "bize bildirdi" vb. ifadeleri kullanılan hadislerdir. Veya râvilerinin, rivayet ettikleri râvinin, rivâyet esasındaki söz ve fiillerini aynen tekrar ettikleri hadislerdir. Müselsel hadislerin bazan evvelinde veya sonunda inkitâ olabilir.

Teselsül şeklindeki rivâyetin faydası, **tedlis** ve **inkitâdan** uzak olmasıdır. Bununla beraber, müselsel hadis tarikiyle sahîh olan hadisler pek azdır. Bk. Ahmed Muhammed Şâkir, **el-Baisu'l-hasis şerhu ihtisârî 'ulûmi'l-hadis**, Mısır 1958, s. 168; Koçyiğit Talat, **Hadis İstilahları**, İ.F.Y., Ankara 1980, s. 310.

21 Muallim Vahyi, **Bursalı Tâhir Bey**, s. 23; **Tibyân**, III, vr. 304a; **Kibâr-i meşâyih**, s. 52.

22 **Tibyân**, III, vr. 304a; **Melâmilik ve Melâmiler**, s. 326; **Tomar-ı turuk**, s. 86; **Kibar-i meşâyih**, s. 52.

23 **Tibyân**, I, vr. 81 vd.

24 A.g.e., I, 82 vd.

25 A.g.e., I, 83b-86b.

26 Bk. Haririzâde'nin aldığı ve rivayet ettiği tarikatlar.

Ziyâu'l-bedr ismini vermiştir.²⁷ Babası vefat ettiğinde on yedi yaşında olduğuna göre, adı geçen şerhi yazdığı ve tarikatları aldığı anda ancak on beş yaşlarında bulunuyordu demektir.

Tasavvuf ilmini kendisinden tahsil ettiği **Şeyh Seyyid Muhammed Nuru'l-'Arabî** ile karşılaşmasını, Allah'ın bir lütfu olarak nitelendiren Harîrîzâde,²⁸ **Nûru'l-'Arabî** 1289/1872'de İstanbul'a geldiğinde, onu Boyacı köyündeki yalısında misafir etmiş ve ona biat etmiştir. Bu zattan, **İbn Fâriz**, (v. 576/1180)'in **Kasîdetü't-tâiyye**'sini,²⁹ **Şeyhu'l-Ekber Muhyiddin b. 'Arabi** (v. 638/1240)'nin **Risâletü'l-ehadiyye**'sini³⁰ ve **Fususul-hikem**'ini³¹ okumuş ve melâmî hilâfetnâmesi almıştır.³²

1290/1873 tarihinde, Üsküb'de bulunan Şeyh Muhammed Nûru'l-'Arabî'yi ziyaretten dönerken Selânîk'te Şeyh Ali Rıza Efendi (v. 1295/1878)'den **Ramazaniyye** ve Şeyh Edîb Lütfi Efendi'den de **Sinâniyye** hilâfeti almıştır.³³

Harîrîzâde'nin, mühim eserleri tedkik maksadıyla bir aralık Fatih Câmii dahilinde olan kütüphanenin hâfız-ı kütüplüğündeki vazifesi hariç tutulursa, resmî bir görevi olmadığını, kısa ömrü boyunca tahsil-i ilim ve te'lif ile meşgul olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim hayatını anlatırken kullandığı; **"Bu kitap (Tibyân) kırkbirinci eserimdir. Şimdi İstanbul'da bulunmakta, ilim tahsili, tasavvufî eserler müzakeresi ve lâyük olmadığım halde tarîkat vermekle meşgul olmaktadır. Aynı zamanda maîşet teminiyle de iştigal ediyorum. Bedenî bazı rahat-sızlıklarla mübtelâyım."** gibi ifadeler resmî görevinin olmadığını, geçimini memuriyet dışı işlerle temin ettiğini göstermektedir.³⁴

"Zâhir ve bâtın ulemasına hizmet etmeyi bana nasib kılan yü-

27 **Tibyan**, II, vr. 217a.

28 A.g.e., III, 304a.

29 Şeyh Ebû Hafs Ömer b. Ali el-Farız el-Hamevî (v. 576/1180), **et-Tâiyye fi't-tasavvuf**. İbn Fâriz, eserini bitirince Resûlullah'ı rüyasında görmüş, ona **Nazmu's-sülûk** ismini vermesini emir buyurmuştur. Bk. K.Z., I, s. 365 vd. Bu eserin Davud b. Mahmud er-Rûmî el-Kayserî (v. 751/1350) tarafından **Şerhu'l-kasîdeti'l-tâiyye** adında şerhi yapılmıştır. Bk. T.S.A.Y., III, 133; Br. Supp., II, s. 323; K.Z., I, s. 266.

30 Muhyiddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ali b. Muhammed b. el-'Arabî (v. 638/1240), **Risâletü'l-ehadiyye**, Bk. Supp., 792.

31 Şeyhu'l-Ekber, **Fususul-hikem**, Tasavvuf'ta meşhur olan bu eserin ön sözünde müellif, Muharrem ayı sonlarında Şam'da Resûlullah'ı rüyada gördüm. Elinde bir kitap vardı. Bana, "bu kitaba fususu'l-hikem ismini ver ve onu neşret, insanlar istifade etsin", buyurdu. Ben de, peki dedim, demektir. Bk. Br. Supp., I, 793; K.Z., I, 1263; O.M., II, 142; T.S.A.Y., III, s. 137.

32 **Tibyân**, III, vr. 304a.

33 A.g.e., III, vr. 304b; **Melâmilik ve Melâmiler**, s. 326; Tomar-ı turuk, s. 87; **Kibâr-i meşâyih**, s. 52.

34 **Tibyân**, III, vr. 304a.

ce. Allah, bununla bana nimetini ihsan buyurmuştur," diyerek istifâde ve istifâze edilen ulema ve meşâyih arasında bulunmanın değerine işaret eden Harîrîzade, hayır ile yâdedilmesine vesîle olan Tıbyân'ın önsözünde, "Zâhir ve bâtın ilimlerinden icâzet aldım. İlim meclislerinde yetiştim. Temiz sûfilerin feyizleriyle gerçek diriliği buldum," demiştir.³⁵

Hırka-ı Şerîf civârındaki hâne-i âlilerinde mutalaa ve telîf ile meşgul oldukları gibi, müracaât eden tâlib-i râh-i irfânı dahi Rabbânî ma'rifetlerden mahrûm bırakmazlardı.³⁶

Tıbyân'ın telîfi esnasında, bulunduğunu ifade ettiği bedenî rahatsızlıklarının ölümüne sebep olduğu düşünülebilir. Çok verimli, fakat pek kısa denilebilecek ömrünün otuz iki sene olduğu hususunda ittifak vardır.³⁷

Ölüm tarihi ve yeri hakkında da kaynaklar ittifak etmektedir. Buna göre, 2 Zilka'de Cuma günü 1299/15 Eylül 1882 tarihinde dâr-i fâniden dâr-i cemâle gitmiştir. Nâş-i şerîfleri ihtifâlât-ı lâyika ile kaldırılarak Eyüb'de Şeyh Hasib Efendi dergâhına nakl ile, burada makbure-i mahsûsasına vedî'a-i Rahmân kılındı. Kabr-i şerîflerinin üzeri açıktır. Gâyet mükellef mezar taşı vardır. Seng-i mezarında şu kitâbe yazılıdır:

Ni'met-i uhrâ için bu kâinât
 Âlem-i ervâha olmuş şâh-râh
 Âdem oldur ki bekâ-yı nâm elde
 Ömrünü bî-fâide kılmaz tebâh
 Şeyh Kemâleddîn Efendi genç iken
 Hâsıl etmişti nice feyz-i ilâh
 Halvetî vü Celvetiden feyz alıp
 Sâha-i ukbâyı kıldı hânkâh
 İlm u fazlı rüşdi tâ yevmu'l-kıyâm
 Yâd ola devreyledikçe mihr ü mâh
 Geldi üçler söyledi târihini
 Şeyh Kemâleddîn Efendi göçti vâh.

2 Zilka'de 1299.³⁸

35 A.g.e., I, Müellifin önsözü.

36 Osmanlı Müellifleri, I, s. 156; Kibâr-i meşâyih, s. 53.

37 Adı geçen bütün kaynaklar.

38 Melâmilik ve Melâmiler, s. 326; Sefine, III, vr. 85a.

3. Harîrîzâde'nin hocaları

Harîrîzâde'nin bir çok meşâyih ve ulemâdan istifade ederek, başta tasavvuf olmak üzere dinî ilimlerde derinleştiği görülmektedir. Tahsilini ve tasavvufî hayatını anlatmaya çalışırken hoca ve şeyhlerinden de bahsetmiştik. Bu itibarla burada sadece, kendisinin hem şeyhi ve hem de hocası olarak pek fazla faydalandığı **Şeyh Seyyid Muhammed Nûru'l-'Arabî'nin** hayatını vermekle iktifa edeceğiz.

Muhammed Nûru'l-'Arabî

1220/1805'de dünyaya gelen **Nûru'l-'Arabî**, küçük yaştan itibaren **Ezher'de** ilim tahsiline başlamıştır. Şeyhu'l-İslâm Şeyh Hasan el-Kuveynî gibi meşhur âlimlerden ilim almıştır.³⁹

1244/1828 tarihinde Yanyalı **Şeyh Ahmed Efendi** ile Yanya'ya azîmet ve orada **Nakşibendî** şeyhi **Şeyh Yusuf Efendi** yanında sekiz ay kadar ikâmet ederek, mezkur şeyhin emriyle Mekke'ye gitmiştir.⁴⁰

Mekke'de bir sene mucâveret ederek bu esnada Şeyh **Ömer Abudurresûl'den** hadis ilmi okumuş ve **Şeyh İbrahim el-Halevetî'den** de **Halvetiyye** tarikatını almıştır.⁴¹ Şeyh Abdurresûl'e biat etmek istediğinde o, Mısır'a gitmesini ve giderken Şâfiî mezhebine göre amel edip, namazları cem' ve kasr etmesini istemiştir.

Şeyhin emrine uyarak Mısır'a giden **Nûru'l-'Arabî**, **Ezher** medresesine gitmiş, **Üstâd Şeyh Hasan el-Kuveynî'nin** elini öpmüştü. Kendisinden İmam Hüseyin Câmiini ziyaret etmesini isteyince, **Nûru'l-'Arabî** oraya gitmişti. Kuşluk vakitlerinde dolu olan mescidde bu defa kimseler yoktu! İçeri girdiğinde mihrabda oturmakta olan pek nûrârî bir kimse gördü. "İçime onun Habîbullah olduğu doğdu", diyen **Nûru'l-'Arabî**, yanına vararak rükbesini öpmüştü. O da sırtını sıvazlayarak ona duâ etmiş, sonra "Git" buyurmuştu. Kapıya doğru yürüyüp çıktığında orada kimseler görülüyordu. Biraz sonra tekrar mihraba geldiğinde, orda da kimse yoktu. Bunun üzerine mescidin sokağa açılan kapısından çıkıp gitmişti. Câmiye döndüğünde, her tarafın insanlarla dolu olduğunu gören **Nûru'l-'Arabî**, **Şeyh Hasan el-Kuveynî'nin** yanına gidip elini saygıyla öptü. "Artık sana ilim açılmıştır; Anadolu'ya gidebilirsin," dedi.⁴²

39 **Tibyân**, III, vr. 215a.

40 **A.g.e.**, III, vr. 315a; **Tomar-ı turuk**, s. 87.

41 **Tibyân**, III, vr. 315a.

42 **A.g.e.**, III, vr. 215b.

1245/1829'da Kahire'den ayrılıp Siroz'a gelmiş, oradan da Koçan'a gelerek, bir medreseye müderris olup, 1255/1839 yılına kadar kalmıştır. Bundan sonra oradan ayrılıp Üsküb'e gidip yerleşmiştir.

Nûru'l-'Arabî, pek fazla sigara içiyordu. Bir gece rüyasında, Medîne'ye gitmiş **Mahmûdiyye Medresesinde** abdest aldıktan sonra, **Harem-i Şerife** girmek istemişti. Kapıda duran Hz. Ömer "**Git, abdest al**"; demiş. O da tekrar abdest alıp geldiğinde, aynı emri yine tekrar etmişti. Bunun üzerine abdest aldım, deyince, öfkelenerek sırtına eliyle iki defa vurunca hemen istifra etmeye başlamış ve içinde bulunan duman kirleri, istifra ile dışarı boşalmıştı. Bundan sonra Hz. Ömer yeniden abdest almasını emretmiş; o da abdest alarak Harem-i Şerife girmişti. Resûlullah mihrabında, solda Hz. Ebû Bekir ve Ömer, sağında ise Hz. Osman ve Ali oturuyorlardı. Resûlullah, huzura gelen Nûru'l-'Arabî'yi oturtmaları için yanındakilere işaret edince Hz. Ebû Bekr ona, "**otur**" dedi. Büyük bir saygıyla Hz. Ali'nin yanında oturunca, Hz. Ebû Bekr "**yanımızda niçin oturmadin?**" buyurdu. O bir şey söyleyemeyince Hz. Ali, "**bu mecliste taraf yoktur,**" dedi. Bundan sonra uykusundan uyandı.⁴³

Nûru'l-'Arabî'nin rüyasında Resûlullah'tan, **tevhîd-i ef'al, tevhîd-i sıfat ve Tevhîd-i zât** telkinlerini aldığı rivâyet edilmektedir.⁴⁴

Müsâferet sebebiyle İstanbul'da bulunduğu sırada Şeyh Abdülhâlik Efendi'den Nakşibendiyye tarikatını almıştır.⁴⁵

1259/1843'de ikinci defa olarak Hacca gitmiş, Mekke'de Şeyh Abdülhâlik Efendi'nin halifelerinden **Şeyh Mustafa b. Mahmûd Tırabzonî**den tekmîl-i tarikatla "**teslik**" ve "**irşâd**" icâzetnâmesi almıştır.⁴⁶

Mekke'de kaldığı sırada **Meczûb Melâmî Derviş Muhammed el-Mekki**'ye mulâki olarak bir halvetî erbain çıkardıktan sonra **bekâ, cem'** ve **hazret-i cem'** makamları telkini almıştır.⁴⁷

1289/1872 yılında İstanbul'a geldiğinde, Harîrîzâde onunla müşerref olmuş ve ondan bir takım tarikat kitapları okumuştur.⁴⁸

Harîrîzâde, Şeyh Nûru'l-'Arabî'den **Halvetiyye** ve **Nakşibendiyye** tarikatlarında iki meşreb yani zâhir, bâtın; iki seyr yani mestûr, âmir yani; Tarikat sülûkü ve sûfiyye yolu olan esmânın telkîni, hakikat sülûkü

43 Göst. yer.

44 **Tomar-ı turuk**, s. 89.

45 A.g.e., s. 89; **Tibyân**, vr. 216a.

46 Göst. yer.

47 **Tomar-ı turuk**, s. 89.

48 Bk. Harîrîzâde'nin tahsili.

ve melâmiyye yolu olan "Allah'ı bilme" hususlarında sülûk verme icâzeti almıştır.

Ehl-i şühûd zevkine binâen vahdet-i vücûda kâil olan ilk mutasavvif **Nûru'l-'Arabî**'dir. Bu hâlde şer'î merâtib muhafaza edilir.⁴⁹

Şeyh Muhammed Nûru'l-'Arabî, çoğunluğu Türkçe olan otuzdan fazla eser telif etmiştir.⁵⁰

1305/1887 tarihinde seksen beş yaşında olduğu halde **Ustrumca**'da irtihal etmiş ve vefat eylediği odada defnolanarak orası türbe şekline if-
rağ edilmiştir.⁵¹

4. Tasavvufi hayatı

Harîrîzâde'nin tasavvufi hayatı hem bilgi ve hem de yaşayış bakımından pek zengin görülmektedir. Ana tarikatler ve onların kollarından iki yüze yakın tarıkata çeşitli seviyede intisabının bulunduğu eserlerinin tetkikinden anlaşılmaktadır. Bu konuda **Tibyân**'ın önsözündeki şu sözleri bilhassa dikkatimizi çekmektedir: "**Seyyidu'l-Mürselîne ittibâ ve kemâle ermiş vârislerine iktidâ etmek üzere, çeşitli ezkâr, değerli âsâr ve müşâhede edilen envâr telkinleriyle bir çok tarikat ehlin-den "teslik" ve "tahkik" aldım. Muhtelif sohbetlerde bir çok defa fahrî ve fakrî hırkalar giydim. Meşâyih benden kadîm ve cedîd iş-ler hususunda hususî ve umumî ahidler aldılar. Onların nûr silsilelerine muttasıl oldum. Marifet pınarlarından en tatlı şerbetleri içtim. İslâm memleketlerinde tanınan büyük meşâyihe mensûp, yüz yetmiş aşkın tarıkata onların vasıtasıyla muttasıl oldum.**"⁵²

Gerçekten otuz iki yıl gibi kısa bir ömürde, bu kadar tarikatla ilgi kurmak, büyük çoğunluğu **Arapça, Farsça ve Türkçe** olan dört yüzü aşkın kaynağın incelenmesinden sonra telif edilen **Tibyân** ve sayıları kırka ulaşan büyük küçük risalenin telifine muvaffak olmak büyük bir başarıdır. Şu beyit onun hakkında söylenmiştir:

"Şâb iken ahz-ı hilâfetle olup şeyh-i tarîk
İlmi tahsil ile de serâb oldu eclâ."⁵³

49 **Tibyân**, III, vr. 317a.

50 Hakkında ve eserleri konusunda bilgi için bk. **Tibyân**, III, vr. 316 vd.

51 Bk. **Tomar-ı turuk**, s. 93; **Tibyân**, III, **Nûriyye** tarikatı (Nûru'l-'Arabî'ye nisbet edilmiştir); **Melâmilik ve Melâmiler**.

52 **Tibyân**, I, müellifin önsözü.

53 **Şerhu virdi's-settar**, Seyyid İsmail Sadık Kemâl b. Vecihî Paşa'nın takrîzi.

Harîrîzâde, bazı tarikatlardan icâzet alıp hırka giymiş, bir kısmına da rivâyet etmek yoluyla intisap etmiştir. İcâzet veya rivâyet yoluyla intisap ettiği tarikatların senedlerini zikretmektedir. "**İcâzet aldım,**" "**hırka giydim,**" "**rivâyet ediyorum**" tabirlerini çok kere kullanan Harîrîzâde, bazan "**müşerref oldum,**" "**ittisalım var,**" "**bana vâsıl oldu**" gibi sözlerle de intisabı olan tarikatları bildirmiştir. "**Aldım**" diyerek belirttiği tarikatları "**Aldığı tarikatlar**" başlığı altında, diğer tabirlerle intisap ettiğini bildirdiği tarikatları da "**Rivâyet ettiği tarikatlar**" başlığı altında verdik.⁵⁴

Küçük yaşlarda tasavvuf hayatına başlayan Harîrîzâde,⁵⁵ şöyle demektedir: "Bu tarikat (Hefneviyye'nin ikinci şübesi) aldığım ilk tarikattır. Bu tarikatta pederim Seyyid Şeyh Abdurrahman el-Harîrî el-Halvetî'den biat, zikir telkini, ahid alma, hırka giyme ve hilâfet konularında umûmî icâzet aldım."⁵⁶

Celvetiyye tarikatını aldığını şöyle anlatmaktadır: "**Celvetiyye** tarikatını şeyhimiz âlim ve feyz sahibi **Şeyh Ebu'l-Feyz Hüseyin Feyzuddin**'den aldım. Bu vesîle ile bana şu icâzet mektubunu yazmıştır: "Ben abd-i fakîr Hüseyin Feyzî el-Mısırî, yanıma Seyyid Muhammed Kemâleddin el-Harîrî el-Halvetî geldi. Aramızda tarikatlar hakkında müzâkere oldu. Daha ziyâde Celvetiyye tarikatı, onun esrâr ve ma'rifetlerinden bahsettik. Bu esnada Harîrîzâde, benden Celvetiyye'nin izin ve hırkasını talep etti. İstihâreye yattitan sonra, ona ism-i evvel olan kelime-i tayyibeyi telkîn ettim. Sonra usûlden olan **esmâ-i seb'anın** diğerlerini telkin ettim. Onlar; **Allah, Huve, Hakk, Hayy, Kayyûm** ve **Kahhâr**'dır. Sonra furu'dan olan **esma-i hamseyi** telkin ettim. Onlar da; **Ehad, Vâhid, Fettâh, Vehhâb, Samed**'dir. Ona tâç giydirdim. Dilediği kimseye giydirmesine de izin verdim. Hırka giydirdim ve giydirmesinde onu mezûn kıldım. Onu seccâdeye oturttum ve istediği kimseyi oturtmasına, ahid almada, derviş edinmede, nakîb ve halîfe bırakmada, zikir meclisleri açmakta, istediği yerde ahzâb ve evrâd tilâvetinde, Şerîata uygun olan her şeyde ona mutlak icâzet ve umûmî izin verdim. Söz ve fiillerimde onu halîfe tayin ettim."⁵⁷

Haririyye tarikatını babasından 1282'de, henüz on beş yaşlarında

54 Haririyye tarikatını, pederinin vefatından iki sene önce 1282/1865 tarihinde almıştır. Bu aldığı ilk tarikat olmadığına göre, daha küçük yaşta da intisap ettiği tarikatların olduğu anlaşılmaktadır. Bk. **Tibyan**, I, vr. 291a vd.

55 Bu konuda bkz. **Mehmed Kemaleddin Efendi Hayatı-Eserleri ve tibyanu Vesâilil-Hakâik fi Beyânî selasilik Tarâik Muhtevası-Kaynakları**, adlı Doktora tezimiz, s. 38vd.

56 Bundan sonra senedini vermiştir. Bk. **Tibyân**, I, vr. 299b.

57 Resûlullah'a kadar telkin senedi verilmiştir. Bk. **Tibyan**, I, 244b-245a.

iken aldığı bildiren Harîrîzade, aynı tarikatı Seyyid Şeyh Ahmed b. Ömer el-Harîrî'den de aldığı anlatır. Rebûlevvel 1289/1872'de, Hema'da bulunduğu esnada, Şeyh Ahmed b. Ömer'in kendisine yazdığı icâzet mektubunun bir bölümünde şunları söyler: "Evladımız Seyyid Şeyh Muhammed Harîrizade'nin şeyhi Ahmed er-Rifâ'î'nin tarikatında bir kademenin olmasını isterim. Onu hayrın ve saadetin icrâsına ehil, ilim ve seccâde vermede kâbiliyetli görünce, şeyhi ve cedit olan Şeyh Ahmed er-Rifâ'î'nin tarikatında ona kısa bir zamanda seyr ü sülûk verdim. Gerekli ezkâre devam etmiş, fakr sahiblerine ve ihvana hizmette bulunmuştur. Bunun üzerine ona, burada (Hema'da) ki zâviyelerde ve diğer yerlerde seyr ü sülûk vermede, zikir ikâmesinde, müridlerinden ahid alma, tâlib olanlardan liyâkathı olanlara Rifâ'î'ye hırkasını giydirmede umûmi izin verdim."⁵⁸

Harîrîzade, Kâdiriyye'nin beşinci şûbesini Şeyh Abdullatîf b. Ömer el-Buhârî el-Halebî'den, 18 Receb 1287'de sabah namazından hemen sonra almıştır. Adı geçen şeyhin konu ile ilgili yazdığı icâzet mektubunun bir yerinde şöyle denmektedir: "Bu icâzet mektubuyla bana nisbet edilen, Kâdiriyye'nin Nûrâniyye şûbesinde hırka, postnişinlik, zikir başlatma ve mu'teber şartlarına uygun olarak sona erdirmeye izinlerini Harîrîzade'ye verdim."⁵⁹ Aynı mektubun diğer bir yerinde ise şunları yazmıştır: "Evladımız fâzil kâmil faziletler rütbesini hâvi, salâh ehlinin umdesi, felah neticesi Seyyid Şeyh Muhammed Harîrîzâde'ye, Kâdiriyye sâdatı tarîkında icâzet verdim. Ona zikir telkin ettim. Kendisini halife ve ehl-i fakr ve meşâyih sûfilere şeyh olarak bıraktım. Verdiğim icâzetle, ehil olanlardan dilediğine icâzet vermede onu izinli kıldım. Ona Kâdiriyye'nin hırkasını giydirdim."⁶⁰ Harîrîzade'ye her hususta takvaya riâyet etmesini, salihlerin âdâbına uyararak sülûkünde bütün gayretini sarfetmesini ve selefîn yolundan ayrılmamasını ona vasiyyet ettim. Kâdiriyye mensuplarından bu mektuba muttali olanların, hangi yerde olurlarsa olsunlar Harîrîzâde'ye itaat etmeleri gereklidir.

Diğer İslâm beldelerinde de onu şeyh kıldım. Seccâdeyi beraberinde taşır. Sarığında şeyh olduğunu gösteren işaretler bulunur. Dilediği kimseyi kendi yerine bırakıp, söz ve işlerine halife yapabilir. Bu hususlar Kâdiriyye müntesipleri için geçerlidir. Kim Harîrîzâde'ye ikrâm ederse Şeyh Abdulkâdir Geylânî Hazretlerine ikrâm etmiş olur. Ona ikram

58 Hırka silsilesi verilmiştir. Bk. Tibyân, I, 292b vd.

59 Tibyân, III, vr. 49b.

60 Hırka silsilesi verilmiştir. Bk. Tibyân, III, 50b vd.

eden de, Yüce Mevlâya karşı bir vazifesini yapmış olur. Gittiği her yerde **Kâdiriyye** sâdâtı tarafından iltifatla karşılanır. Kadınlara da tarikat verip ahid alabilir.⁶¹

Harîrîzâde, **Gülşeniyye**'nin ikinci şubesini **Şeyh Şerefeddin el-Edirnevî**'den aldığı belirtmektedir.⁶²

"**Sezâiyye** tarikatını **Şeyh Şerefuddin el-Gülşeni el-Edirnevî**'den alarak teşerrüf ettim. Ziyâret maksadıyla Receb 1292'de Edirne'ye gittiğimde, mezkur Şeyh benden melâmiyye tarikatını alarak seyr ü sülûke girip, kemâle erdiğinde benden **Melâmiyye** ve diğer bazı tarikatlardan icâzet istedi. Bana da **Gülşeniyye**'den **Sezâiyye**'nin icâzetini verdi. Böylece bir yönden şeyhim, bir bakıma da halîfem oldu," diyen Harîrîzâde, bundan sonra senedi vermiştir.⁶³

"Şeyhim Muhammed Nûru'l-'Arabi, rûhaniyet yoluyla ve **H. Ali**'nin delâletiyle **Hacı Bektaş-i Veli**'den **Bektaşîyye** tarikatını almış; ben de şeyhim vasıtasıyla aynı tarikata intisap ettim,"⁶⁴ diyerek rûhaniyet yoluyla da intisabı olduğuna işaret eden Harîrîzâde'nin aldığı tarikatların çok olduğunu görüyoruz.

Aşağıdaki görüşleri, Harîrîzâde'nin daima itidal yolunu tercih ettiğini göstermektedir. Bazı görüşlerinden dolayı **Şeyhu'l-Ekber**'i sert bir dille tenkit sadedince **Şeyh Muhammed b. Abdurresûl el-Berzencî** on risale telif etmiş; buna karşı **Şeyh Muhammed el-Hindî**, '**Atıyyetu'l-Vehhâb** isminde bir risale telif ederek tenkidlerin yersizliğini belirtmeye çalışmıştır. Konu ile ilgili Harîrîzâde'nin düşünceleri şöyledir: "Bu hususta konuşmamak en uygun olandır. Akl-i selîm sahibi olanlar için Şerâatın tesbit ettiği çizgide durmak en sâlim yoldur. **Şeyh Muhyiddin** makbul şeyhlerden biridir. İlimlerinin çoğunun hak ehline muhâlif olması, hatalı olduklarını ortaya koyar. Fıkıhta ictihadî meselelerdeki hatalar gibi, o da bu hatalarında mazurdur. Kınanamaz. Şeyh hakkında arzettiğim hususlar benim kanaatlarımdır. Makbul meşâyih'tendir; Şerâata ters düşen sözleri hatadır. Bazıları onun bütün ilimlerini ta'netmek için uğraşmış, diğer bazıları ise bütün sözlerinin hatasız olduklarını isbata çalışmışlardır. Bu iki gurup **ifrat** veya **tefrît** yolundadır, itidalden uzaklaşmışlardır. Oysa ki mezkur şeyh, makbul evliyâdandır; hatası sebebiyle nasıl merdûd sayılır? Diğer taraftan hak ehline muhâlif düşen sözleri nasıl hatasız görüle-

61 **Tibyân**, III, vr. 49b-54a.

62 **Tibyân**, III, vr. 90b vd. Ayrıca Şeyh Şerefeddin el-Edirnevî'nin hayatı için bk. **Osmanlı Müellifleri**, c. I, s. 99.

63 **Tibyân**, II, vr. 129a.

64 **Tibyân**, I, vr. 129a.

bilir? Doğru olan orta yoldur.⁶⁵

Bursalı Mehmed Tâhir, Şeyhi Haririzade ile ilk görüşmesini şöyle anlatmaktadır: "Bir Cuma günü **Hırka-ı Şerif**de eski Ali Paşa Camiinde mevlid-i şerîf cemiyetine gittim. Orada mihrabin yanında şeker rengindeki sarığı, edîb ve sade duruş ve kisvesiyle oturan bir Hoca efendiyi gördüm. İlk görüşte o, öteden beri arayıp bulamadığım mürebbi ve mürşid olarak bu zatı içimden kabul ettim." Cuma gün ve geceleri, bütün tatil zamanlarını Tâhir Bey, hep bu güzide mürşidinin huzurunda geçirmeye gayret göstermiştir.⁶⁶

Harîrîzâde'nin tasavvufî hayatını daha iyi gösterebilmek için, aldığı veya rivâyet ettiği tarikatları vermekte fayda vardır. Kendisi, alarak veya rivâyet ederek intisap ettiği tarikatların silsilelerini vermiştir. Şimdi bu silsilelerin **Tibyân**daki yerlerini göstermekle yetinerek sözkonusu tarikatları sıra ile veriyoruz:

a. Harîrîzâde'nin aldığı tarikatlar

1. 'Affiyye (II 294a).
2. Ahmediyye=Bedeviyye. İcâzetini Şeyh Muhammed Hilâl b. Ömer ed-Demîrî el-Halebî almıştır (I 50b). Hırkasını ise, Şeyh Muhammed ed-Dimeşkî'den giymiştir (I 51b).
3. Ahmediyye (Halvetiyye'nin kolu). Şeyh Edîb Sâlih Efendi es-Selânîki'den almıştır (I 65a).
4. Ahrâriyye. Şeyh Ebu'l-Feyz Hüseyin Feyzuddin el-Hüseyînî'den almıştır (I 40b).
5. 'Arîfiyye. bir kaç yoldan almıştır (II 273a).
6. Âşûriyye (II 268a).
7. Bahşiyye (I 108b).
8. Bedriyye (I 110a).
9. Bekriyye (I 139b).
10. Bektaşîyye. Şeyh Muhammed Nuru'l-'Arabî, Hz. Ali delâletiyle ve rûhâniyet yoluyla Hacı Bektaşî'den tarikat almış, Harîrîzâde de aynı tarikle almıştır (129b).
11. Beyyûmiyye. Şeyh Abdulğanî el-Mâlikî el-Ezherî (v. 1292/1875)'den almıştır (I 196a).

⁶⁵ Tibyan, III, vr. 99a vd.

⁶⁶ Bursalı Tâhir Bey, s. 22.

12. Cebertiyye. Birkaç tarîkten almıştır (I 212a).
13. Celvetiyye. Ebu'l-Feyz Hüseyin Feyzuddin'den almış, hırka giymiş ve umûmî icâzetini almıştır (I 244a).
14. Cemâliyye (Halvetiyye'nin şûbesi). (I 254b).
15. Cemâliyye ('Uşşâkiyye'nin kolu). İkinci şubesidir. Şeyh Salih Lutfi Selânîki'den almıştır (I 155a).
16. Cerrâhiyye. Şeyh Abdullatîf Fazlı b. Şeyh Muhammed Şâkir İstanbulî'den almıştır (I 213b).
17. Cüzûliyye'nin üçüncü şubesini, Şeyh Abdullatîf Buhârî el-Halebî'den almıştır (I 218b).
18. Çiştîyye'den Nizâmîyye'nin icâzetini almıştır (I 226a).
19. Derdîriyye'den Vefâiyye şubesini almıştır (II 7).
20. Garîbiyye (III 1b).
21. Gazzâliyye (III 10b).
22. Haddâdiyye. Şeyh Abdulkâdir Râşid b. Mustafa el-Halvetî'den almış ve kendisine icâzet mektubu yazmıştır (I 282b).
23. Hafîfiyye (I 342b).
24. Hakîmiyye. Şeyh el-Hakîm'in kitaplarını rivâyet etmekle icâzet almıştır (I 304b).
25. Halebiyye'nin ikinci şubesi. Şeyh Ebu'l-Feyz Hüseyin Feyzuddin el-Mısırî'den almıştır (I 306a).
26. Hâliidiyye. Şeyh Abdullatîf b. Ömer el-Buhârî'den almıştır (I 329a).
27. Halvetiyye (I 348b).
28. Harîriyye. Babası Şeyh Abdurrahman'dan almış ve hırka giymiştir (I 291b).
29. Hefneviyye'nin ikinci şubesi. Babası Şeyh Seyyid Abdurrahman el-Harîri'den almıştır (I 300a).
30. Hızırıyye. Seyyid Şeyh Muhammed Ebu'l-Hüdâ es-Sayyâd'dan almış, icâzet verilmiştir (I 336a).
31. Hilâliyye. Şeyh Abdullatîf b. Ömer'den almıştır (III 253b).
32. İdrîsiyye. Şeyh Ebu'l-Feyz Hüseyin el-Mısırî'den almıştır (I 65b).
33. İseviyye. Şeyh Abdulkâdir Râşid b. Mustafa el-Hulûsî'den almıştır (II 314b).
34. Karabaşıyye'nin Nasûhiyye, Rükniyye, Arîfiyye ve Hüseyniyye

şubelerini almıştır (III 62a).

35. Keyyâliyye. Şeyh Abdulkâdir el-Kâdirî'den almıştır (III 95a).

36. Kübreviyye'nin şubelerini almıştır (III 83b).

37. Mazhariyye'nin ikinci şûbesi. Şeyh Ali Rıza b. Şeyh Mustafa Selânîkî (v. 1294/1877)'den almıştır (III 139b).

38. Medeniyye. Şeyh Seyyid Muhammed Ebu'l-Hüdâ'dan icâzet, hiâfet ve niyâbet almıştır (III 114b).

39. Mevleviyye'den Çelebiyân. Zikir telekkun edip hırka giymiştir (III 148b).

40. Mısıryye. İzin ve icâzetini Şeyh Ali b. Muhammed'den almıştır (III 134b).

41. Müceddidiyye'nin bir şubelerini Şeyh Osman b. Ali Tırabzonî'den almıştır (III 102a).

42. Nûrbahşiyye. Şeyh Osman Nûri b. Ali Tırabzonî'den almıştır (III 207b).

43. Nûriyye (Rifâ'iyye'nin bir şubesi). Şeyh Ebu'l-Hüdâ Muhammed b. Hasan Sayyadî'den izin ve icâzet almıştır (III 212b).

44. Nûriyye. Şeyhi Nuru'l-'Arabî'den icâzet almıştır (III 216b).

45. Ramazaniyye'nin altıncı şubesi. Şeyh Ömer Ali Rıza Selânîkî'den almıştır (II 67a).

46. Raşidiyye'nin Gâziyye şubesi (II 44a).

47. Rifâ'iyye'nin altıncı şubesi (II 59a).

48. Rifâ'iyye'den 'İzziyye şubesi. Şeyh Hüseyin Ebu'l-Feyz Nursî'den almıştır (II 59b).

49. Rifâ'iyye'nin sekiz ve dokuzuncu şubeleri (II 59b).

50. Sa'diyye'nin ikinci şubesi. Şeyh Meczûb Melâmetî Muhammed b. Yâsîn el-Halebî (v. 1292/1875), İstanbul'a geldiğinde almıştır (II 131a).

51. Selâhiyye. Şeyh İsmâil Rüşdî b. Muhammed'den almıştır (II 234b).

52. Semmâniyye (II 142b).

53. Sayyâdiyye (II 262b).

54. Sezâiyye. Şeyh Şerefuddîn Şu'ayb b. Seyfeddîn Edirnevî'den, Receb 1293/1876'da orada yani Edirne'de bulunduğu zaman almıştır (II 129a).

55. Sinâniyye'nin ikinci şubesi. Şeyh Salih Lutfi b. Abdulkâdir Selânîkî'den almıştır (II 144a).

56. Sühreverdiyye'nin Bahâiyye şubelerini almıştır (II 150b).
57. Sümbüliyye. Şeyh Hasan Sezâi senediyle almıştır (II 145b).
58. Sutûhiyye. Şeyh Muhammed b. Ahmed 'Akîle el-Mekkî senediyle hırka giymiştir (II 129a).
59. Şâh-âlemiyye'yi iki senedle almıştır (II 180b).
60. Şernûbiyye (II 184b).
61. Şinnâbiyye. Ziir telkiniyle almıştır (II 217a).
62. Tayfûriyye'den üçüncü şubesi Bayramiyye'yi üç yoldan almıştır (II 267a).
63. Vefâiyye. Şyh Muhammed b. Ömer el-Halebî'den almıştır (III 224b).
64. Vefâiyye'nin üçüncü şubelerini, Şeyh Mustafa el-Bekrî'den almıştır (III 246b).
65. Zâhidiyye'nin Halvetiyye ve Safeviyye şub. (II 71b).
66. Zühriyye, Şeyh Abdulkâdir Selânîkî'den (II 101b).

b. Haririzade'nin rivayet ettiği tarikatlar

1. Abbâsiyye (II 269b).
2. Ehdeliyye'nin ikinci şubesi (I 107b).
3. 'Amûdiyye. İttisali vardır (II 303a).
4. 'Arûsiyye. İttisali vardır (II 272b).
5. 'Assâliyye. Rivâyet eder (II.289b).
6. 'Ayderûsiyye (II 310b).
7. Aziziyye. İki yoldan rivayet eder (II 274a).
8. Cüneydiyye (I 272a).
9. Cüzûliyye'nin beşinci şubesi (I 218b).
10. Demirdaşıyye (II 28b).
11. Firdevsiyye. İttisâli vardır (III 31b).
12. Gülşeniyye'nin ikinci ve üçüncü şubeleri (III 90b).
13. Haccâciyye (I 274a).
14. Harrâziyye. İkinci üçüncü şubeleri (I 332a).
15. Hefneviyye'nin üç ve dördüncü şubeleri (I 300a).
16. Hemedâniyye'nin dört ve beşinci şubeleri (III 257b).
17. Hereviyye (III 249b).

18. Hikemiyye'nin birinci şubesi (I 302a).
19. İbâdiyye (II 268b).
20. İlmiyye (II 299b).
21. İshâkiyye, bir iki ve üçüncü şubeleri (I 72a).
22. Kâdiriyye'nin sekiz, dokuz ve onuncu şubeleri (III 55b).
23. Kâsâniyye. İki tarikle rivayet eder (III 80a).
24. Kuşeyriyye (III 73b).
25. Medâriyye (III 112b).
26. Medyeniyiyye'nin on üç ve ondördüncü şubeleri (III 120b).
27. Mehdeviyiyye (III 169b).
28. Melâmiyye'nin kassâriyye şubesi (III 143b).
29. Melâmiyye'nin Bayramiyye şubesi (III 143b).
30. Metbûliyye (III 98a).
31. Mevleviyiyye'nin Dedegâh şubesi (III 149b).
32. Meymûniyye'nin üçüncü şubesi (III 178b).
33. Muhâsibiyye (III 110a).
34. Murâdiyye (III 122a).
35. Muslihiyye'nin ikinci şubesi (III 136b).
36. Müceddidiyye'nin dördüncü şubesi (III 101a).
37. Mustâiyye (III 136b).
38. Nakşibendiyye'den Câmiyye (III 201b) ve Cürcâniyye (III 202b).
39. Nâsırıyye'nin üç ve dördüncü şubeleri (III 180a).
40. Nasûhiyye. şeyh Salih Lutfi b. Abdulkadir Selâniki'den rivayet eder (III 181a).
41. Neveviyye (III 220a).
42. Nûriyye (III 210b).
43. Nûriyye'nin iki ve üçüncü şubeleri (III 212b).
44. Râşidiyye'nin ikinci şubesi (II 44a).
45. Rûmiyye. Şeyh Ali Rıza b. Şeyh Mustafa es-Selâniki'den rivayet eder (II 70a).
46. Rûşeniyye'nin üçüncü şubesi (II 69b).
47. Rûkniyye'nin Nûriyye ve Fûtûhiyye şubeleri (II 66a).
48. Sa'diyye'den Vefâiyye (II 131b).
49. Safeviyye'nin ikinci şubesi (II 222b).

50. Su'ûdiyye (II 140a).
51. Sâviyye (II 220a).
52. Sehliyye'nin üçüncü şûbesi (II 163b).
53. Seyyâriyye (II166b)
54. Sûfiyye (II 241a).
55. Sühreverdiyye'den Kemâliyye (II 151a).
56. Sühreverdiyye'den Ahmediyye ve Necîbiyye (II 152b).
57. Şabâniyye'nin üçüncü şûbesi (II 204a).
58. Şa'râniyye. İki senedle (II 206b).
59. Şattâriyye. Müşerref olduğunu söyler (II 192a).
60. Şâzeliyye. Harîrizâde'ye vasıl olmuştur (II 175a).
61. Şemsiyye (II 216b).
62. Tâciyye (I 201a).
63. Taziyye (I 209a).
64. 'Uşşâkiyye'nin beşinci şûbesi. Şeyh Hasan Sezâî senediyle rivâyet eder (II 292b).
65. Üveysiyye'nin üçüncü şûbesi. Şeyh Muhammed Gavs senediyle (I 106a).
66. Yâfi'iyye (III 264b).
67. Ya'izziyye. İttisalı vardır (III 269a).
68. Yeseviyye'nin ikinci şûbesi (III
69. Zerrûkiyye'nin Muhâsiniyye şûbesi. Şeyh Muhammed b. Akîle el-Mekkî senediyle (II-77b).
70. zerrûkiyye'den Hattâbiyye. Şeyh Ebû Sâlim Abdullah senediyle (II 78a).
71. Zerrûkiyye'den 'Âsımıyye. Şeyh Muhammed b. Akile senediyle (II 78a).
72. Zerrûkiyye'nin altıncı şûbesi. Şeyh Muhammed b. Fazlullah el-Hindî senediyle (II 78a).
73. Zeyle'iyye (II 102b).
74. Zeyniyye'nin bir ve ikinci şûbeleri. Şeyh Muhammed b. Ahmed b. Akîle el-Mekkî senediyle (II 106b).
75. Zeyniyye'nin üçüncü şûbesi. Şeyh Cemâl Halvetî senediyle (II 107b).

5. Eserleri

Otuz iki yaşında vefat eden Haririzâde Muhammed Kemaleddin Efendi'nin, telif veya tercüme olarak kırk kadar eser verdiğini görmekteyiz. Eserlerinin bir kısmını bulup incelemek mümkün olduğu halde, diğerlerini bulamadık. Bu itibarla eserlerini tetkik ettiklerimiz ve tetkik edemediklerimiz olmak üzere iki ayrı başlık altında vermek istiyoruz.

a. Tetkik ettiğimiz eserleri

1. تبيان وسائل الحقائق في بيان سلاسل الطرائق **Tibyânü vesâil'i-l-hakâik fi beyâni selâsilit'-tarâik**, Sül., ktp., İbrâhim Ef. 430-432, Arşiv numarası 61, fotokopi No: 119. Üç büyük ciltten meydana gelmektedir. Tarikatlar Ansiklopedisi durumunda olan bu eser, konusunda tek ve pek kıymetlidir.⁶⁷

2. جواهر ملوك العالیه فی بواهر سلوك الشاذلیه **Cevâhiru mülûki'l-aliyye fi bevâhiri sülûk's-şâzeliyye**. Sül., ktp., Unkapanı Şâzeli tekyesi No: 57'de kayıtlı olup, 66 yaprak, güzel mukavva ciltli ve müellif hattıdır. Kalın ve saman renginde olan kağıdında, siyah mürekkeble güzel nesih yazı vardır. Yazılış tarihi ile ilgili kayıta Müellif, şöyle demektedir: "22 Cemâziyelevvel 1290 Perşembe gecesı, müellifine delâlet ve ibâresinin açık bir şekilde tahriri müyesser olan risâledir". Müellifin Arapça olan **Fevâyihu ezhhari'l-hakâik** adlı eserinin beşinci risâlesi olup, iki kitapçıktan meydana gelmektedir^{5a}. Birincisinde Yâkûtiyye duası yer alır (4b). Sonra **Cevâhiru mülûk** verilir. Bu kısmın önsözünde Ebu'l-Hasan eş-Şâzeli'nin hayatı (4b-20a), daha sonra Şâzeliyye'nin mebnâsını teşkil eden yedi esas genişçe anlatılır. Hâtimedede ise, Haririzâde'nin Şâzeliyye ve İseviyye tarikatlarını aldığı izâh edilir (63a-66a).

3. اسرار المعین فی شرح اسماء الاربعین **Esrâru'l-ma'in fi şerhi esmâi'l-erba'in**. Sül., ktp., H. Mahmûd Ef., No: 3034'de olan bu kitabın ilk sayfasında "Hacı Mahmûd Efendi Beşiktaş Vakıf kütüphaneleri ve T.C. Süleymaniye kütüphanesi" damgaları bulunmaktadır. Tek nüshası bulunan bu eser, mukavva ciltlidir. Cildi normal olup, yaprak adedi 17'dir. Orta kalınlıkta olan kâğıd beyaz renktedir. Başlıklar ve bazı kelimelerin alt veya üstlerine çizilen kırmızı çizgiler hariç, kullanılan mürekkeble siyahtır. Orta boy tâlik yazısı düzgündür. Bazı varaklarda kare şekilleri çizilmiş ve her karenin içinde muhtelif harf, rakam veya kelimeler konulmuştur. Kırmızı mürekkebli karelerin içindeki yazı siyah, siyah olanlar-

⁶⁷ Tibyânü Vesâil'in Arapça ve Türkçe neşri tarafımızdan hazırlanmaktadır.

dakiler ise kırmızıdır. Müellif hattı olan eserin yazılış tarihi, 11 Şaban 1285/1868'dir. (2a) Telifi hakkında Müellif şunları söylemiştir: "Şeyh Şihâbuddîn Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî'nin **Esmâu'l-erba in** isimli eserlerine muttali olunca, ona bir şerh yazmayı arzu ettim. Çünkü esmâdan her biri dünya ve Ahiret hayrını cemedan müstakil bir hizbdir. (1b). Bu kitap, kırk esmâ-i hüsnâyı açıklar, lisanı Arapçadır. Tasavvufi bir eserdir.

4. **فجر الاسماء و صبح المسمى Fecru'l-esmâ ve subhu'l-müsemmâ.** Sül., ktp., H. Mahmûd Ef., No: 3159'da kayıtlı olup, yirmi yaprak Türkçe ve tasavvufi bir şerhtir. Telif sebebi olarak Müellif şunları söyler: "Uzun zamandan beri hâtır-ı âcizâneme ve dil-i nâcizâneme gelirdi ki, Halvetiyye, Şa'bâniyye, Bekriyye sülûkünde olan esmâ-ı seb'âyı şerh edeyim (vr. 1b). Mukaddimeden sonra yedi esmâ açıklanır. Ferağ kaydı şöyledir: "Hicretin 1289/1872 senesi Rebiulevvel ayının yirmi beşinci gecesi Âsitâne-i Âliyye'de Hırka-ı Şerîf Camii yakınında olan dervîşhânemizde itmâm eyledim." Yazılmasında kullanılan mürekkebe mor olup, kırmızı renkteki cildin arka yüzünde ayyıldız ve ön yüzünde de Osmanlı tuğrası vardır. Saman sarısı rengindeki kâğıd incedir, yazı rık'adır. Hat müellifin olup kitap sağlam ve düzgündür.

5. **فصح در الاعلى شرح دور الاعلى Fashu dürri'l-ağlâ şerhu devri'l-a'lâ.** Sül., ktp., Tırnovalı No: 964. 38 yaprak, Osmanlıcadır. Muhyiddin b. Arabî'nin **Dürri'l-ağlâ devru'l-a'li** adındaki hizbinin şerhidir. Hizb arapça olarak verilip, Osmanlıca şerhedilir. Saman sarısı renginde olan kâğıdı orta kalınlıktadır. Başlık, hizbin metni ve bazı kelimelerin altının çizilmesindeki kırmızı mürekkebe hariç, kullanılan mürekkebe siyahdır. Ta'lik olan yazısı güzeldir. Telif tarihi 6 Muharrem 1294/1877'dir. Varak kenarlarında tashih ilaveler bulunmaktadır. Kitabın ilk sayfasında, "Hazreti Şârih'in kırk parça âsâr-ı âlileri olup cümlesi de usûl-i tarikat ve envâr-i hakîkata dairdir," kaydı vardır. Müellif hattı olup meşin ciltlidir.

6. **فيض المغنى من حديث من طلبنى Feyzu'l-muğnî min hadîs-i men talebenî.** Sül., ktp., Tırnovalı No: 898. Arapça olan bu risâleyi Müellif, bir günde iki oturumda, Allah'ın izniyle bitirdiğini söyler. Telif tarihi 9 Cemâziyelâhır 1289/1872'dir. Müellif hattı olan yazısında, siyah mürekkebe kullanılmış, ancak şerhettiği cümle ve kelimelerle bazı cümlelerin altı kırmızı mürekkebe çizilmiştir. Bu risâle, men talebenî şeklinde başlayan hadîs-i şerîfin izahından ibaret olup, aşk, muhabbetullah gibi konularda güzel malûmatı hâvidir. Dört sahifeden ibarettir. Son varakta arapça olarak şu not vardır: "Bu risâleyi Şeyh Muhammed

Nuru'l-Arabî'ya okudum. Bana dua etti ve "Oğlum, aslah risâle olmuştur," diyerek başımı okşadı."

Aynı risâlenin bir nüshası da Üsküdar Selimağa ktp., Hudâî Ef., 588/4'de bulunmaktadır. Beş yaprak olup, yazısı rik'adır. Müstensih Seyyid Mi'râcî b. Ali'dir.

Bir nüshası da Sül., ktp., Şâzeli 27/1'de bulunmaktadır. 14 yapraktan meydana gelip, 1289/1872'de istinsah edilmiştir. Müstensih Derviş Cemil, yazısı nesih ve cildi mukavvadır.

7. حقيقة الطريقة **Hakikatü't-Tarîkat.** Sül., ktp., Tırnovalı 898/4. Türkçe olan bu risâlenin tahrîri hakkında Müellif şunları söyler: "Şeyh Abdulganî en-Nablûsî cenablarının **Vesailü tahkîk** ve **Resâilü tevfiik** nâm cem eylediği mektubâtının âhır kendilerinden istirşâd talep eden Sivas Müftisi Seyid Ali b. Abdullah es-Sivâsî Hazretlerinden vurûd iden suâle cevaben irsâl buyurdıkları mektup ihvân-ı tarîkate gâyet elzem bir şey-i muhterem olduğundan bu fakîr Harîri-zâde Muhammed Kemâleddin onlara yâdigâr ve hayır duâ ile bâis-i tezkâr ümidiyle terceme ve bazı ziyâdât zammiyle tatmîm ve **Risâle-i hakikat-i tarikat** nâmiyle tevsîm eyledim." Telif tarihi Perşembe günü Cemaziyelahir ayının yirmisinden sonra 1290/1873'dir. Hattı Müellifin olup, bazı kırmızı mürekkebli keimeler hariç, siyah mürekkeble yazılmıştır.

Bir nüshası da Üsküdar Selimağa Ktp., Hudâî Ef., 584/6 18-30 yk. da bulunmaktadır. Müstensih Seyyid Mi'râcî b. Ali'dir, yazısı rik'adır.

8. حقيقة الحقيقة **Hadîkatü'l-hakikat.** Sül., ktp., Tırnovalı 898/2. Bu risâlenin telifi konusunda Müellifi şunları söylemektedir: "Mürşid-i'uşşâk ve sâkî-i müştâk Fahreddin İbrâhim el-İrakî (v. 688/1289) ve esmâlinin esârîr-i esrârlerinden işbu Fârîsi risâle-i latîfe ve makâle-i şerîfeyi bu fakîr Kemâl Harîrîzâde bîmecâl tercemesin murad ve mûcib-i istirşâd eyleyüp şerh ve Hadîkatü'l-Hakikat nâmiyle tesmiye eyledim." Kâğıdı orta kalınlık ve beyaz olan bu risâlede seyr, vusûl gibi tasavvufî konular izah edilir. Bazı cümlelerin yazılmasında kullanılan kırmızı mürekkeble hariç, siyah mürekkeble kullanılmıştır. 1289/1872'de telif edilen bu risâlenin müellif hattıyla olan nüshası, Süleymaniye kütüphanesinde olanıdır.

Bir nüshası da Üsküdar Selimağa ktp., Hudâî Ef., 584/3, 9-12 yk. olarak bulunmaktadır. 3 Muharrem 1300/1882'de Receb Gelibolî tarafından, rik'a bir yazı ile istinsah edilmiştir.

9. امداد في المبدأ و المعاد **İmdâd fi'l-mebde' ve'l-ma'âd.** Sül., ktp., H. Mahmûd Ef. No: 2906. Mukavva olan cildi yenmiştir. Orta kalınlıktaki

kağıdı saman rengindedir. Açıklaması yapılan beyitler kırmızı, açıklama metinleri ise siyah mürekkebledir. Yazısı tâlik ve beş yapraktan meydana gelen bu risâlenin ölçüleri, 15 st., 205x140, 185x115 mm.'dir. Yazısının şekli, müstensihin müelliften başkası olduğu ihtimalini kuvvetlendirir Niteliktedir. Müstensih ve istinsah tarihleri kaydı yoktur. Edirne'de Gülşeniyye tarikatının şeyhi Şeyh Şerafeddîn, Harîrîzâde'den; Gülşenî meârifin virdi, Sezâî şeyh Hasan Efendi'nin mebd'e ve ma'âd ve irşâd tarîkı zımmında buyurdıkları nutk-ı şerîf şerhini istemesine binâen bu risâlecîği yazmıştır.

10. عرفان العاشقين على برهان السالكين **İrfânü'l-âşîkîn 'alâ burhânü's-sâlikîn.** Sül., ktp., H. Mahmûd Ef., 2706. 29 yapraktan meydana gelen bu risâle, Şeyh Muhammed Nuru'l-Arabî'nin **Nazaru't-Tâlibîn burhânü's-sâlikîn** adlı Arapça eserinin tercümesidir. Yazısı rik'a olup ölçüleri, 23 st., 201x132, 155x75 mm. dir. Telifi hakkında Harîrîzâde şunları söylemiştir. "Kutbu'l-asır ve vahîdü'd-dehr Seyyid Şeyh Muhammed Nûru'l-Arabî hazretleriyle mulâkât ve şeref-i sohbetleriyle dil-i vîrânemiz hayat bulmak arzusuyla Âsitâne-i Aliyyeden hareketle Üsküb'e muvâsalât ile müşerref olduğumda Dersââdette bulunan irfân sahibi ihvana nümûzec ve hakikat-nümâ bir âyine berâyı **Nazaru't-tâlibîn** nâmı arabî bir risâle-i şerîfe ve makâle-i zarîfe kariha-i hâtırlarından sudûr idüp bu Harîrîzâde bendelerine inâyet ve Türkçe şerhine ifâze ve işâret buyurdıklarında şurû' ve nâm-ı **İrfânü'l-âşîkîn** ile izhâr eyledim(2a). Telif tarihi 1290/1873'dür. Orta kalınlıktaki kağıdının rengi beyaz ve açıklanan kırmızı mürekkeble yazılı metnin dışında siyah mürekkeble kullanılmıştır. Yazısı güzel, cildi sağlamdır. Varak kenarları tashîh yazılarıyla doludur. Konu olarak bazı hakâik, ilim ve kısımları incelenir. Hattı müellifindir.

Bir nüshası da Üniversite ktp., Türkçe Yazmalar 263, "Harîrîzâde mecmûası"nda bulunmaktadır. Mezkur mecmuanın 56-77 varakları arasında bulunmakta olup, rika yazısıyla yazılmıştır. Müstensih ve istinsah kaydı yoktur.

11. كثر الفيض **Kenzü'l-feyz.** Sül., ktp., H. Mahmûd Ef., 2631. 104 yapraktan meydana gelen bu kitabın hattı, rika olup müellifinindir. Eserlerinin telif sebeplerini zikretmede itina gösterdiğine şâhit olduğumuz Harîrîzâde, bu eserinin telif sebebini şöyle anlatır: "Hâtır-ı fâtireme hutûr ve dil-i pür derdime ubûr eylediki sâlikân-i tarîk-ı halvette ve tâlibân-ı râh-ı uzlette zümre-i dervîşândan bazı ehl-i tevfik ve tâlib-i mütâlib-i tahkîk ve dâhil-i silsile-i tarîk olan ihvân ve siddîklara Türkî lisân azbü'l-beyân üzre kutbu'l-ârifin sultanu'l-mürşidîn gavsu'l-evliyâ ve

sened-i asfiyâ ârifü'l-esrâr-ı lâhûtî câmi-i hakâik-i nâsûtî asl-ı dâire-i velâyet meba-i zülâl-i kerâmet Seyyid Şeyh Mustafa el-Bekrî es-Siddîkî hazretlerinin tarîkat-ı aliyye ve hakikat-ı seniyyelerine mensûb husûsan ve cemî-i ehl-i tarîkat merğûb umûmen bir risâle cem ve tahrîr ve bir makâle takrîr idüp ber mûcib-i mazmûm-ı kelâm-ı meknûn-ı: Hayru'n-nâs men yenfau'n-nâs" ol vesîle ile tâlibân ve müstersîdân dua ihsân ideler(3a). Bu risâlesinde önce itikâdî konularda bigi veren Müellif, daha sonra Şeriat ve tasavvufu izâr etmeye çalışır (7a-10b). Bundan sonra şu konulara temas edilir: Merâtib-i sülûk (10b-11a). İslâm'ın şartları, nassa temessük, ehl-i sünnet yolu, dünyâ hayatı, mahviyyet (11a-16b). Allah'a takarrub yolları, zikir ve çeşitleri, âdâb, mücâhede, sünnete ittibâ (16b-35a), zikir telkîni (40a vd.), mürşid-i kâmil (69a vd.), mürîdân, tâç vb. konular. Adı geçen hususlarda çok güzel bilgi veren bu kitabın ölçüleri, 208 x 134, 130x65'dir.

12. مدار واحديت و مركز احديت **Medâr-i vâhidiyyet ve merkez-i eha-diyyet.** Sül., ktp., Tırnovalı 898/6, 185 x 115, 128 x 68 mm., 34-41 yk., 17 st., mukavva cildlidir.

Ayrıca aynı kütüphanede, yazma bir nüshası daha, Şazeli 27/3'de bulunmaktadır. Müstensihî Dervîş Cemil olup, mukavva cildlidir. Müellif, bu risâlesini bir kaç saat gibi kısa bir sürede yazdığını söyler. 21 Rebiulâhir Pazartesi günü 1290/1873'de İştîb'e yakın Gab köyünde bulunduğu onu telif etmiştir. Türkçe olan bu risâlenin başındaki kısa girişten sonra, esas mevzuuya geçilerek, "sülûk-i hakîkatın" yedi makâmâtı izâh edilir.

Seyyid Mi'râcî b. Ali tarafından, 1300/1883'de rika bir yazı ile istinsah edilen nüshası, Üsküdar Selîmağa kütüphanesinde, Hüdâi Ef., 584/6, 24-27 yk., olarak bulunmaktadır.

13. مبدد البكرى من سيدى البكرى **Mededü'l-bekrî min seyyidî'l-Bekrî.** Sül., ktp., H. Mahmûd Ef., 4680, 5yk., 23 st., 190 x 130, 165 x 75 mm. Rika hattı müellifine ait olan bu risâlecikte, Şeyh Mustafa Şemseddîn el-Bekrî'nin menâkıbı ve ahvali anlatılır. İki ayrı kitapçıktan meydana gelir. Güzel olan cildlerinin bir yüzünde ayyıldız, diğerinde Osmanlı arması vardır. İlk kitapçık beş yaprak olup, aynı kütüphane H. Mahmûd Ef. 4680 olanıdır. Aynı kısımda olan 4621 numaralı nüsha ise ikinci kitapçığı meydana getirir, üç yapraktır. Kağıd beyaz ve kalındır. Siyah mürekkebe hakim olmakla beraber, kırmızı, mavi, ve yeşili de kullanılmıştır. Yazı rika, lisân Türkçedir. Hat müellifin olup, cild temiz, kağıt ve yazı düzgündür. Müellif, telif sebebini şöyle anlatır: "Bir gün Seyyid Şeyh Ebu'l-fütûh Mustafa Şemseddîn el-Bekrî es-Siddîkî hazretlerinin

menâkıb-ı celîle ve ahval-i cemîlelerine dâir bazı kütüp ve resâil mutâlâasına nâil olduğumda Arapça lisâniyle olduklarından eğer Türkçe olsa keşf-i kana'-i râz olup makbûl ve mümtaz ve ihvan-ı safâya yâdigâr olur diye düşündüm. Şemsten zerre ve bahrdan katre bir menâkıb-nâme cem ve tehdiye ve **Mededü'l-bekrî min seyyidî'l-Bekrî** nâmıyla tesmiye ve bir mukaddime ile yedi bâb ve bir hâtîme üzre tertib eyledim (1b). Risâlede veli, velâyet, kerâmet, mûcize gibi konular da yer alır.

14. المورد الخاص بالخواص في تفسير سورة الاخلاص **el-Mevridü'l-hâss bi'l-havass fi tefsiri sûreti'l-ihlâs**. Sül., ktp., H. Mahmûd Ef., 293, 13st., 200 x 127, 127 x 70 mm. Tek nüsha olup, yazısı nesih, cildi sağlam ve kırmızı renkli ve kağıdı saman rengindedir. Tefsir edilen âyetler kırmızı, diğerleri siyah mürekkebledir. Hat müellifindir. Lisân Arapçadır. Telif tarihini Harîrîzâde, bu kitab-ı mübârek Allah'ın inâyetiyle, Pazar gecesi Rebiüssânî 1289/1872'de tamamlanmıştır."(91a) sözleriyle verir. Kitabın muhtevâsı şöyledir: "Telif sebebi (2b), Mukaddimedede sûrenin isimleri, fazîletine dâir kırk hadîs, riyâzet ve önemi diye üç bâb vardır (2b-26a), İstiâzenin beyânı ve fazîleti (27a), Şeytan ve cin şerri (29a vd.), Besmelenin tefsiri (34a vd), Allah'ın rahmetinin vasfı (35a vd). Zikir ve tefekkürün fazîleti (51b), Tevhîd ve îman, teslimiyet (53 vd.), Ebeveynin çocuklar ve çocukların anne baba üzerindeki hakları (68b vd), nikâhta küfûv (78a), esmâ-i hüsnânın özellikleri ve zikrin üstünlüğü (81a).

Neşre hazırladığımız bir eserdir.

15. رشحات الاسنى على توجهات الاسماء **Rasahâtü'l-esnâ alâ teveccühâtî'l-esmâ**, Sül., ktp., H. Mahmûd Ef., 2909, 10 yk., 23 st., 205 x 145, 150 x 75 mm. Talik yazısıyla yazılmıştır. Yeşil renkte olan cildi sağlam ve bir yüzünde ayyıldız, diğerinde Osmanlı tuğrası vardır. Saman rengindeki kâğıdı orta kalınlıktadır. Arapça olan ibâresinde bazı kelimelerde kırmızı, diğer çoğunluğunda siyah mürekkebe kullanılmıştır. Sayfa kenarlarında, sonradan yapılmış şerhler vardır. Seyrû sülûk, halvetîlik ve kelime-i tevhîd zikri hakkında pek güzel bilgi veren bu risâlenin telif sebebi müellif anlatmaktadır: "Saâdet-i ebediyyeye ermek ve nefsin desîseselirinden kurtulmak seyrû sülûkla olur. O da zikre ve tarîkat evrâdına devamla olabilmektedir. Böylece tahkik menzillerine ulaşılır. Mısır'da bulunduğumda, manası çok, ibâresi az olan bir vird gördüm, diyen Harîrîzâde sözlerine şöyle devam eder: **Seb'u teveccühât ve cem'u tevessülât** ismindeydi. Ona bir şerh yazmak istedim. Mısır'da iken, 9 Ramazan 1291/1874'de yazdığım şerhe **Reşahâtü'l-esnâ...** ismini verdim."

16. روشن دلنواز **Rûşen-i dinevâz**. Sül., ktp., H. Mahmûd Ef., 2753.

50 yk., bb, st., 201 x 139, bb x bb mm. cildi kahve renginde ve sağlam olan bu Kitabın yazısı rikadır. Şeyh Mahmûd et-Tebrizî'nin, Farsça olan Gülşen-i râz isimli eserinin, aynı kıtaba Şeyh Muhammed b. Yahyâ en-Nûrbahşî tarafından yazılan şerhten de istifade edilerek Harîrîzâde'nin müridanın talebine icabetle yaptığı Türkçe şerhidir. Müstensih kaydı her ne kadar yok ise de, yazının şekli, hattın müellife ait olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Telif tarihi kaydı da konulmamıştır. Açıklanan Farsça beyitler kırmızı, şerh metni ise siyah mürekkeble yazılmıştır.

17. صلاة الاتحاف بشرح صلاة السقاف **Salâtü'l-ithâf bi-şerhi salâti's-sakkâf**, Sül., ktp., Tırnovalı 940, 206 x 133, 140 x 75 mm, 6 yk., 19 st. Cildi mukavva, yazısı rika ve lisânı Arapçadır. Salât metni kırmızı, diğeri siyah mürekkeble yazılmıştır. Yazısı güzel, müellif hattıdır. Risâlenin sonundaki kayda göre, telif tarihi, 3 Zilhicce 1289/1872'dir. Şeyh İbn Ebi'l-Hasan es-Sakkâf'ın, akşam ve sabah onbire defa okuduğu bir salat duhası vardı. Resûlullah'a salât ü selâmın önemine binâen, Harîrîzâde tarafından yapılan şerhidir.

18. صلاة مشيشية **Salâtü meşîsiyye**. Üniversite ktp., Türkçe yazmalar, 263, Harîrîzâe mecmûası, 92-93. Arapça olan salât metni verilmiş, şerh vb. bir bilgi verilmemiştir. Hattının müellife ait olmadığı, yazının şeklinden tahmin edilmektedir. Müstensih ve istinsah tarihi kaydı yoktur.

19. سير الاسماء و سر المسمى **Seyru'l-esmâ ve sırru'l-müsemmâ**. Sül., ktp., Tırnovalı, 898/1, 185 x 115, 128 x 68 mm, 1-6 yk., 17 st. Müellif hattıdır, Türkçedir. Yazısı rikadır. Şerhedilen esmâ kırmızı, diğeri metin siyah mürekkeble yazılmıştır. Rifâ'iyye sûfileri arasında yedi esmayı fenâiyye ve beş esmayı bekâiyye demekle marûf on iki esmâ vardır. Bu kitapçıkta, mezkûr esmâ şerhedilir. Dört saat gibi kısa bir zamanda telif edildiğini, sonundaki bir nottan öğrendiğimiz adı geçen risâlenin telif tarihi, Çarşamba günü 15 Receb 1289/1872'dir.

Bu risâlenin bir nüshası da, Üsküdar Selîmağa ktp., Hüdâî Ef. 584/2, 7-10 yk., 21 st. Yazısı rika olup, 3 Muharrem 1300/1882'd istinsah edilmiştir.

20. شرح بيت مولانا جامي **Şerhü beyt-i Mevlânâ Câmî**. Sül., ktp., Tırnovalı 898/4, 185 x 115, 128 x 68 mm., 24-25 yk., 17 st. Müellif hattı, mukavva ciltli ve yazısı rikadır. Şeyh Abdurrahman Mevlâ Câmî'nin, "Kâinatta olan her şey vehim veya hayal, veya aynadaki akisler veya gölgelerdir", manasındaki Arapça beytinin, Müellif tarafından yapılmış tasavvufî şerhinden ibarettir. Arapça olan risâlecik, 23 Zilkâde 1289/

1872'de telif edilmiştir.

Seyyid Mi'râcî b. Ali tarafından istinsah edilen bir nüshası, Üsküdar Selîmağa ktp., Hüdâî Kf. 584/5'de bulunmaktadır. Yazısı rika olup iki ya-
praktan meydana gelmektedir.

21. شرح اوراد الاسبوعية **Şerhü evrâdi'l-üsbû iyye**. Üniversite ktp., Türkçe yazmalar, 263/1. Şeyhü'l-ekber Muhyiddîn b. Arabî'nin olan evrâd metni, Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî tarafından Arapça olarak şerhedilmiş, o şerhini Harîrîzâde Türkçeye tercüme ederek bu eserini meydana getirmiştir. Kağıdı saman renginde, yazısı rikadır. Arapça metin büyük harflerle yazılmış, yazı okunaklı, mürekkebi siyahtır. Her günün virdi, ayrı ayrı başlıklar altında anlatılır. Müstensih ve tarih kaydı yoktur.

22. شرح ورد الستار (فتح الاسرار شرح ورد الستار) **Şerhü virdi's-settâr (Fethü'l-ësâr şerhü virdi's-settâr)**. Harîrîzâde'nin matbu olan bir eseridir. Âmire matbaasında 15 Zilkâde 1287/1870'de tabedilmiştir. Türkçe olup, 207 sayfadır. Telifi konusunda Müellif şunları söyler (s. 207): "Hicretin 1287 senesi Cemâziyelâhır ayının sonlarında akşam namazından sonra Hırka-i Şerîf camiine karîb olan dervîş-hanemizde telif edilmiştir." Kitabın ilk sayfalarında altı takrîz yazısı vardır. Yahyâ eş-Şîrvânî'nin **Virdü's-settâr** adlı virdinin şerhidir. Süleymaniye kütüphanesinde matbu ve yazma nüshaları bulunmaktadır. Müellif hattı ise, Sül., ktp., Tırnovalı 926, 210 x 153, 155 x 80 mm., 208 yk., 21 st, rika, meşin cild olarak bulunmaktadır. Şerh esnasında, bilhassa verdiği tasavvufî bilgiler bakımından, ayrıca henüz yirmi yaşlarında bulunan Müellifin ilmî seviyesini göstermesi yönünden önemlidir.

23. طرفة الرسالة على التحفة المرسله "Tarfetü'l-müştersile ala't-tühfeti'l-mürsele. Sül., ktp., Düğümlü Baba, 317, 32yk., 209 x 145, 145 x 75 mm., 21 st. Nesih yazı ile yazılmış, meşin cillidir. Cild rengi siyah olan bu kitabın ilk sayfasında şu not vardır: "Bu kitabı vakfettim, ücretini cümle mevtânın rûhuna hediye ettim. Seyyid İsmâil Sâdık Kemâl b. Vecîhî Paşa. 1291". Risâlenin ilk kısmında iki takrîz yazısı yer almaktadır. Telif sebebi olarak Müellif şunları kaydetmiştir: Seyyid Muhammed b. Fazlullah el-hidî'nin telifât-ı aliyelerinden işbu risâle-i şerîfe **et-Tühfeti'l-mürsele** bu fakîr Harîrîzâde sâliklere mutâlaası sehl ve âsân ve onunla mertebe ve makamlarında zevk ve terakki nümâyan olsun diye Türkçeye tercüme ve şerhe ibtidâr edip **Tarfetü'l-müştersile...** nâmıyla izhâr eyledim (5a). Beyaz olan kağıdı orta kalınlıktadır. Başlıklar, terceme ve şerhedilen metin kırmızı, diğeri siyah mürekkebledir. Yazısı nesih ve güzeldir. Müstensihî, Seyyid Ahmed Hulûsi'nin talebelerinden Seyyid

Ahmed Rıza el-Hâmi olup, istinsa tarihi 27 Şevvâl 1291/1874'dür. Telif tarihi ise, 7 Zilhicce 1289/1872'dir. Vahdet-i vücüt, ibâdetlere devam gibi konuları işler.

24. توجهات الاسماء و توسلات العظمى **Teveccühâtü'l-esmâ ve tevessülâtü'l-uzmâ**. Üniversite ktp., Türkçe yazmalar, 263/5, Harîrîzâde mecmûası, 90-93. Arapça olup, teveccühteki esmâ verilir. Yazısı rikadır. Müstensihî ve yazılış tarihi ile ilgili herhangi bir kayıt yoktur.

Ayrıca aynı metin **Tibyân**'ın sonunda da verilmiştir. (Tibyân, III, vr. 305a-307a).

25. ضياء البدر شرح حزب البحر **Ziyâü'l-bedr şerhü hizbi'l-bahr**. Sül., ktp., Fatih 2662/m, 182 x 117, 128 x 63 mm, 77 yk., 17 st. Yazısı nesih ve Müellif hattı olup mukavva ciltlidir. Müellif Harîrîzâde, henüz on yedi yaşlarında iken telif ettiği bu Arapça eserinin ilk sayfasına şu notu kaydetmiştir: Pederim Seyyid Şeyh Abdurrahman Efendi'nin rûhuna ithaf olmak üzere Fatih kütüphanesine vâkfedilmiştir. Bundan sonra, oradan çıkarılmamasını da vakıf şartı olarak koymuştur. Müellif, Ebu'l-Hasan Ali b. Abdullah (eş-Şâzelî diye bilinir)'ın **Hizbü'l-bahr** diye isimlendirilen hizbini şerhetmeye, 3 Zilkâde 1283 tarihinde başlamış ve Cemâziyelevvel ayının ilk haftası Çarşamba günü öğle vakti 1284/1867'de bitirmiştir. Kağıdı orta kalınlıkta, saman rengi ve cildi koyu mavi renkte mukavvadır. Şerhedilen hizb metni ve bazı şekiller kırmızı, diğer ibâre siyah mürekkebledir. Bugünkü durumu sağlamdır. Hizbin ne şekilde okunacağı, okuma şartları, okunmasının hassaları risâlenin muhtevasını teşkil eder. Şerh esnasında çok güzel açıklamalara yer verilir. Ayrıca, müellifin o genç yaşta iken tasavvuf ilmindeki üstün vukûfunu göstermesi bakımından da önemlidir.

b- Tetkik edemediğimiz eserleri:

1. درة الانوار على صلاة جوهرة الاسرار **Dürretü'l-envâr alâ salati cevherati'l-esrâr**. Arapçadır. Bk. O.M. I, s. 156; B.M.T., s. 25.

2. الدرّتين في شرح البيت **ed-Dürreteyni fi şerhi'l-beyteyn** Arapçadır. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 25.

3. نوايح ازهار الحقائق و لوايح انوار الطرائق **Fevâyihu ezhâri'l-hakaik ve levâyihu envâri't-tarâik**. Arapça olup, on iki risâleden meydana gelir. Bk. O.M., I, s. 157; B.M.T., s. 26.

4. فوحات الهمية شرح واردات الهمية **Futûhâtu ilâhiyye şerhu vâridâti ilâhiyye**. Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 24.

5. القول المبين في احوال الشيخ نور الدين الجراحي الخلوتي
el-Kavlul-mübîn fi ahvâli's-Şeyh Nüreddîn el-Cerrâhî el-Halvetî. Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 25.
6. كما لنامہ آل عبا **Kemâl-nâme-i Âli abâ.** Türkçedir. Matbudur. Araştırmalarımızda bulmamız maalesef mümkün olmamıştır. Bk. O.M., I, s. 157; B.M.T., s. 26.
7. مرآت الحقیقة **Mirâtü'l-hakikat.** Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 24.
8. رشف الغادر شرح حزب الكبير للشاذلي **Raşfu'l-gâdir Şerhu hizbi'l-kebîr li's-Şâzeli.** Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 157; B.M.T., s. 25.
9. روضة العالیة فی طريقة الشاذلیة **Ravzatu'l-âliyye fi tarîki's-Şâzeliyye.** Arapçadır. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 24.
10. سر الاسرار و نور الانوار **Sırru'l-esrâr ve nûru'l-envâr.** Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 24.
11. سر التوسل فی الذکر و التبتل **Sırru't-tavassul fi'z-zikri ve't-tebettül.** Arapçadır. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 24.
12. شرح غزليات نيازى **Şerhu Gazaliyat-i Niyâzî.** Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 157; B.M.T., s. 25.
13. شرح مرشد العشاق **Şerhu mürşidi'l-uşşâk.** Şeyh Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'nin **Mürşidü'l-uşşâk** adındaki eserinin türkçe şerhidir. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 25.
14. شرح صلاة الأنورية فی شرح صلاة الاكبيرة **Şerhu salâti'l-enveriyye fi şerhi salâti'l-ekberiyye.** Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 156; B.M.T., s. 25.
15. تحقيق الطريق **Tahkîku't-tarîk.** Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 157; B.M.T., s. 25.
16. ترجمة امر المربوط **Tercemetü emri'l-merbût.** Türkçedir. Bk. O.M., I, s. 157; B.M.T., s. 25.

6- TİBYÂNU VESÂİLİ'L-HAKÂİK

a) Kısaca tavsifi

Harîrîzâde'nin **Tibyân** adlı yazma eseri, üç büyük ciltten meydana gelmektedir. Tek nüsha olup, Süleymaniye kütüphanesinde bulunmaktadır. Fatih kütüphanesine vakfedilmiş; daha sonra mezkûr kütüphaneye getirilmiştir. İbrâhim Ef. kısmı, nu. 430-432'de kayıtlı olup, yazısının Şeyh Bekir Sıddîkî tarafından, güzel bir **ta'lik** yazı ile 1297/1879 tarihinde yazıldığı, üçüncü cildin son varakındaki kayıttan anlaşılmaktadır. Kağıt ve yazı ölçüleri 215x144, 164x81 mm., 21 st'tir.

Tibyân, bilhassa tasavvuf tarihi sahasında araştırma yapmak isteyenler için önemli bir kaynak olması sebebiyle, fazla rağbet duyulan bir kitaptır. Birinci cildinin yaprakları, özellikle mukaddimenin yer aldığı varaklar biraz eskimiş ve varak kenarlarındaki yazılar kısmen silinmiştir. Ciltleri genel olarak sağlam, yazısı okunaklıdır. Orta kalınlıkta saman rengindeki kağıdında siyah, başlıkların yazılması için ise, kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

I. cild mukaddimeden **hatm-i hâcegân**'ın sonuna kadar;

II. cild, "**dâl**" harfinden **Hizbu'd-dâî**'nin sonuna kadar;

III. cild, "**ğayn**" harfinden **Kemâliyye** tarikatının sonuna kadar olup, toplam olarak varak sayısı 1016'dır.

Tibyân'da hâkim olan lisan, **Arapça** olmakla birlikte, **Türkçe** ve **Farsça** metinler de vardır.

Yıpranmaması gâyesiyle alınan bir tedbir olarak çalışmalarda **Tibyân**'ın asıl nüshasına değil, altı kitap halinde hazırlanmış olan fotokopisine izin verilmektedir. Fotokopisi, aynı ktp., Arşiv nu., 61, fotokopi nu. 119'da bulunmaktadır. Fotokopi, güzel hazırlanmış olup çalışmaya müsaittir.

Tibyân'ın birinci cildinin ilk varaklarında, müellifin takdîm yazısından sonra bir **mukaddime** yer almaktadır. Orada tasavvufun esaslarını teşkil eden dört ana esas, dört ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Özellikle bazı âyet ve hadîsler de verilerek, "**cevher**" ismiyle açıklanmaya çalışılan bu esaslar hakkında verilen bilgiler önemlidir.

Müellif; te'lif esnasında, istifade ettiği eserlerin isimlerini, yazar adlarını; bazan beraberce, bazan onların birini ve bazan da sadece müellif veya kitabın meşhur adını zikretmiştir. Bu meyânda kaynağı kaydedilme-

den verilen bilgiler de vardır.

Mukaddimeden sonra beş ana tarikat anlatılmıştır. Bu esnada, Resûlullah tarafından dört halifeden her birine ayrı ayrı zikir telkini yapıldığı ve telkin edilen şekli izâh edilmiştir. Bu bilgiler, tasavvufun İslam'daki yer ve önemini göstermesi bakımından da ehemmiyetlidir.

Bundan sonra Harîrîzâde, İslam'ın doğuşundan, yaşadığı XIX. asra gelinceye kadar kurulmuş olan tarikatları, **hurûfu'l-hecâ** denilen alfabetik bir sıra ile verir. Her tarikatı anlatırken önce, kol bir tarikat ise hangi tarikatın şubesi olduğunu, nisbet edilen şeyhinin tam isim ve künyesini ve çoğunlukla vefat tarihi kaydeder. Varsa mebnâsı yazıldıktan sonra, tarikat şeyhinin hayatı, tasvufî hayatı, menâkıb, kerâmet ve bazı görüşleri verilir. Tarikatın sened ismiyle silsilesini de kaydeden müellif, bu arada o tarikatla ilgili daha geniş malûmatın bulunduğu kaynaklara da genelde işâret eder. Tarikatın şubelerini de sayan Harîrîzâde, bazan bir şubenin sadece ismini vermekle yetindiği halde, çok defa izâhat verir veya ayrı bir başlık altında tanıtılacağını kaydeder.

Birden fazla isimle bilinen tarikatlar, en meşhûr adları geçtiği sırada anlatılmış, diğer isimlerinin geçtiği yerde ise, izâhat verilen harfin ismi kaydedildikten sonra, bu isimle onu veren müellif zikredilmiştir.

Ayrıca **Tibyân**'da vesîle düştükçe çeşitli tasavvufî konularda da kısa veya geniş olarak bilgi verilmiştir.

Tibyân; müellifin telifinde, kaynak kitaplardan ve bir takım mektûb veya risâlelerden istifade etmesiyle, kaynakları bakımından da ayrı bir özellik arz etmektedir. Muhtevâsı itibâriyle sahasında önemli olduğu hususunda görüşlerin birleştiği bu eserle, onda istinsah edilen risâlelerin unutulmaktan kurtarılıp, konularında yaşatılmış olmaları kayda değer ayrı bir önem ifade etmektedir.

Tibyân'ın neşrini, tercüme ve geniş olarak tanıtılmasını konu alan bir çalışmanın şimdiye kadar yapılmış olması düşündürücüdür. İlk tab'i 1919 yılında yapılan **İlk Mutasavvıflar** isimli eserinde merhûm **Fuad Köprülü**, **Tibyân** hakkında şunları söylemiştir: "... üç büyük ciltten mürekebdir. Yüz elli kadar tarikat-ı sûfiyye pîrlerinin hâl tercemeleri ile kurdukları tarikatların mâhiyetlerinden bahseden cidden çok kıymetli bir eserdir. Basıldığı taktîrde, tasavvuf tarihi ile uğraşanlar için aslı bir kaynak vazifesini görebilir."⁶⁸ Aynı konuda **Dr. Mustafa Tahralı** Fransızca olarak hazırladığı doktora tezinde görü-

68 Köprülü Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, 1976, s. 409.

şünü şöyle açıklamıştır: "Tibyân; Kemâleddin Harîrîzâde tarafından yazılmış bir tarîkatlar ansiklopedisidir. (...) Zannediyoruz ki, tarîkatlar hakkında yazılmış en komple bir eserdir. İtinâlı bir neşre pek lâyıktır."⁶⁹

şu ifadelerde Tibyan hakkında dile getirilmiştir:

"Tarîkatlar hakkında en değerli mufassal Arapça üç cild bir eser vardır. Bu eserin yazarı Harîrîzâde Kemâleddin Efendi, Tibyânu vesâilî'l-hakâik fi beyânı selâsili't-tarâik'tir. Tarîkatlar hakkında en geniş malûmat bu eserde mevcuddur. Malesef henüz tercüme edilmemiştir."⁷⁰

"Son melâmî pîri Seyyid Muhammed Nûr'un halîfesi olan Harîrîzâde'nin bu eseri (Tibyân) üç cild olup 171 tarîkattan bâhistir. Tasavvuf tarihi ve edebiyatı ile meşgul olanlara kıymettâr bir me'haz olabilir."⁷¹

Görüldüğü gibi kanaatlar, Tibyân'ın neşredilmesinin pek faydalı olacağı konusunda birleşmektedir.

b) Tibyanu Vesail'de geçen tarikatlar:

Şimdi Tibyan'da anlatılan tarikatları, cild ve varak numaralarını göstererek liste halinde veriyoruz. Bu aynı zamanda Tibyan'ın muhtevasını da ortaya koymaktadır.

Eser, önce bir Mukaddime ile başlamaktadır. Bu Mukaddime'de Zikir Telkini, I, 3a; Zikir Telkini ile ilgili bazı hadisler, I 3a-4a. yer almaktadır. Ayrıca;

Bey'at etme ahid alma, 5a-6b.

Hırka giyme, 7a-9a.

İzin icazet ve hilafet, 9b-11a.

Ana Tarikatlar,

Muhammediyye, I 11b-13a.

Sıddıkiyye, I 13a-18b.

Ömeriyye, I 19a-21a.

69 Tahralı Dr. Mustafa, Ahmed al-Rifâ'i, savie, son quvre et sa Tariqa, (Doktora tezi), Paris 1973, s. 348 not. 1.

70 Şapalyo Enver Behnam, Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, s. 477.

71 Gölpınarlı Abdülbâki, Melâmilik ve Melâmiler, s. 28.

Osmaniyye, I 21a-23a.

Aleviyye, I 23a-32b., konuları işlenmektedir.

Haririzade'nin meşhur eseri **Tibyanu Vesâil**'de geçen tarikatlar, alfabetik bir sıra ile şu tarikatlardan oluşur:

(A)

Abbasiyye, Şeyh Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Bekr el-Ensarî el-Endülüsî (v. 623/1225)'ye nisbet edilmiştir. Medyeniyeye'nin bir koludur. II 268b-270a.

Adiliyye, Şeyh Bedreddin el-Adili'ye nisbet edilmiştir. Bk. Bedriyye II 268a.-

Afifiyye, Şeyh Abdulvehhab b. Abdusselam el-Afifi el-Merzukî (v. 1180/1766)'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Nasriyy'nin bir koludur. II 294ab.

Ahmediyye, Dört kutuptan biri Şeyh Seyyid Ahmed el-Kebîr er-Rifaî'ye nisbet edilmiştir. Bk. Rifaiyye, I 41a.

Ahmediyye, Dört kutuptan biri Ebu Ferhat Ahmed b. Ali b. İbrahim el-Hüseynî (v.675/1276)'ye nisbet edilmiştir. I 41a-52b; Şubeleri, 51b.

Ahmediyye, Şeyh Muhammed Şemseddin b. İsa Marmaravî Saruhanî (v. 910/1504)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'nin bir koludur. I 52b-65a. Şubeleri, I 64b.

Ahmediyye, İmami Rabbanî Şeyh Şihabuddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdullah el-Farûkî'ye nisbet edilmiştir. Nakşibendiyye'den Ahrariyye'nin bir koludur. Bk. Müceddidiyye. I 65a.

Ahrariyye, Hoca Ubeydullah b. Hoca Mahmûd b. Şihabuddin el-Hüseynî (v. 895/1490)'ye nisbet edilmiştir. Şubeleri (I 40a); I 34a-40a.

Alemiyye, Şeyh Ebu Muhammed Abdullah Şerif b. İbrahim Alemî'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Cezuliyye'nin bir koludur. II 299b-302a.

Aleviyye, Hz. Ali'ye nisbet edilmiştir. Bk. Ana Tarikatlar. II 302a.

Amudiyye, Şeyh Said b. İsa Amudî'ye nisbet edilmiştir. Medyeniyeye'nin bir koludur. II 302b-303a.

Arifiyye, Şeyh Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ataullah el-Endelüsî (v. 536/1141)'ye nisbet edilmiştir. II 272b-273b.

Arûsiyye, Şeyh Ebu'l-Abbas Ahmed b. Arus'a nisbet edilmiştir. II 272ab.

Assâliyye, Şeyh Ahmed b. Ali Harirî Assalf Halvetî (v. 1048/1639)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Cemaliyye'nin bir koludur. II 279a-289b.

Aşuriyye, Şeyh Salih Aşur Mağribî'ye nisbet edilmiştir. Burhaniyye'nin bir koludur. II 268a.

Ayderusiyye, Şeyh Ebu Muhammed Afifuddin Seyyid Abdullah Ayderûs (v. 865/1461)'a nisbet edilmiştir. Aleviyye'nin bir koludur. II 303a-314a).

Azamiyye, İmamı Azam Ebu Hanife Numan b. Sabit (v. 150/767)'ye nisbet edilmiştir. I 79a-81b.

Azizan, Azizan İakabıyla tanınan Hoca Ali Ramaytanî'ye nisbet edilmiştir. Bk. Hacegân. II 273b.

Aziziyye, Şeyh İzzeddin Abdulaziz b. Ahmed Dirîni Demiri Rifaî (v. 694/1296)'ye nisbet edilmiştir. Rifaiyye'nin bir koludur. II 273b-279b.

(B)

Bahaiyye, Şeyh Muhammed Bahaüddin Şah Nakşibend Buharî'ye nisbet edilmiştir. Bk. Nakşibendiyye. I 171b.

Bahşiyye, Muhammed b. Muhammd b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Bahşî el-Halebî (v. 1098/1686)'ye nisbet edilmiştir. I 108ab.

Bayramiyye, Kutbu'l-muhakkikîn Şeyh Hacı Bayram Veli (v. 833/1429)'ye nisbet edilmiştir. I 172a-194b. Şubeleri, I 173b.

Bedeviyye, Bk. Ahmediyye, I 110a.

Bedriyye, Şeyh Bedreddin Muhammed b. İsrail (Kadı Sehavend) (v. 820/1417)'e nisbet edilmiştir. I 109a.

Bedriyye, Bedreddin Ebu Ömer Muhammed b. Ömer Adilî Mekki'ye nisbet edilmiştir. Sühreverdiyye'nin bir koludur. I 109a-110a.

Bekriyye, Şeyh Muhammed Ebu'l-Mekârim Bekri (v. 994/1585)'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Vefaiyye'nin bir koludur. I 131a.

Bekriyye, Şeyh Şemseddin Mustafa b. Kemaleddin b. Ali b. Kemaleddin Sıddıkî (v. 1162/1748)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Karabaşiyye'nin bir koludur. I 140b-170a. Şubeleri, 171b.

Bektaşiiyye, Muhammed b. Bayram Hacı Bektaş Veli Nisaburî (v. 738/1337)'ye nisbet edilmiştir. I 128a-130b.

Betaihiyye, Bk. Rifaiyye, I 128a.

Beyaniyye, Seyyid Ebu'l-Beyan Muhammed b. Mahfuz Kuraşî Dimeşkî İbn Havranî (v. 551/1156)'ye nisbet edilmiştir.

Bistamiyye, İmam Ebu Yezid Tayfur Bistami'ye nisbet edilmiştir. Bk. Tayfuriyye, I 128a.

Beyyumiyye, Şeyh Ali Nureddin b. Şeyh Hicazî Beyyumî (v. 1182/1768)'ve nisbet edilmiştir. Ahmeddivve'den Halebivve'nin bir kolu-

dur. I 194b-197b.

Buhuriyye, Şeyh Muhammed Buhurî Edirnevî'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Ramazaniyye'nin bir koludur. I 109a.

Burhaniyye, Dört kutuptan biri Burhaneddin b. İbrahim b. Ebulmecd Dusukî (v. 676/1277)'ye nisbet edilmiştir. I 110a-127b. Şubeleri, 126b.

Büzürkân, Bk. Nakşibendiyye, I 128a.

(C)

Cebertiyye, Şeyh Şerafeddin Ebu'l-Marûf İsmail b. İbrahim b. Abdussamed Cebertî (v. 806/1403)'ye nisbet edilmiştir. Ekberiyiyye'nin bir koludur. I 211a-212b.

Celvetiyye, Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî Üsküdarî (v. 1038/1628)'ye nisbet edilmiştir. I 227a-245b.

Cemaliyye, Şeyh Muhammed Hamidullah Cemalî Bekrî (Cemal Halvetî Çelebî) (v. 876/1462)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'nin bir koludur. I 245b-254b; Şubeleri, I 254a.

Cemaliyye, Şeyh Ebu Nizameddin Muhammed Cemaleddin Edirnevî (v. 1164/1750)'ye nisbet edilmiştir. Uşşakiyye'nin bir koludur. I 255a-268a; Şubeleri, I 255a.

Cerrahiyye, Şeyh Nureddin Muhammed b. Abdullah İstanbulî (Cerrahî) (v. 1133/1720)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Ramazaniyye'nin bir koludur. I 212b-213b.

Cüneydiyye, Şeyh Ebu'l-Kasım Cüneyd Muhammed Harraz (v. 299/911)'a nisbet edilmiştir. I 268a-272b.

Cüzûliyye, Şeyh Abdullah Muhammed b. Süleyman Cüzûlî (v. 870/1465)'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Bedeviyye'nin bir koludur. I 217b-222a; Şubeleri, I 218b.

Çiştîyye, Kudvetuddin Şeyh Seyyid Ebu Ahmed Çiştî (v. 633/1235)'ye nisbet edilmiştir. I 220a-226b; Şubeleri, 226a.

(D)

Demirdaşıyye, Şeyh Muhammed Halvetî Muhammedî (Demirbaş) (v. 935/1529)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Rüşeniyye'nin bir koludur. II 27b-43a.

Derdîriyye, Şeyh Ebulberekat Şihabuddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Derdîr Adevî Mısrî (v. 1201/1786)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Hafneviyye'nin bir koludur. II 6b-26a; Şubeleri, II 7a.

Desûkiyye, Bk. Burhaniyye, II 26a.

Dibiyye, Şeyh Salih Ebu'l-Hasan Ali b. Hızır Dibî Hazrecî (v. 719/1319)'ye nisbet edilmiştir. II 43a.

Dücaniyye, Şeyh Şihabuddin Seyyid Ahmed Dücanî'ye nisbet edilmiştir. Medyeniyye'den Meymûniyye'nin bir koludur. II 2a-6b.

(E)

Ebheriyye, Şeyh İmam Ebu Reşîd Kutbu'ddin Ebu Bekir Ebherî (v. 572/1177)'ye nisbet edilmiştir. I 32b-33b; Şubeleri, 33a.

Edhemiyye, Şeyh Ebu İshak İbrahim b. Edhem b. Süleyman b. Mansûr'a nisbet edilmiştir. I 69b-71a.

Ehdeliyye, Şeyh Seyyid Ebu'l-Hasan Ali Ehdel Hüseyinî (v. 1013/1604)'ye nisbet edilmiştir. Kadiriyye'nin bir koludur. I 106a-108a; Şubeleri, I 107b.

Ekberiyeye, Şeyhi Ekber Seyyid Ebu Abdullah Muhammed Muhyidin b. Ali b. Arabî Endelüsî Mekkî (v. 637/1239)'ye nisbet edilmiştir. I 86b-101b; Şubeleri, I 97b.

Enesiyye, Hz. Enes b. Melik b. Nadir Neccer Ensarî (v. 93/711)'ye nisbet edilmiştir. I 101b-103b; Şubeleri, 102b.

Ensariyye, Hereviyye tarikatıdır. I 104a.

Erdebiliyye, Şeyh Seyyid Safiyyuddin Erdebilî'ye nisbet edilmiştir. Ebheriyye'nin bir koludur. Bk. Safeviyye, I 71ab.

Esediyeye, Şeyh Seyyid Ebu Muhammed Abdullah b. Ali Esedî'ye nisbet edilmiştir. Kadiriyye'nin bir koludur. I 72b-76b.

Eşrefiyye, Şeyh Seyyid Abdullah b. Eşref b. Muhammed Mısri Hüseyinî (v. 874/1469)'ye nisbet edilmiştir. I 76b-79a.

Ezheriyye, Şeyh Abdullah Muhammed b. Abdurrahman Ezherî'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Hafneviyye'nin bir koludur. I 71b.

(F)

Fazliyye, Şeyh Seyyid Cemaleddin Muhammed b. Fazlullah Hindî (v. 1029/1619)'ye nisbet edilmiştir. III 32a-38a.

Feyziyye, Bk. Hülvetiyye, III 38a.

Firdevsiyye, Şeyh Rükneddin Firdevsî (v. 724/1323)'ye nisbet edilmiştir. Kübreviyye'nin bir koludur. III 31b-32a.

Fütüvvetiyye, Seyyid Ali Hemedanî'ye nisbet edilmiştir. Kübreviyye'nin bir koludur. III 22a-31b.

(G)

Garibiyye, Şeyh Muhammed Garibullah Hindî'ye nisbet edilmiştir. Kadiriyye'nin bir koludur. III 1a-3a.

Gavsiyye, Şeyh Hamidullah (Gavs) Hüseyinî Seyyid Muhammed (v. 970/1562)'ye nisbet edilmiştir. Şuttariyye'nin bir koludur. III 12b-19a.

Gaysiyye, Şeyh Kebir Seyyid Ebu'l-Gays b. Cemil (v. 651/1253)'e nisbet edilmiştir. Ehdeliyye'nin bir koludur. III 19b-23a.

Gaziyye, Şeyh Ebu'l-Kasım el-Gazî (v. 981/1573)'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Raşidiyye'nin bir koludur. Bk. Kasımıyye, III 1ab; Şubeleri, III 1a.

Gazzaliyye, Hücetu'l-İslam Ebu Hamid Zeynuddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed et-Tusî el-Gazzalî (v. 505/1111)'ye nisbet edilmiştir. III 3a-12a.

Gülşeniyye, Şeyh İbrahim Gülşenî b. Şeyh Fakih Mevlana Muhammed b. Mevlana Hacı İbrahim b. Şeyh Şihabeddin'e nisbet edilmiştir. III 87a-90b; Şubeleri III 90b.

(H)

Haccaciyye, Şeyh Salih Ebu'l-Haccac Yusuf b. Abdurrahîm Mağribî (v. 642/1244)'ye nisbet edilmiştir. Medyeniiyye'nin bir koludur. I 273a-274b.

Hacegâh, Hoca Abdullh b. İmam Abdulcemil Gucduvanî (v. 575/1179)'ye nisbet edilmiştir. I 377b-391a; Şubeleri, I 390b.

Haddadiyye, Seyyid Şeyh Abdullah b. Alevî Haddad'a nisbet edilmiştir. (v. 1132/1719). Aleviyye'nin bir koludur. I 274b-289a.

Hafifiyye, Şeyh Ebu Abdullah Muhammed b. Hafif Şirazî (v. 371/981)'ye nisbet edilmiştir. I 339b-343a.

Hakîmiyye, Şeyh Ebu Abdullah Muhammed b. Ali b. Hüseyin Tirmizî el-Hakîm (v. 255/869)'e nisbet edilmiştir. I 303a-304b.

Halebiyye, Şeyh Ahmedî Halebî'ye nisbet edilmiştir. I 306ab.

Halidiyye, Şesulmearif Ebu'l-Baha Şeyh Ziyauddin Mevlana Halid b. Ahmed b. Hüseyin Osmanî (v. 1242/1826)'ye nisbet edilmiştir. Mazhariyye'nin bir koludur. I 328a-329b.

Halvetiyye, Şeyh Ebu Abdullah Siracuddin Ömer b. Şeyh Ekmeluddin (Halvetî) (v. 750/1349)'ye nisbet edilmiştir. Ebheriyye'den Zahidiyye'nin bir koludur. I 343a-377a; Şubeleri, 345b.

Halvetiyye, Şeyh Arif Muhammed Cemaleddin Halvetî'ye nisbet edilmiştir. Kübreviyye'nin bir koludur. I 377a.

Harfiyye, Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed Necîb Harranî (v. 637/1240)'ye nisbet edilmiştir. I 289a.

Haririyye, Burhaneddin Ebu'l-Hasan Ali Harirî (v. 654/1248)'ye nisbet edilmiştir. I 289a-293b.

Harraziyye, Şeyh Ebu Said Ahmed b. İsa Harraz Bağdadî (v. 279/892)'ye nisbet edilmiştir. I 329b-332b; Şubeleri, 332a.

Hafneviyye, Şeyh Seyyid Şemseddin Muhammed b. Salim Hafnî Halvetî (v. 1181/1767)'ye nisbet edilmiştir. I 293b-301a; Şubeleri, 299b.

Hemedaniyye, Şeyh Seyyid Şemseddin Muhammed b. Salim Hafnî Halvetî (v. 1181/1767)'ye nisbet edilmiştir. I 293b-301a; Şubeleri, 299b.

Hemedaniyye, Şeyh Seyyid Ali b. Şihabuddin Hemedanî (v. 786/1385)'ye nisbet edilmiştir. III 255a-263a; Şubeleri, III 257a.

Hereviyye, Şeyhu'l-İslâm Ebu İsmail Abdullah b. Ebu Mansur Muhammed Ensarî Herevî (v. 481/1088)'ye nisbet edilmiştir. Bk. Ensariyye, III 247b-252a.

Hevvariyye, Şeyh Ebu Bekir b. Hevvarî Betayihî'ye nisbet edilmiştir. III 263ab; Şubeleri, III 263a.

Hızırıyye, Hz. Mevlana Ebu'l-Abbas Hızır'a nisbet edilmiştir. I 332b-339b.

Hikemiyye, Şeyh Muhammed b. Ebu Bekir Hikemî'ye nisbet edilmiştir. Kadiriyye'nin bir koludur. I 301a-302b.

Hilaliyye, Şeyh Arif Muhammed Hilal b. Ömer Hemedânî Kadirî (v. 1147/1734)'ye nisbet edilmiştir. Kadiriyye'nin bir koludur. III 252a-255a.

Hurufiyye, Şeyh Fazlullah Hurufî (v. 696/1296)'ye nisbet edilmiştir. I 289a.

Hüdaiyye, Bk. Celvetiyye, III 247a.

Hülvetiyye, Şeyh alim Seyyid Feyzuddin Hüseyin Ebu'l-Feyz Hüseyinî (v. 1309/1891)'ye nisbet edilmiştir. I 306b-310b.

(İ)

İbadiyye, Şeyh Abdullah b. Muhammed b. İbad Yemenî'ye nisbet edilmiştir. Aleviyye'nin bir koludur. II 268b.

İdrisiyye, Şeyh Gavsulazam Ahmed el-Fasî (v. 1253/1837)'ye nisbet edilmiştir. I 65b-69b.

İkaniyye, Şeyh Kemal İkanî'ye nisbet edilmiştir. Yeseviyye'nin bir koludur. I 108a.

İlmiyye, Şeyh Ebu Muhammed Mevla Abdullah Şerif b. İbrahim İlmi'ye nisbet edilmiştir. Sazelivve'den Cezulivve'nin bir koludur. II 299b-

302a.

İseviyye, Şeyh Muhammed b. İsa Meknasî Mağribî'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Cezuliyye'nin bir koludur. II 314a-319b.

İshakiyye, Şeyh Ebu İshak İbrahim b. Şehriyar Kazerûnî (v. 426/1035)'ye nisbet edilmiştir. Afifiyye'nin bir koludur. I 71b-72b; Şubeleri, I 72a.

İşkiyye, Şeyh Ebu Yezid İşkî'ye nisbet edilmiştir. II 292b-293b.

(K)

Kadiriyye, Dört kutuptan biri Gavs es-Samedânî Sultan-ı evliya Ebu Salih Seyyid Şeyh Muhyiddin Abdulkadir Gilânî (v. 490/1096)'ye nisbet edilmiştir. III 38a-57b; Şubeleri, III 48b.

Kalenderiyye, Şeyh Sultan Muhammed Semaî Divanî (v. 936/1529)'ye nisbet edilmiştir. Mevleviyye'nin bir koludur. III 75a-77b; Şubeleri, III 77b.

Karabaşiyye, Şeyh Seyyid Alauddin Ali b. Seyyid Şeyh Muhammed Nakşibendî Hüseyinî (v. 1097/1685)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Şabaniyye'nin bir koludur. III 58a-71a; Şubeleri, III 61a.

Kasaniyye, Şeyh Şemseddin Ahmed Kasanî'ye nisbet edilmiştir. Nakşibendiyye'den Ahrariyye'nin bir koludur. III 78a-80a.

Kasımıyye, Bk. Gaziyye, III 57a.

Kassariyye, Şeyh Ebu Salih Hamdûn b. Ahmed Kassar Nisaburî'ye nisbet edilmiştir. III 74a.

Katnaniyye, Şeyh Hasan Katnanî (v. 747/1346)'ye nisbet edilmiştir. Rifaiyye'nin bir koludur. III 74a-7a.

Kazerûniyye, Bk. İshakiyye, III 78a.

Keyyaliyye, Şeyh İsmail'e nisbet edilmiştir (v. 656/1268). Rifaiyye'nin bir koludur. III 94a-95b.

Kuşeyriyye, İmam Alim Şeyh Ebu'l-Kasım Abdulkerim b. Hevazin Kuşeyrî (v. 467/1072)'ye nisbet edilmiştir. III 71b-74a.

Kübreviyye, Şeyh Ebu'l-Cenâb Ahmed b. Ömer Necmeddi Kübra'ya nisbet edilmiştir. III 80a-87a; Şubeleri, III 83b.

Kümeyliyye, Kümeyl b. Ziyad (v. 82/701)'a nisbet edilmiştir.

(M)

Mazhariyye, Şeyh Şah Şemseddin Habibullah Cana canan Mazhar Devhlevî (v. 1195/1780)'ye nisbet edilmiştir. Nakşibendiyye'den müceddi-

diyye'nin bir koludur. III 136b-139b; Şubeleri, III 139b.

Medariyye, Şeyh Bediuddin Şah Medar (v. 840/1438)'ye nisbet edilmiştir. III 110b-112b.

Medeniyye, Şeyh Muhammed Hasan b. Zafir Medenî'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Zerrukiyye'nin bir koludur. III 113a-118a.

Medyeniyye, Şeyh Ebu Medyen Şuayb b. Hüseyin Mağribî (v. 590/1193)'ye nisbet edilmiştir. Şuaybiyye de denir. III 118a-121b; Şubeleri, III 120a.

Mehdeviyye, Şeyh Muhammed b. Abdulaziz'e nisbet edilmiştir. Medyeniyye'nin bir koludur. III 169ab.

Melamiyye, Şeyh Ebu Salih Hamdun Kassar (v. 271/885)'a nisbet edilmiştir. III 140/148a).

Meşişiyiye, Şeyh Ebu Muhammed Abdussela b. Meşiş b. Mansur b. İbrahim Mağribî (v. 622/1226)'ye nisbet edilmiştir.

Metbûliyye, Şeyh İbrahim Metbulî (v. 880/1475)'ye nisbet edilmiştir. III 95b-98b.

Mevleviyye, Şeyh Mevlana Celaleddin Muhammed b. Bahaiddin Sıddıkî (v. 712/1313)'ye nisbet edilmiştir. III 148a-169b; Şubeleri, III 148b.

Meymuniyye, Şeyh Seyyid Ebu'l-Hasan Ali b. Meymun Mağribî (v. 917/1511)'ye nisbet edilmiştir. Medyeniyye'nin bir koludur. III 170b-178b; Şubeleri, III 177a.

Mısriyye, Mürşidi Kamil Şeyh Muhammed Niyazı Mısırî Halvetî (v. 1105/1693)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Ahmediyye'nin bir koludur. III 129b-134b.

Muhammediyye, Bk. Ana Tarikatlar.

Muhasibiyye, Şeyh Hüris b. Esed Muhasibî (v. 243/857)'ye nisbet edilmiştir. III 108a-110b.

Muhyeviyye, Ekberiyiye'nin bir adıdır. III 121b.

Muradiyye, Şeyh Seyyid Muhammed b. Murad b. Ali Davud b. Kemaleddin Hüseyinî Nakşibendî (v. 1132/1719)'ye nisbet edilmiştir. Nakşibendiyye'den Müceddidiyye'nin bir koludur. III 121b-124b.

Muslihiyye, Şeyh Muslihuddin Mustafa Tekfurdağî Halvetî (v. 1099/1688)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Sinaniyye'nin bir koludur. III 136ab; şubeleri, III 136b.

Müceddidiyye, İmami Rabbanî Şeyh Ahmed b. Abdulehad Farukî (v. 971/1564)'ye nisbet edilmiştir. Nakşibendiyye'den Ahrariyye'nin bir koludur. III 98a-108a; Şubeleri, III 101a.

Mustariyye, Şeyh Muhammed b. Ahmed Meknasî Mağribî Mustar'a nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Cezüliyye'nin bir koludur. III 135a-136a.

(N)

Nakşibendiyye, Şeyh Bahaüddin Muhammed b. Muhammed Buharî (v. 791/1389)'ye nisbet edilmiştir. III 195b-205a; Şubeleri, III 201b.

Nasiriyye, İmam Şeyh Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Nasır (v. 1085/1674)'a nisbet edilmiştir. III 178b-180a; Şubeleri, III 179b.

Nasuhiyye, Şeyh Ebulâlâ Muhammed Nasuhî Üsküdarî (v. 1130/1718)'ye nisbet edilmiştir. III 180a-195a.

Neveviyye, Şeyh İmam Muhyiddin Ebu Zekerriyya Yahya b. Şerafeddin Nevevî (v. 670/1271)'ye nisbet edilmiştir. III 217a-221a.

Nizamiyye, Şeyh Muhammed b. Ahmed Halidî (Nizamu'l-Evliya) (v. 725/1325)'ye nisbet edilmiştir. Çiştîyye'nin bir koludur. III 195ab.

Nurbahşiyye, Şeyh Muhammed Nurbahş Buharî'ye nisbet edilmiştir. Kübreviyye'den Hemedaniyye'nin bir koludur. III 205a-208a.

Nuriyye, Şeyh Ebu'l-Hasan Ahmed b. Muhammed Nurî (v. 286/899)'ye nisbet edilmiştir. III 208a-210b.

Nuriyye, Şeyh Nureddin Abdurrahman İsfaranî (v. 639/1241)'ye nisbet edilmiştir. Kübreviyye'nin bir koludur. III 210b-212b; Şubeleri, III 211b.

Nuriyye, Şeyh Nureddin Habibullah'a nisbet edilmiştir. Rifaiyye'nin bir koludur. III 212b-214b.

Nuriyye, Bk. Cerrahiyye III 214b.

Nuriyye, Şeyh Seyyid Muhammed Nuru'l-Arabî Hüseyinî Nakşibendî Halvetî Melamî (v. 1305/1887)'ye nisbet edilmiştir. III 214b-217a.

(R)

Ramazaniyye, Şeyh Ramazan Karahisarî Halveti (v. 1025/1616)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Ahmedîyye'nin bir koludur. II 66a-68a; Şubeleri, II 67a.

Raşidiyye, Şeyh Ebu'l-Hasan Ahmed b. Yusuf Raşidî (v. 927/1521)'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Zerrukiyye'nin bir koludur. II 43b-44a; Şubeleri, II 44a.

Reslaniyye, Şeyh Reslan b. Yakub b. Abdurrahman b. Abdullah Dimeşkî (v. 695/1296)'ye nisbet edilmiştir. Ukayliyye'nin bir koludur. II 44a-52a; Şubeleri, II 47a.

Rifaiyye, Seyyid Mevlana Şihabuddin Ebu'l-Abbas Şeyh Ahmed Rifai (500/1106)'ye nisbet edilmiştir. II 52a-62a; Şubeleri, II 59a.

Rumiyye, Şeyh İsmail b. Şeyh Ali Tosyavi (v. 1053/1643)'ye nisbet edilmiştir. Kadiriyye'nin bir koludur. II 69b-70b.

Rüşeniyye, Şeyh Ömer Dede Aydınî Ruşenî (v. 892/1487)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'nin bir koludur. II 68a-69b; Şubeleri, II 69b.

Rükniyye, Şeyh Ebu'l-Mekarim Rüknuddin Alauddevle Ahmed b. Muhammed (v. 736/1336)'e nisbet edilmiştir. Kübreviyye'den Nuriyye'nin bir koludur. II 62a-66a; Şubeleri, II 65a.

(S)

Sabiriyye, Şeyh Hoca Alauddn Ali Ahmed Sâbır (v. 690/1292)'ye nisbet edilmiştir. Çiştîyye'nin bir koludur. II 219a.

Sa'diyye, Şeyh Ebu'l-Futûh Sadeddin Muhammed Cibavî b. Şeyh Yunus Şeybanî (v. 700/1300)'ye nisbet edilmiştir. Şeybaniyye'nin bir koludur. II 129b-139a; Şubeleri, II 131a.

Safeviyye, Şeyh Seyyid İshak Safiyyuddin Hüseyinî (v. 735/1334)'ye nisbet edilmiştir. Ebheriyye'den Zahidiyye'nin bir koludur. II 222a-225b; Şubeleri, II 222b.

Salahiyye, Şeyh Salahaddin Balıkesirî Uşşakî (v. 1197/1782)'ye nisbet edilmiştir. Uşşakiyye'den Halvetiyye'nin bir koludur. II 225b-240b.

Sanhaciyye, Şeyh Ebu'l-Abbas Ahmed'e nisbet edilmiştir. Bk. Arifiyye. II 240b.

Saviyye, Şeyh Ahmed b. Muhammed Malikî Savî (v. 1241/1825)'ye nisbet edilmiştir. II 219a-222a.

Sayyadiyye, Şeyh Seyyid İzzeddin Ahmed Sayyadî (v. 670/1271)'ye nisbet edilmiştir. Rifaiyye'nin bir koludur II 262a-263b.

Sehliyye, Şeyh Ebu Muhammed Şehl b. Abdullah Tüsterî (v. 283/896)'ye nisbet edilmiştir. II 160b-164b; Şubeleri, II 163b.

Semmaniyye, Şeyh Ebu Abdulkerim Medenî (v. 1189/1775)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Bekriyye'nin bir koludur. II 140b-142b.

Seyyariyye, Şeyh Ebu'l-Abbas Kasım b. Kasım Mehdî Seyyarî (v. 342/953)'ye nisbet edilmiştir. II 164b-167a.

Sezaiyye, Şeyh Hasan b. Ali Moravî (v. 1151/1738)'ye nisbet edilmiştir. II 126b-129a.

Sinaniyye, Şeyh İbrahim b. Abdurrahman Halvetî (Ümmi Sinan) (v. 976/15568)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Ahmediyye'nin bir koludur. II 142b-144a; Şubeleri, II 144a.

Sufiyye, Şeyh Ebu Haşim Sufî (v. 155/772)'ye nisbet edilmiştir. II 240b-262a.

Sühreverdiyye, Şeh Şihabuddin Ebu Hafs Sühreverdî Bekrî (v. 632/1234)'ye nisbet edilmiştir. II 149a-160b; Şubeleri, II 150b.

Sünbülüyye, Şeyh Yusuf Sinanuddin (Sünbül Sinan) b. Kaya Bey (v. 936/1630)'e nisbet edilmiştir. II 144a-149a.

Sütûhiyye, Şeyh Abdurrahman Kebir Sütûhî'ye nisbet edilmiştir. Bk. Ahmediyye. II 129ab.

Suudiyye, Şeyh Salih Ebu Suud b. Şaban Kureşî (v. 644/1246)'ye nisbet edilmiştir.

(Ş)

Şabaniyye, Seyyid Şeyh Şaban Veli Kastamonî (v. 976/1568)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Cemaliyye'nin bir koludur. II 192a-209b; Şubeleri, II 204a.

Şaraniyye, Şeyh İmam Seyyid Abdulvehhab Şaranî (v. 964/1556)'ye nisbet edilmiştir. II 204a-209b.

Şattariyye, Şeyh Seyyid Abdullah Şattarî'ye nisbet edilmiştir. Işıkıyenin bir koludur II 185a-192a.

Şazeliyye, Şeyh Seyyid Takıyyuddin Ali b. Abdullah Şazeli Hüseyinî'ye nisbet edilmiştir. II 167a-180a.

Şah alemiyye, Şeyh Şah Alem b. Ebu Muhammed (v. 880/1475)'e nisbet edilmiştir. Mahdumi Cihaniyan da denir. Ebheriyye'nin bir koludur. II 180b-181a.

Şemsiyye, Seyyid Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Arif Hasan Zilî (v. 1006/1597)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'nin bir koludur. II 209b-216b.

Şernûbiyye, Şeyh Seyyid Şihabuddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Osman Şernûbî Burhanî'ye nisbet edilmiştir. II 181b-185a.

Şeybaniyye, Şeyh Seyyid Ebu Muhammed Yusuf b. Yusuf Şeybanî (v. 616/1219)'ye nisbet edilmiştir. II 218a-219a; Şubeleri, II 219a.

Şinnaviyye, Şeyh Seyyid Ömer Şinnavî'ye nisbet edilmiştir. Ahmediyye'nin bir koludur. II 217a.

Şuaybiyye, Şeyh Seyyed Ebu Medyen Şuayb Mağribî Tilemsanî'ye nisbet edilmiştir. Bk. Medyeniyye. II 209b.

(T)

Tacivve. Sevh Tacuddin b. Zekerivva b. Osman Naksibendî Hanefî

(v. 1050/1640)'ye nisbet edilmiştir. Nakşibendiyye'den Ahrariyye'nin bir koludur. I 197a-209a.

Taglibiyye, Şeyh Arif Muhammed Ebu Tağlib b. Salim Şeybanî'ye nisbet edilmiştir. Sadiyye'nin bir koludur. I 210b-211a.

Tayfuriyye, Ebu Yezîd Tayfûr b. İsa Bistamî (v. 261/874)'ye nisbet edilmiştir. II 263b-268a; Şubeleri, II 267a.

Taziyye, Şeyh Ebu Salim İbrahim Tazî'ye nisbet edilmiştir. Medye-niyye'nin koludur. I 209a-210b.

(U)

Ukeyliyye, Şeyh Ukayl Menbecî b. Şihabuddin Ahmet Betayihî'ye nisbet edilmiştir. Harraziyye'nin bir koludur. II 294b-299b; Şubeleri, II 298a.

Uşşakiyye, Şeyh Hüsameddin Hasan Buharî Uşşakî (1000/1592)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'nin bir koludur. II 290b-292b; Şubeleri, 292b.

Uceyliyye, Şeyh Arif Gavs Ahmed b. Musa b. Ali b. Ömer Uceyl b. Muhammed'e nisbet edilmiştir. Hikemiyye'nin bir koludur. II 270b-272a.

Üveysiyye, Üveys b. Malik Karanî Yemenî (v. 25/645)'ye nisbet edilmiştir. I 104a-106a; Şubeleri, I 106a.

(V)

Vefaiyye, Şeyh Seyyid Ebu'l-Vefa Muhammed Kürdî'ye nisbe edilmiştir. Hevaziyye'nin bir koludur. III 221a-225a; Şubeleri III 224a.

Vefaiyye, Şeyh Muhammed Vefâ b. Muhammed b. Necmeddin Mağribî'ye nisbet edilmiştir. III 225a-247a; Şubeleri, III 246b.

(Y)

Yafiiyye, Şeyh İmam Abdullah b. Esad b. Ali Yafî Kadirî'ye nisbet edilmiştir. Kadiriyye'den Ekberiyye'nin bir koludur. III. 263b-265a.

Yaizziyye, Şeyh Ebu Ya'izz b. Meymun Henkûri'yi nisbet edilmiştir.

Yemeniyye, Bk. Esediyye. III 269b.

Yeseviyye, Şeyh Hoca Ahmed Yesevî (v. 562/1166)'ye nisbet edilmiştir. III 265a-267a; Şubeleri, III 266a.

Yunusiyye, Bk. Şeybaniyye. III 269b.

(Z)

Zahidiyye, Şeyh Tacuddin İbrahim Zahid Geylanî (v. 690/1291)'ye

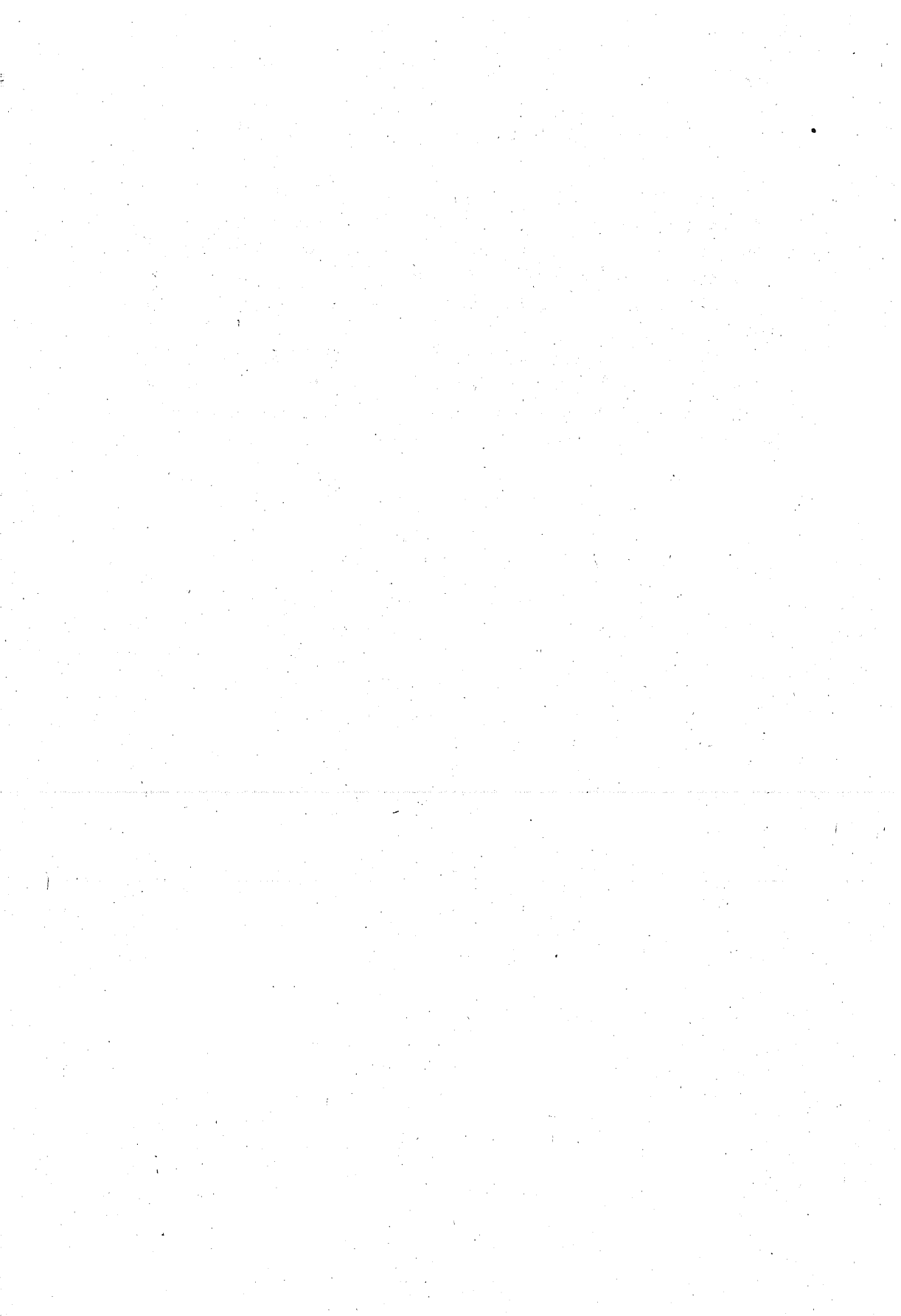
nisbet edilmiştir. Ebheriyye'nin bir koludur. II 70a-72a; Şubeleri, II 71b.

Zerrukiyye, Şeyh Ebu'l-Abbas Şihabuddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. İsa Zerrûk (v. 899/1493)'ye nisbet edilmiştir. Şazeliyye'den Vefaiyye'nin bir koludur. II 72a-101a; Şubeleri, II 77a.

Zeyleiyye, Şeyh Safiyyuddin Ahmed b. Ömer Zeyla'î'ye nisbet edilmiştir. II 102ab.

Zeyniyye, Şeyh Zeynuddin Ebu Bekir Hafî (v. 838/1435)'ye nisbet edilmiştir. Sühreverdiyye'nin bir koludur. II 102b-126b; Şubeleri, II 106b.

Zühriyye, Şeyh Ahmed Zührî Kayserî (v. 1157/1744)'ye nisbet edilmiştir. Halvetiyye'den Muslihiyye'nin bir koludur. II 101a-102a.

الدكتور المشارك يعقوب چيچك
في التفسير و أصوله
كلية الالهيّات بجامعة مرمره باستانبول

الشيخ محمد كمال الدين الحريري زاده
و مجهوداته العلمية في تدوين الطرائق

- ١) التعريف بـ«الشيخ السيد محمد كمال الدين الحريري زاده»
- ٢) تعلمه العلوم الشرعية
- ٣) جدول الطرائق التي أخذها الشيخ محمد كمال الدين
- ٤) جدول الطرائق التي رواها الشيخ محمد كمال الدين
- ٥) مصنفات الشيخ محمد كمال الدين الحريري زاده
- ٦) التعريف بـ«تبيان وسائل الحقائق في بيان سلاسل الطرائق» و ملخصه
- ٧) النتيجة

الشيخ السيد محمد كمال الدين الحريري زاده

الشيخ السيد محمد كمال الدين الحريري زاده ولد باستانبول فى شهر جمادى الاخرى عام ١٢٦٧ الهجرى الموافق ١٨٥١ الميلادى ، فسماه ابوه عبد الرحمن الحريرى زاده بـ«محمد كمال الدين».

و لما بلغ عمره خمسة سنين بدأ فى التعلم ، و قرأ القرآن و تجويده على الحافظ عثمان افندى مدة ، ثم قرأ بعض المقدمات و المتون فى «الصرف ، و النحو ، و المنطق ، و الآداب» على الاخوين الفاضلين المرحومين على افندى و المولى أمين افندى الانقرويين فى المدرسة الرشدية. ثم لازم دروس الفاضل العلامة الحافظ شاكرا افندى.

أخذ الطريقة الرفاعية و الخلوتية عن والده ، و كان عند ذلك يشتغل بالعلم و الطريق ، و يسر الله له ان يشرح «حزب البحر» و سماه بـ«ضياء البدر».

و لما انتقل ابوه الى رحمة الله تعالى فى أواخر ذى القعدة سنة ١٢٨٤/١٨٦٧ اشتغل مدة قليلة بالتجارة ثم تركها.

و فى ذلك الوقت أكمل الطريقة الخلوتية و أجزى بها من قبل شيخ والده مولانا السيد الشيخ محمد أنيس الحسينى الدمشقى المعروف بـ«الحمصى» ، ثم سافر الى حلب فى رجب عام ١٢٨٦/١٨٦٩ لزيارة اهله و أقاربه ، و أقام فيها مدة اربعة اشهر.

ثم رجع الى استانبول مع العالم الفاضل الشيخ عبد اللطيف البخارى و نزل الشيخ عنده، و قرأ عليه الفقه و بعض الاحاديث المسلسلة. و أجازته بالطريقة القادرية.

ثم حضر فى قراءة الجامع الصحيح للامام البخارى على المولى الفاضل الشيخ قاسم المغربى ، و قرأ عليه ايضا مسلسلات ابن عقيلة المكي.

و لقد منَّ الله تعالى عليه من فيض فضله و كرمه بالاخذ بالطريقة المحمدية عن الانسان الكامل السيد الشيخ محمد نور العربى البدرى الحسينى حين شرف استانبول سنة ١٢٨٩/١٨٧ ، و قرأ عليه بعضا من كتب الحقائق: كرسالة الاحدية للشيخ الاكبر (المتوفى سنة ١٢٣٧/١٢٣٩) ، و القصيدة التائية لابن الفارض وغيرهما. و أجازته بالطريق المحمدية ، و زاره مرتين فى بلده.

و لما ذهب الى سلانيك سنة ١٢٩٠/١٨٧٢ لزيارة شيخه محمد نور العربي الحسيني أخذ من الشيخين الكريمين المرحومين العلامة الشيخ علي رضا افندي الطريقة الرضائية ، و الشيخ الاديب الكامل الشيخ صالح لطفى افندي الطريقة السنانية.

و فى سنة ١٢٩١/١٨٧٣ سافر الى مصر لزيارة من فيها من الاولياء الكرام و أخذ منهم بعض الطرائق.

بلغت تأليفات الشيخ محمد كمال الدين الى اربعين ما بين كبير و صغير ، و عربى و تركى ، كشرح ورد الستار ، و شرح الكبير ، و شرح اوراد الاسبوعيه ، و شرح الواردات الفيضية ، و مدد المشتاق من مرشد العشاق ...

و كان الشيخ محمد كمال الدين الحريرى زاده فى سنة ١٢٩٧/١٨٨٠ باستانبول يشتغل بطلب زيادة العلم و المذاكرة بكتب القوم ، و اعطاء الطريقة لمن طلبها ، و بالمطالعة و التحرير كما كان يشتغل بتوفير معيشته

و توفى الشيخ محمد كمال الدين الحريرى زاده سنة ١٢٩٩/١٨٨٢ ، و قبره قريب من مرقد ابى ايوب الانصارى رضى الله عنه باستانبول.

المصادر:

- ١) تبيان وسائل الحقائق فى بيان سلاسل الطرائق ، محمد كمال الدين الحريرى زاده ، المكتبة السليمانية ، قسم: ابراهيم افندي ، رقم: ٤٣٠ - ٤٣٢ ، ج: ٣ ، ورق: ٣٠٤ ، ج: ١ ورق: ٢٨٩ ، ٢٩٠ ، ٢٩٢.
- ٢) سفينة اولياء ابرار شرح اثمار اسرار ، باللغة العثمانية ، عثمان زاده و صاف ، المكتبة السليمانية ، قسم المخطوطات ، رقم: ٢٣٠٥ - ٢٣٠٩ ، ج: ٣ ، ورق: ٨٤.
- ٣) طومار طرق عليه ، باللغة العثمانية ، ابو رضوان محمد صادق وجدانى ، استانبول ١٣٣٨ - ١٣٤٠ ، ص: ٨٦.
- ٤) شرح ورد الستار ، محمد كمال الدين الحريرى زاده ، استانبول ١٢٨٧ ، ص: ٢.
- ٥) الملامية و الملاميون ، باللغة العثمانية ، عبد الباقي كول بنارلى ، استانبول ١٩٣١ ، ص: ٣٢٦.
- ٦) عثمانلى مؤلفلى ، باللغة العثمانية ، بوروصه لى محمد طاهر ، استانبول ١٣٣٣ ، ج: ١ ، ص: ١٥٥.
- ٧) بوروصه لى طاهر بك ، باللغة العثمانية ، معلم و صفى ، استانبول ١٣٣٥ ، ص: ٢٣.
- ٨) كبار مشائخ و علما ، باللغة العثمانية ، بوروصه لى محمد طاهر ، استانبول ١٣١٦ ، ص: ٥٢.

تعلّمه العلوم الشرعية

الشيخ السيد محمد كمال الدين حريرى زاده تعلم العلوم الشرعية فآخذها من العلماء الذين اشتهروا فى عصره.

أخذ الفقه من العالم العلامة الفهامة الشيخ عبد اللطيف بن عمر البخارى الحلبى الحنفى ، و أخذ ايضا عن عدد كبير من الفقهاء المعبرين بأسانيدهم. (١)

فأجازوه بالافتاء و التدريس و الافادة. (٢)

و أخذ علوم الحديث بعضها بتمامه و بعضها بسماع البعض و الاجازة للباقي ، و بعضها بالاجازة بجميعة. (٣)

اما البخارى فأخذ اجازته عن عدة الاشياخ (٤) ، و اما صحيح مسلم و سنن الحافظ ابى داود (٥) ، و الجامع للحافظ ابى عيسى الترمذى و سنن الحافظ ابى عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائى و سنن الحافظ محمد بن يزيد المعروف بابن ماجه (٦) ، و موطأ الامام مالك بن انس و مسند الامام احمد بن حنبل و المواهب اللدنية (٧) فقد أخذ الاجازات منها.

الطرائق التى آخذها الشيخ محمد كمال الدين و التى رواها

(١) تبيان وسائل الحقائق ، ج: ١ / ورق: ٨٢ ب.

(٢) تبيان وسائل ، ج: ١ / ورق: ٨٣ ب.

(٣) تبيان وسائل ، ج: ١ / ورق: ٨٣ ب.

(٤) تبيان وسائل ، ج: ١ / ورق: ٨٦ ب.

(٥) تبيان وسائل ، ج: ١ / ورق: ٨٦ ب.

(٦) تبيان وسائل ، ج: ١ / ورق: ٨٦ ب.

(٧) تبيان وسائل ، ج: ١ / ورق: ٨٧ ب.

لقد أخذ الشيخ محمد كمال الدين الحريري زاده طرائق كثيرة يتجاوز عددها الستين. و يتسم منهجه في الكتاب حول الطرائق بسمه ذكر السند الذي أخذه من المشائخ ممن عاشوا في عصره. و تجدر الاشارة الى أنه ليس خرق بعض تلك الطرائق.

و كذلك روى بعضها بذكر السند. و ذكر ذلك كله في تبيان وسائل.

١ - الطرائق التي أخذها الشيخ محمد كمال الدين

هو أخذ اولاً الطريقة الحريرية من ابيه كما قالس «و اني أخذت هذه الطريقة اولاً عن والدي و أستاذي السيد الحاج عبد الرحمن بن السيد ابراهيم الحريري الحبي المتوفى سنة ١٢٨٤ ، و ذلك قبل وفاته بستين لقتنى الذكر و البسنى الخرقه على طريقتي الرفاعية و الحريرية و الخلوئية و البكرية ، ثم أخذت عن جناب ابن العم السيد الشيخ الحاج احمد بن الشيخ عمر الحموى . ثم كتب صورة ما كتبه ابوه اليه (١)

منها: العفيفية (٢) الاحمدية البدوية (٣) ، الاحمدية شعبة من الخلوئية ٤ ، الاحرارية ٥ ، العريفية ٦ ، العاشورية ٧ ، البخشسية ٨ ، البدرية ٩ ، البكرية ١٠ ، البكتاشسية ١١ ، البيومية ١٢ ، الجبرتية ١٣ ، الخلوئية ١٤ ، الجمالية شعبة من الخلوئية ١٥ ، الجمالية شعبة من العشاقية ١٦ ، الجراحية ١٧ ، الجزولية ١٨ ، الجششسية النظامية ١٩ ، الدرديرية الوفاية ٢٠ ، الغريبية ٢١ ، الغزالية ٢٢ ، الحدادية ٢٣ ، الخفيفية ٢٤ ، الحكيمية ٢٥ ، الحلبية ٢٦ ، الخالدية ٢٧ ، الحفنوية ٢٨ ، الخضرية ٢٩ ، الهلالية ٣٠ ، الادريسية ٣١ ، العيسوية ٣٢ ، القره باشية النصوحية ٣٣ ، الكيالية ٣٤ ، الكبروية ٣٥ ، المظهيرية ٣٦ ، المدنية ٣٧ ، المولوية ٣٨ ، المصرية ٣٩ ، المجددية ٤٠ ، النوربخشسية ٤١ ، النورية شعبة من الرفاعية ٤٢ ، النورية ٤٣ ، الرمضانية ٤٤ ، الراشدية ٤٥ ، الرفاعية ٤٦ ، العزية ٤٧ ، السعدية ٤٨ ، الصلاحية ٤٩ ، السمانية ٥٠ ، الصيادية ٥١ ، السزائية ٥٢ ، السنانية ٥٣ ، السهوردية ٥٤ ، السنبلية ٥٥ ، السطوحية ٥٦ ، شاه عالمية ٥٧ ، الشرنوبية ٥٨ ، الشناوية ٥٩ ، الطيفورية ٦٠ ، الوفاية ٦١ ، الزاهدية ٦٢ ، الزهريه ٦٣ .

١ = تبيان وسائل ، ١ / ٢٩١ = ٢٠ - = تبيان ، ٢ / ٢٩٤ ، ٣ = تبيان ، ١ / ٥٠ ، ٤ = تبيان ، ١ / ٦٥ ، ٥ = تبيان ، ١ / ٤٠ ، ٦ = ٢٧٣ / ٢ ، ٧ = ٢٦٨٢ / ٧ ، ٨ = ١٠٨ / ١ ، ٩ = ١١٠ / ١ ، ١٠ = ١٣٩ / ١ ، ١١ = ١٢٩ / ١ ، ١٢ = ١٩٦ / ١ ، ١٣ = ٢١٢ / ١ ، ١٤ = ٢٢٤ / ١ ، ١٥ = ٢٥٤ / ١ ، ١٦ = ١٥٥ / ١ ، ١٧ = ٢١٣ / ١ ، ١٨ = ٢١٨ / ١ ، ١٩ = ٣٠٦ / ١ ، ٢٠ = ٧ / ٢ ، ٢١ = ١ / ٣ ، ٢٢ = ١٠ / ٣ ، ٢٣ = ٢٨٢ / ١ ، ٢٤ = ٣٤٢ / ١ ، ٢٥ = ٣٠٤ / ١ ، ٢٦ = ٣٠٦ / ١ ، ٢٧ = ٣٢٩ / ١ ، ٢٨ = ٣٤٨ / ١ ، ٢٩ = ٢٩١ / ١ ، ٣٠ = ٣٠٠ / ١ ، ٣١ = ٦٥ / ١ ، ٣٢ = ٣١٤ / ٢ ، ٣٣ = ٦٢ / ٣ ، ٣٤ = ٩٥ / ٣ ، ٣٥ = ٨٣ / ٣ ، ٣٦ = ١٣٩ / ٣ ، ٣٧ = ١١٤ / ٣ ، ٣٨ = ١٤٨ / ٣ ، ٣٩ = ١٣٤ / ٣ ، ٤٠ = ١٠٢ / ٣ ، ٤١ = ٢٠٧ / ٣ ، ٤٢ = ٢١٢ / ٣ ، ٤٣ = ٢١٦ / ٣ ، ٤٤ = ٦٧ / ٢ ، ٤٥ = ٤٤ / ٢ ، ٤٦ = ٥٩ / ٢ ، ٤٧ = ١٣١ / ٢ ، ٤٨ = ٢٣٢ / ٢ ، ٤٩ = ١٤٢ / ٢ ، ٥٠ = ٢٦٢ / ٢ ، ٥١ = ١٢٩ / ٢ ، ٥٢ = ١٤٤ / ٢ ، ٥٣ = ١٥٠ / ٢ ، ٥٤ = ١٤٥ / ٢ ، ٥٥ = ١٢٩ / ٢ ، ٥٦ = ١٨٠ / ٢ ، ٥٧ = ١٨٤ / ٢

٢ - و الطرائق التي رواها الشيخ الحريري زاده:

روى الشيخ الحريري زاده الحمدي كما قال: ارويها من وجوه اعلاها ما أخذناه عن شيخنا امام العارفين و همام المحققين مولانا السيد الشيخ محمد نور العربي الحسيني (طال الله بقاءه) ، و هو أخذ مقامات البقاد اعنى الجمع و حضرة الجمع و جمع الجمع و أحدية الجمع عن رسول الله صلى الله عليه و سلم يقظة ٦٤ .

منها: العباسية ٦٥ ، الاهدلية ٦٦ ، العمودية ٦٧ ، العروسية ٦٨ ، العسالية ٦٩ ، العيدروسية ٧٠ ، العزيزية ٧١ ، الجنيدية ٧٢ ، الجزولية ٧٣ ، الدمرداسية ٧٤ ، الفردوسية ٧٥ ، الكلثنية ٧٦ ، الحجاجية ٧٧ ، الخرازية ٧٨ ، الهمدانية ٧٩ ، الهروية ٨٠ ، الحكمية ٨١ ، العبادية ٨٢ ، العلمية ٨٣ ، الاسحاقية ٨٤ ، القادرية ٨٥ ، الكاسانية ٨٦ ، القشيرية ٨٧ ، المدارية ٨٨ ، المدنية ٨٩ ، المهديوية ٩٠ ، الملامية ٩١ ، الملامية البيرامية ٩٢ ، المتبولية ٩٣ ، المولوية ده ده كان ٩٤ ، الميمونية ٩٥ ، المحاسبية ٩٦ ، المرادية ٩٧ ، المصلحية ٩٨ ، المجددية ٩٩ ، المصطارية ١٠٠ ، الجامية ١٠١ ، الناصرية ١٠٢ ، النصحوية ١٠٣ ، النووية ١٠٤ ، النورية ١٠٥ ، النورية ١٠٦ ، الراشدية ١٠٧ ، الرومية ١٠٨ ، الروشنية ١٠٩ ، الركنية ١١٠ ، الوفاية ١١١ ، الصفوية ١١٢ ، السعودية ١١٣ ، الصاوية ١١٤ ، السهلية ١١٥ ، السيارية ١١٦ ، الصوفية ١١٧ ، الكمالية ١١٨ ، النجيبية ١١٩ ، الشعبانية ١٢٠ ، الشعراية ١٢١ ، الشطارية ١٢٢ ، الشاذلية ١٢٣ ، الشمسية ١٢٤ ، التاجية ١٢٥ ، التازية ١٢٦ ، العشاقية ١٢٧ ، الاويسية ١٢٨ ، اليافعية ١٢٩ ، اليعزية ١٣٠ ، اليسوية ١٣١ ، الزروقية ١٣٢ ، الحظايية ١٣٣ ، العاصمية ١٣٤ ، الزيلعية ١٣٥ ، الزينية ١٣٦ .

٥٨ = ٢١٧/٢ ، ٥٩ = ٢٦٧/٢ ، ٦٠ = ٢٦٧/٢ ، ٦١ = ٢٢٤/٣ ، ٦٢ = ٧١/٢ ، ٦٣ = ١٠١/٢ ، ٦٤ = ٦٢/١ ، ٦٥ = ٢٦٩/٢ ، ٦٦ = ١٠٧/١ ، ٦٧ = ٣٠٣/٢ ، ٦٨ = ٢٧٢/٢ ، ٦٩ = ٢٨٩/٢ ، ٧٠ = ٣١٠/٢ ، ٧١ = ٢٧٤/٢ ، ٧٢ = ٢٧٢/١ ، ٧٣ = ٢١٨/١ ، ٧٤ = ٢٨/٢ ، ٧٥ = ٣١/٣ ، ٧٦ = ٩٠/٣ ، ٧٧ = ٢٧٤/١ ، ٧٨ = ٣٣٢/١ ، ٧٩ = ٢٥٧/٣ ، ٨٠ = ٢٤٩/٣ ، ٨١ = ٣٠٢/١ ، ٨٢ = ٢٦٨/٢ ، ٨٣ = ٢٩٩/٢ ، ٨٤ = ٧٢/١ ، ٨٥ = ٥٥/٣ ، ٨٦ = ٨٠/٣ ، ٨٧ = ٧٣/٣ ، ٨٨ = ١١٢/٣ ، ٨٩ = ١٢٠/٣ ، ٩٠ = ١٦٩/٣ ، ٩١ = ١٤٢/٣ ، ٩٢ = ١٤٣/٣ ، ٩٣ = ٩٨/٣ ، ٩٤ = ١٤٩/٣ ، ٩٥ = ١٧٨/٣ ، ٩٦ = ١١٠/٣ ، ٩٧ = ١٢٢/٣ ، ٩٨ = ١٣٦/٣ ، ٩٩ = ١٠١/٣ ، ١٠٠ = ١٣٦/١ ، ١٠١ = ٢١٠/٣ ، ١٠٢ = ٢١٠/٣ ، ١٠٣ = ٢٢٠/٣ ، ١٠٤ = ٢٢٠/٣ ، ١٠٥ = ٢١٠/٣ ، ١٠٦ = ٢١٠/٣ ، ١٠٧ = ١٤٠/٢ ، ١٠٨ = ٧٠/٢ ، ١٠٩ = ٦٩/٢ ، ١١٠ = ٦٦/٢ ، ١١١ = ١٣١/٢ ، ١١٢ = ٢٢٢/٢ ، ١١٣ = ١٤٠/٢ ، ١١٤ = ٢٢٠/٢ ، ١١٥ = ١٦٣/٢ ، ١١٦ = ١٦٦/٢ ، ١١٧ = ٢٤١/٢ ، ١١٨ = ١٥١/٢ ، ١١٩ = ١٥٢/٢ ، ١٢٠ = ٢٠٤/٢ ، ١٢١ = ٢٠٦/٢ ، ١٢٢ = ١٩٢/٢ ، ١٢٣ = ١٧٥/٢ ، ١٢٤ = ٢١٦/٢ ، ١٢٥ = ٢٠١/١ ، ١٢٦ = ٢٠٤/٢ ، ١٢٧ = ٢٩٢/٢ ، ١٢٨ = ١٠٦/١ ، ١٢٩ = ٢٦٤/٣ ، ١٣٠ = ٢٦٩/٣ ، ١٣١ = ٢٧٠/٣ ، ١٣٢ = ٧٧/٢ ، ١٣٣ = ٧٨/٢ ، ١٣٤ = ٧٨/٢ ، ١٣٥ = ١٠٢/٢ ، ١٣٦ = ١٠٦/٢ .

مصنفات الشيخ السيد محمد كمال الدين الحريرى زاده

الشيخ السيد محمد كمال الدين حريرى زاده (رحمه الله) ألف كتباً عديدة في التصوف و الطرائق حتى بلغت تأليفاته الى اربعين ما بين كبير و صغير و عربى و تركى.

و هذه الكتب لم يطبع منها الا اثنان ، احدهما شرح ورد الستار و الآخر كمالنامه آل عبا ، و غيرهما مخطوطة بعضها في المكتبة السليمانية و بعضها في مكتبة جامعة استانبول.

قال الشيخ عبد اللطيف البخارى و هو من أساتذة السيد كمال الدين:

فله در مؤلف تبيان وسائل الحقائق في بيان سلاسل الطرائق ، كأنه الامام الشعرانى في ارشاده ، و الامام القشيري في تصوفه و عرفانه . «

انظر ماذا قال في الحقيقة و الطريقة:

«الحقيقة مفيدة بالشرعية ، و الشرعية مؤيدة بالحقيقة فمن كل وجه كل شرعية حقيقة ، و كل حقيقة شرعية ، و الا فالحقيقة بدون الشرعية زندقة ، كما قال سيدى عبد القادر الكيلانى (رضى الله عنه): كل حقيقة بدون الشرعية زندقة ، و كل باطن يخالف ظاهراً فهو باطل . و قال الامام القشيري (رضى الله عنه): الشرعية امر بالتزام العبودية و الحقيقة مشاهدة الربوبية ، فكل شرعية غير مؤيدة بالحقيقة فغير مقبولة ، و كل حقيقة غير مقيدة بالشرعية فغير محصورة ، فالشرعية جاءت بتكليف الخلق ، و الحقيقة انبأت عن تعريف الحق . فالشرعية ان تعبه و الحقيقة ان تشهده ، فالشرعية قيام بامرهم و الحقيقة شهود لما قضى و قدر و اخفى و اظهر . قال شيخنا العارف بالله تعالى السيد محمد نور العربى: اياك نعبد حفظ للشرعية لان هذه الآية ناطقة بثبوت الكسب ، و اياك نستعين اقرار بالحقيقة لانها ناطقة بنفى الحول و القوة . « (١)

١ - تبيان وسائل الحقائق و بيان سلاسل الطرائق.

في مكتبة سليمانىة ، قسم: ابراهيم افندى ، رقم: ٣٣٠ - ٣٣٢ ثلاثة مجلدات ،

(١) فيض المغنى من سر حديث من طلبنى ، للشيخ محمد كمال الدين مكتبة سليم آغا قسم هداىى افندى ، رقم: ٤/٥٨٤ ،

٢ - جواهر ملوك العالية في بواهر سلوك الشاذلية ،

في مكتبة سليمانية ، قسم: محمود افندى ، رقم: ٢٨٥٣ . الفه المؤلف الشيخ السيد محمد كمال الدين حريرى زاده في ٢٢ جمادى الاولى ١٢٩٠ باستانبول. و في هذا الكتاب دعاء الياقوتية (١ - ٤) ، ترجمة الشيخ ابى الحسن الشاذلى (٤ - ٢٠) ، مبنى الطريقة الشاذلية ، الخاتمة: سند طريقتى الشاذلية و العيسوية (٦٣ - ٦٦).

٣ - اسرار المعين في شرح اسماء الاربعين.

في مكتبة سليمانية ، قسم: محمود افندى رقم: ٣٠٣٤ . الشيخ محمد كمال الدين قال في هذا الكتاب: و بعد، فيقول افقر الورى و احقر من يرى كمال الدين محمد ابن عبد الرحمن ابن ابراهيم الحريرى نسبا الخلوتمى طريقة البكرى نسبة (اخلاصه الله من نفسه المشبهة بالحية الاليفة... لما اطلعت على اسماء الاربعين لشيخنا امام العصر و وحيد الدهر القطب الشهير و السراج المنير اى البركات شهاب الملة و الدين عمر ابن محمد السهروردى. و لذلك ان كل اسم منه حزب مستقل جامع لخيرى الدنيا و الآخرة فاحببت ان اصنع عليه شرحا يحل ظاهره و يبين بعض خواصه. (ورق: ١ أ). الفه في حادى عشرة يوما خلت من شهر شعبان المعظم سنة خمس و ثمانين و مائتين و الف من هجرة من له العز.

٤ - فصيح در الاغلى شرح دور الاعلى.

مكتبة سليمانية، رقم: ٩٦٤ . بالتركية. هو شرح در الاغلى دور الاعلى للشيخ محى الدين ابن العربى. الفه في ٦ محرم سنة ١٢٩٤ هـ.

٥ - فيض المغنى من حديث « مَنْ طَلَّبَنِي ».

مكتبة سليمانية، رقم: ٨٩٨ . و في مكتبة سليم آغا، قسم هداى افندى، رقم ٤/٥٨٨ . و في مكتبة سليمانية، قسم شاذلى رقم ١/٢٨ . فى اوله: الحمد لله الاحد فى احدية ذاته و الواحد فى احدية اسمائه.. و المؤلف حرر فيه ما لاح بقلبه و اوضح طريق اهل الحقيقة الالهية و ميز عن مرتبتهم من بين مراتب عوام هذه الملة الاسلامية على ما هو لازم لكل مرید ما دق فى السلوك على طريق المحققين من السادة و عمله فى مجلسين فى يوم واحد بيوم الثلاثا التاسع من جمادى الاخرى سنة الف و مائتين و تسع و ثمانين. و قال: هذه الرسالة قرأتها فى حضور شيخنا محمد

نور (لا زالت تجارته لن تبور) صححه و دعا لى و قال فتح الله عليك يا ولدى، و مسح رأسى و قال بلسان التركية اصلاح رساله اولمشدر .

٦ - حقيقة الطريقة.

مكتبة سليمانىة، قسم ترنووالى، رقم ٤/٨٩٨. بالتركية. قال: تمت الرسالة فى يوم الخميس الاول من عشر الثانى من الشهر السادس فى السنة التسعين من القرن الثالث عشر من الهجرة النبوية عليه اكمل التحية (١٢٩٠). و فى مكتبة سليم آغا فى اسكدار، هداىى افندى، رقم ٦/٥٨٤.

٧ - حديقة الحقيقة.

مكتبة سليمانىة، قسم ترنووالى، رقم ٢/٨٩٨. بالتركية. و فى مكتبة سليم آغا فى اسكدار، قسم هداىى افندى، رقم ٣/٥٨٤. التأليف فى ١٢٨٩. هو ترجمة رسالة حديقة الحقيقة بالفارسية الى التركية للشيخ فخر الدين ابراهيم العراقى.

٨ - امداد فى المبدأ و المعاد.

مكتبة سليمانىة، قسم محمود افندى، رقم ٢٩٠٦، و فى مكتبة جامعة استانبول، رقم ٢٦٣. رسالة صغيرة، بالتركية، فى التصوف.

٩ - عرفان العاشقين على برهان السالكين.

مكتبة سليمانىة، قسم: محمود افندى، رقم ٢٧٠٦، و فى مكتبة جامعة استانبول، رقم: ٢٦٣، فى قسم المخطوطة التركية. بالتركية. هو ترجمة نظر الطالبين برهان السالكين للشيخ محمد نور العربى من العربية الى التركية. يتكون من ٢٩ صحيفة. قال المؤلف: و قد تمت فى اليوم التاسع من العشر الاول من الشهر السابع من السنة التسعين من القرن الثالث عشر من هجرة سيد البشر. هو فى الحقائق و العلم و اقسامه.

١٠ - كنز الفيض.

مكتبة سليمانىة، قسم محمود افندى، رقم ٢٦٣١. بالتركية. قال فيه المؤلف: اعلم ان الشريعة طريقة مسلوكة، اولها العمل بالاحكام، و آخرها الوصول الى دار السلام. و الطريقة

آداب و مجاهدات و سلوك و سير و طير، فمن لا شريعة له لا دين له، و من لا طريقة له لا ادب له، و المجاهدات من السلوك بمنزلة الاستنجاء من الوضوء فمن لا استنجاء له لا وضوء له (٢٨ أ). و قال: ايضا من لزم نفسه ادب السنة نور الله قلبه بانوار المعرفة، و لامقام اشرف من متابعة الحبيب فى اوامره و افعاله و اخلاقه (٣٢ ب).

١١ - مدار واحديث و مركز احديث.

مكتبة سليمانية، قسم ترنوالى، رقم ٦/٨٩٨. و فى قسم الشاذلى رقم ٣/٢٨ فيها. قال فيه: هذا ما اظهره الله تعالى بحسب الوقت القليل فى مدة ساعات فى يوم الاثنين الحادى و العشرين من شهر ربيع الآخر سنة الف و مائتين و تسعين من هجرة سيد المرسلين فى قرية غب قرب محروسة الاشتيب حين كنت مسافرا هناك، و انا افقر السلاك محمد كمال الدين الحريرى الخلو تى الملامى (اتحفه الله تعالى بالمقام السلامى و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه اجمعين). بالتركية، هو فى مقامات السلوك.

١٢ - مدد البكرى من سيدى البكرى.

مكتبة سليمانية، قسم محمود افندى رقم ٤٦٨٠. بالتركية. هو فى مناقب الشيخ ابى الفتوح مصطفى شمس الدين البكرى الصديقى، و الولاية، و الكرامة و المعجزات. رسالة صغيرة.

١٣ - المورد الخاص بالخواص فى تفسير سورة الاخلاص.

فى مكتبة سليمانية، قسم محمود أفندى رقم ٢٩٣. ألفه فى ليلة الاثنين من شهر ربيع الثانى سنة ١٢٨٩. بين فيها: اسماء سورة الاخلاص، اربعون حديثا فى فضائلها، و الرياضة (٢ ب - ٢٦ أ). الاستعاذة و الشيطان و الجن (٢٧ أ - ٢٩ أ). فضيلة البسملة و الذكر و التفكير (٣٤ أ - ٥١ ب). و انا حققته و علقت عليه و لمأ طبع.

١٤ - رشحات الاسنى على توجهات الاسماء.

مكتبة سليمانية، قسم محمود افندى، رقم ٢٩٠٩. هو شرح سبع توجهات و جمع توسلات، الفه فى مصر سنة ١٢٩١. هو فى الذكر و السير و السلوك.

١٥ - روشن دلنواز.

مكتبة سليمانية، قسم: محمود افندی رقم ٢٧٥٣. بالتركية. هو شرح گلشن راز للشيخ محمود التبريزي بالفارسية.

١٦ - صلاة الاتحاف بشرح صلاة السقاف.

مكتبة سليمانية، قسم ترنووالی رقم ٩٤٠. هو شرح صلاة السقاف، للشيخ ابن ابی الحسن السقاف صلاة تقرأ صباحاً و مساءً احدى عشرة مرة لها فضيلة و توصل الى الله. الفه الشيخ حریری زاده في ٣ ذی الحجة ١٢٨٩.

١٧ - صلاة مشيشية.

مكتبة جامعة استانبول قسم المخطوطة التركية رقم: ٢٦٣.

١٨ - سير الاسماء و سر المسمى.

مكتبة سليمانية، قسم ترنووالی . رقم ١/٨٩٣٦. بالتركية. قال المؤلف تمت الرسالة في مجلس في نحو اربع ساعات يوم الاربعاء الخامس و عشرين رجب الفرد سنة تسع و مائتين و الف من هجرة من له العز و الشرف صلى الله عليه و على آله و صحبه اجمعين الى يوم الدين، آمين. و النسخة المؤلفة في ٣ محرم ١٣٠٠ هي في مكتبة سليم آغا باسكدار، قسم هدائي افندی رقم ٢/٥٨٤.

١٩ - شرح بيت مولانا.

مكتبة سليمانية، قسم ترنووالی رقم: ٤/٨٩٨. و في مكتبة سليم آغا قسم هدائي افندی ٥/٥٨٤. هو شرح بيت الشيخ عبد الرحمن مولانا جامي بالعربية، البيت هو هذا: كل ما في الكون وهم او خيال * او عكوس في المرايا او ظلال . قال فيه: ان المشائخ اتفقوا على ان العالم يرى موجوداً و لكنه في الحقيقة عدم لا وجود له، و ان الحق سبحانه يرى معدوماً و لكنه في الحقيقة موجود حقيقي. و نحن نقول وجود الموجود بوجود وهمي ليس بوجود بل هو في الحقيقة عدم، و عدمية المعدوم بعدم وهمي ليس بعدم بل بوجود حقيقة عند أكابر العرفاء، و الله اعلم . التاليف في ٢٣ ذی القعدة ١٢٨٩.

٢٠ - شرح اوراد الاسبوعية.

مكتبة جامعة استانبول، قسم المخطوطة التركية، رقم : ١/٢٦٣. هو ترجمة الاوراد التي هي للشيخ محي الدين العربي و كتب عليها شرحا الشيخ محمد نور العربي ثم ترجمها الشيخ محمد كمال الدين و سماه شرح اوراد الاسبوعية الى اللغة التركية.

٢١ - شرح ورد الستار (فتح الاسرار شرح ورد الستار).

طبع في المطبعة العامرة باستانبول، ١٥ ذى القعدة ١٢٨٧. بالتركية. و هو شرح ورد الستار للشيخ يحيى الشيروانى.

٢٢ - طرفة المسترسلة على التحفة المرسله.

مكتبة سليمانيه، قسم دكولى بابا رقم ٣١٧. هو ترجمة التحفة المرسله للشيخ السيد محمد بن فضل الله الهندي الى اللغة التركية. التاليف فى ٧ ذى الحجة ١٢٨٩.

٢٣ - توجهات الاسماء و التوسلات العظمى.

مكتبة جامعة استانبول، المخطوطة التركية، رقم ٥/٢٦٣. انظر الى تبيان وسائل الحقائق فى بيان سلاسل الطرائق، ج: ٣، الورق: (٣٠٥ - ٣٠٧ أ).

٢٤ - ضياء البدر شرح حزب البحر.

مكتبة سليمانيه، قسم فاتح رقم ٢٦٦٢. هو شرح حزب البحر للشيخ ابي الحسن على بن عبد الله بن الجبار الحسنى الشاذلى، بدا الشرح فى ٣ ذى القعدة سنة ١٢٨٣ و انتهى منه فى شهر جمادى الاولى سنة ١٢٨٤. (٧٧ أ).

٢٥ - درة الانوار على صلوة جوهرة الاسرار. (باللغة العثمانية).

٢٦ - الدرّتين فى شرح البيتين. (باللغة العثمانية).

٢٧ - فوائح ازهار الحقائق و لوائح انوار الطرائق.

٢٨ - فتوحات الهية شرح واردات البهية. (باللغة العثمانية).

٢٩ - القول المبين فى احوال الشيخ نور الدين الجراحى الخلوتى. (باللغة العثمانية).

- ٣٠ - كمالنامه آل عبا. طبع باستانبول
- ٣١ - مرآت الحقیقة. (باللغة العثمانية).
- ٣٢ - رشف الغادر شرح حزب الكبير. (باللغة العثمانية).
- ٣٣ - روضة العالیة فی الطریقة الشاذلیة. (باللغة العثمانية).
- ٣٤ - سر الاسرار و نور الانوار. (باللغة العثمانية).
- ٣٥ - سر التوسل فی الذکر و التبتل.
- ٣٦ - شرح غزلیات نیازى. (باللغة العثمانية).
- ٣٧ - شرح مرشد العشاق. (باللغة العثمانية).
- ٣٨ - شرح صلوة الانوریة فی شرح صلوة الاکبریة. (باللغة العثمانية).
- ٣٩ - تحقیق الطریق. (باللغة العثمانية).
- ٤٠ - ترجمة أمر المربوط. (باللغة العثمانية). (*)

* انظر للكتب المذكورة فی الرقم بین ٢٤ - ٤٠ المرجع التالى: بروصه لى محمد طاهر، عثمانلى مؤلفلى (باللغة العثمانية)، استانبول ١٣٣٣، ج: ١، ص: ١٥٥ - ٥٥٥.

تبيان وسائل الحقائق في بيان سلاسل الطرائق

ان هذا الكتاب الشهير للمؤلف يمتاز بقيمته العلمية في مجال الطرائق و يبدو أنه يحتل مكانا في أواخر مؤلفاته (الحادى و الاربعون من تأليفاته حسب عبارة المؤلف).

و مع ان هذا الكتاب له مكانة هامة جدا في موضوع تدوين الطرائق فاننا لم نعتز على نسخ له سوى النسخة الوحيدة التي توجد في المكتبة السلیمانية تحت رقم: ٤٣٠ - ٤٣٢ من قسم ابراهيم افندى، ثلاثة مجلدات.

و بالرغم من أن المؤلف قام بتأليف كتابه باللغة العربية فانه يصادفنا عبارات باللغتين الغاسية و العثمانية من حين الى آخر.

و يتبين للقارئ من خلال عبارات المؤلف أنه استند الى عدد كبير من الكتب المشهورة في مجال التصوف و الطرائق و الى بعض الرسائل المؤلفة حول طريقة معينة كما يلاحظ أن المؤلف لم يهمل الاشارات و الاحالات الى تلك المراجع كلما مست الحاجة الى ذلك.

و ذكر فيه سند كل طريقة و شعبها و بين فيه ايضا بعض المصطلحات التصوفية. و الواقع انه لم يسبق عليه أحد بمثله. فهو كتاب و حيد في الطرائق.

و قال عثمان صلاح الدين المولوى:

«فهذا كرامة جليلة من الكرامات الغيبية الالهية و غناية خصيصنة من العنايةات الالهية، من الله سبحانه بالتوفيق لابرازها الى اعيان الانظار و الشهود على عبده الشيخ العارف الفاضل ابي النور السيد محمد كمال الدين بن ابي الكمال الشيخ عبد الرحمن الخلوتى الحلبى المدعو بحريرى زاده (اسيغ الله فضائله)، و خصه في تلك الحسنة و لم يسبق عليه احد بمثله، و هو سياق الغايات و حائز السنيات ...» (١).

و قال الشيخ عبد اللطيف البخارى و هو من أساتذة المؤلف:

« تشوفت تشوف العليل الى الشفاء و تشوف العاشق الى الاجتماع و اللقاء بل تشوف

المعسر الى الايسار و الاعمى الى الابصار الى كتاب كريم ينطق بالحق عن حقيقة الطرائق و يعرب عن تفرعاتها و سلوكها ... حيث لم أر أحدا حام حول هذا الحمى فأروى فيه الفؤاد ... حتى بزغت شمس هذا الكتاب و برزت مخدرات خرائد من وراء الحجاب، فلما نورت في ميادين سطوره طرفي ظفرت بحسن عبارات و لطيف اشارات تبرأ المريدين لطريق القوم و تشفى روجته كتابا يقوم مقام المرشد الكامل من ذوى الافهام حيث كان كلام أمراء الأنام أمراء الكلام.

فهو كتاب حاز جميع الطرائق و المفاخر الحق ان يفتخر به سائر الأوائل و الأواخر، فلو اكتحل الاعمى بنور عباراته ارتد اليه طرفه. و لعمري لقد قاعت فواتح طريق القوم من هذا الكتاب فكان مرشدا و هاديا لكافة المريدين و جميع الطلاب. فما من أحد من اهل الطريق الا اليه ينتهى سند طريقه الحسن، فهو المجدد فى هذا العصر و المرشد لاهل هذا الزمان. (٢).

(١) انظر كلمة التقديم له فى بداية كتاب تبيان وسائل

(٢) انظر كلمة التقديم له فى بداية كتاب تبيان وسائل.

المجلد الاول

المجلد الاول من تبيان وسائل الحقائق فيه اولاً:

«مقدمة» هي في اساس مبنى الطرق . وفيها جواهر (٣-أ - ١١-أ).

الجواهر الاول في «تلقين الذكر» (٣-أ - ٤-أ)، الجواهر الثاني في «المبايعة و الوصية» (٤-أ - ٦-ب)، الجواهر الثالث في «الباس الخرقه» (٧-أ - ٩-أ)، الجواهر الرابع في «الاذن و الجازة» (٩-ب - ١١-أ).

المحمدية (١١-ب - ١٣-أ)، الصديقيه (١٣-أ - ١٨-ب)، العمرية (١٩-أ - ٢١-أ)، العثمانية (٢١-أ - ٢٣-أ)، العلوية (٢٣-أ - ٣٢-ب).

و بعد ذلك ان المؤلف الشيخ السيد محمد كمال الدين رتب على حروف الهجاء اسماء الطرق و اصدر بتراجم المشائخ فيه بالاختصار فشمائلهم جمه.

باب الهمزة

الابهرية: منسوبة الى الشيخ الامام ابي رشيد قطب الدين ابي بكر الابهرى المتوفى سنة ١١٧٧/٥٧٢، (٣٢-ب - ٣٣-ب)، شعبها (٣٣-أ).

الاحرارية: منسوبة الى الشيخ عبيد الله بن محمود بن شهاب الدين الحسينى المتوفى سنة ١٤٩٠/٨٩٥، (٣٤-أ - ٤٠-أ).

الاحمدية: منسوبة الى الشيخ السيد القطب احمد الكبير الرفاعى و هي الرفاعية (٤١-أ).

الاحمدية: منسوبة الى القطب الشيخ احمد بن على بن ابراهيم الحسينى المتوفى سنة ١٢٧٦/٦٧٥، (٤١-أ - ٥٢-ب) شعبها (٥١-ب).

الاحمدية: منسوبة الى الشيخ محمد شمس الدين بن عيسى المرمرى الصاروخانى المتوفى سنة ١٥٠٤/٩١٠، شعبة من الخلوئية (٥٢-ب - ٦٥-أ).

الاحمدية: منسوبة الامام الربانى الشيخ شهاب الدين ابي العباس احمد بن عبد الله الفاروقى، و هي شعبة من الاحرارية النقشبندية يقال لها المجددية (٦٥-أ).

الادريسية: منسوبة الى الغوث الاعظم الشيخ احمد الفاسى المتوفى سنة ١٨٣٧/١٢٥٣، (٦٥-ب - ٦٩-ب).

الادهمية: منسوبة الى الشيخ ابي اسحاق ابراهيم بن ادهم بن سليمان بن منصور (٦٩ ب - ٧١ أ).

الاردبيلية: وهى الصفوية منسوبة الى الشيخ السيد صفى الدين الاردبيلى شعبة من الابهريه (٧١ أ).

الاسحاقية: منسوبة الى الشيخ ابي اسحاق ابراهيم بن شهريار الكازرونى المتوفى سنة ١٠٣٥/٤٢٦، شعبة من العفيفية (٧١ ب - ٧٢ ب).

الازهرية: منسوبة الى الشيخ محمد بن عبد الرحمن الزهرى، شعبة من الحفوية الخلووية (٧١ ب).

الاشرفية: منسوبة الى السيد عبد الله بن اشرف بن محمد المصرى الحسينى المتوفى سنة ١٤٦٩/٨٧٤ (٧٦ ب - ٧٩ أ).

الاسدية: منسوبة الى الشيخ السيد ابي محمد عبد الله بن على الاسدى، شعبة من القادرية (٧٢ ب - ٧٢ ب).

الاعظمية: منسوبة الى الامام الاعظم ابي حنيفة النعمان بن ثابت المتوفى سنة ٧٦٧/١٥٠ (٧٩ أ - ٨١ ب).

الاكبرية: منسوبة الى الشيخ الاكبر السيد ابي عبد الله محمد محى الدين بن على بن العربى الاندلسى المكى المتوفى سنة ١٢٣٩/٦٣٧ (٨٦ ب - ١٠١ ب).

الانسية: منسوبة الى انس بن مالك بن النضر الانصارى رضى الله عنه المتوفى سنة ٢١١/٩٣ (١٠١ ب - ١٠٣ ب).

الانصارية: وهى الهروية (١٠٤ أ).

الاويسية: منسوبة الى اويس بن ماك القرنى اليمنى رضى الله عنه المتوفى سنة ٦٤٥/٢٥ (١٠٤ أ - ١٠٦ أ).

الاهدلية: منسوبة الى الشيخ السيد ابي الحسن على الاهدلى الحسينى المتوفى سنة ١٦٠٤/١٠١٣، شعبة من القادرية (١٠٦ أ - ١٠٨ أ).

الايقانية: منسوبة الى الشيخ كمال الايقانى، شعبة من اليسوية (١٠٨ أ).

باب الباء

- البخشية: منسوبة الى الشيخ محمد بن محمد بن محمد بن محمد بن احمد البخشي الحلبي المتوفى ١٦٨٦/١٠٩٨ (١٠٨ ب).
- البدوية: منسوبة الى الشيخ بدر الدين محمد بن اسرائيل المتوفى سنة ١٤١٧/٨٢٠ (١٠٩ أ).
- البدوية: و هي الاحمدية (١١٠ أ).
- البرهانية: منسوبة الى القطب برهان الدين بن ابراهيم بن ابي المجد الدسوقي المتوفى سنة ١٢٧٧/٦٧١ (١١٠ أ-١٢٧ ب).
- بزرگان: و هي النقشبندية (١٢٨ أ).
- البسطامية: و هي الطيفورية منسوبة الى الامام ابي يزيد الطيفور البسطامي و يقال لها البسطامية (١٢٨ أ).
- البطائحية: و هي الرفاعية (١٢٨ أ).
- البكتاشية: منسوبة الى الشيخ محمد بن البيرام الحاج البكتاشي الولي النيسابوري المتوفى سنة ١٣٣٧/٧٣٨ (١٢٨ أ-١٣٠ ب).
- البكرية: منسوبة الى الشيخ محمد ابي المكارم البكري المتوفى سنة ١٥٨٥/٩٩٤، شعبة من الوقائية الشاذلية (١٣١ أ).
- البكرية: منسوبة الى الشيخ شمس الدين مصطفى بن كمال الدين بن علي بن كمال الدين الصديقي المتوفى سنة ١٧٤٨/١١٦٢ شعبة من القرباشية الخلوتية (١٤٠ ب-١٧١ ب).
- البهائية: منسوبة الى الشيخ محمد بهاء الدين شاه نقشبند البخاري و هي النقشبندية (١٧١ ب).
- البيرامية: منسوبة الى قطب المحققين الشيخ الحاج البيرام الولي المتوفى سنة ١٤٢٩/٨٣٣ (١٧٢ أ-١٩٤ ب).
- البيومية: منسوبة الى الشيخ علي نور الدين بن الشيخ الحجازي البيومي المتوفى سنة ١٧٦٨/١١٨٢ شعبة من الحلبيية الاحمدية (١٩٤ ب-١٩٧ ب).
- البخورية: منسوبة الى الشيخ محمد البخاري الادرنوي شعبة من الرضائية الخلوتية (١٠٩ أ).

باب التاء

التاجية: منسوبة الى الشيخ تاج الدين بن زكريا بن عثمان النقشبندى الحنفى المتوفى سنة ١٠٥٠/١٦٤٠، شعبة من الاحرارية النقشبندية (١٩٧-أ-٢٠٩).

التازية: منسوبة الى الشيخ ابي سالم ابراهيم التازى، شعبة من المدنية (٢٠٩-أ-٢١٠ ب).

التغلبية: منسوبة الى الشيخ العارف محمد ابي التغلب بن سالم الشيبانى شعبة من السعدية (٢١٠ ب-٢١١ أ).

التجانية: منسوبة الى الشيخ شهاب الدين احمد التجانى المتوفى سنة ١٢٢٧/١٨١٢ شعبة من الحنفوية (٢١٠ ب).

باب الجيم

الجبرية: منسوبة الى الشيخ شرف الدين ابي المعروف اسماعيل بن ابراهيم بن عبد الصمد الجبرتي المتوفى سنة ٨٠٦/١٤٠٣ شعبة من الاكبرية (٢١١-أ-٢١٢ ب).

الجراحية: منسوبة الى الشيخ نور الدين محمد بن عبد الله الاستانبولى الجراحى المتوفى سنة ١١٣٣/١٧٢٠ شعبة من الرضاوية الحلوتية (٢١٢ ب-٢١٣ ب).

الجزولية: منسوبة الى الشيخ عبد الله محمد بن سليمان الجزولى المتوفى سنة ٨٧٠/١٤٦٥، شعبة من البدوية الشاذلية (٢١٧ ب-٢٢٢ أ).

الجشيتية: منسوبة الى قدوة الدين الشيخ السيد ابي احمد الجشيتى المتوفى سنة ٦٣٣/١٢٣٥ (٢٢٠-أ-٢٢٦ ب).

الجلوتية: منسوبة الى الشيخ العزيز محمود هداى الاسكدارى المتوفى سنة ١٠٣٨/١٦٢٨ (٢٢٧-أ-٢٤٥ ب).

الجمالية: منسوبة الى الشيخ محمد حميد الله الجمالى البكرى المتوفى سنة ٨٧٦/١٤٦٢، شعبة من الحلوتية (٢٤٥ ب-٢٥٤ أ).

الجمالية: منسوبة الى الشيخ نظام الدين محمد جمال الدين الادرنوى المتوفى سنة ١١٦٤/١٨٥٠، شعبة من العشاقية (٢٢٥-أ-٢٦٨ أ).

الجنيدية: منسوبة الى الشيخ ابي القاسم جنيد محمد الخراز المتوفى سنة ٢٩٩/٩١١ (٢٦٨) أ - ٢٧١ ب).

باب الحاء

الحجاجية: منسوبة الى الشيخ الصالح ابي الحجاج يوسف بن عبد الرحيم المغربي المتوفى سنة ١٢٤٤/١١٣٢ ، شعبة من المدينة (٢٧٣ أ - ٢٧٤ ب).

الحدادية: منسوبة الى الشيخ السيد عبد الله بن العلوى الحداد المتوفى سنة ١٧١٩/١١٣٢ ، شعبة من العلوية (٢٧٤ ب - ٢٨٩ أ).

الحريرية: منسوبة الى الشيخ برهان الدين ابي الحسن على الحريري المتوفى سنة ١٢٤٨/٦٥٤ (٢٨٩ أ - ٢٩٣ ب).

الحفنية: منسوبة الى الشيخ السيد شمس الدين محمد بن سالم الحفنى الخلوتى المتوفى سنة ١٧٦٧/١١٨١ (٢٩٣ ب - ٣٠١ أ).

الحكمية: منسوبة الى الشيخ محمد بن ابي بكر الحكمى ، شعبة من القادرية (٣٠١ أ - ٣٠٢ ب).

الحكمية: منسوبة الى الشيخ ابي عبد الله محمد بن على بن حسين الترمذى الحكيم المتوفى سنة ٨٦٩/٢٥٥ (٣٠٣ أ - ٣٠٤ ب).

الحلبية: منسوبة الى الشيخ الاحمدى الحلبى (٣٠٦ أ ب).

الخلوتية: منسوبة الى الشيخ العالم السيد فيض الدين حسين ابي الفيض الحسينى المتوفى سنة ١٨٩١/١٣٠٩ (٣٠٦ ب - ٣١٠).

الحروفية: منسوبة الى الشيخ ابي الحسن على بن احمد النجيب الخرانى المتوفى سنة ١٢٤٠/٦٣٧ (٢٨٩ أ).

باب الخاء

الخالدية: منسوبة الى شمس المعارف ابي البهاء الشيخ ضياء الدين مولانا خالد بن احمد بن حسين العثمانى المتوفى سنة ١٨٢٦/١٢٤٢ ، شعبة من المظهيرية (٣٢٨ أ - ٣٢٩ ب).

الخرززية: منسوبة الى الشيخ ابي سعيد احمد بن عيسى الخراز البغدادي المتوفى سنة ٨٩٢/٢٧٩ ب (٣٣٢ - ب).

الخصرية: منسوبة الى مولانا ابي العباس الخضر (٣٣٢ ب - ٣٣٩ ب).

الخصفية: منسوبة الى الشيخ ابي عبد الله محمد بن الخفيف الشيرازي المتوفى سنة ٩٨١/٣٧١ ب (٣٣٩ - أ) ٣٤٣.

الخلوتية: منسوبة الى الشيخ ابي عبد الله سراج الدين عمر بن الشيخ اكمل الدين الخلوتي المتوفى سنة ١٣٤٩/٧٥٠ ، شعبة من الزاهدية الابهرية (٣٤٣ - أ) ٣٧٧.

الخلوتية: منسوبة الى الشيخ العارف محمد جمال الدين الخلوتي ، شعبة من الكبرى (٣٧٧ أ).

خواجهگان: منسوبة الى خواجه عبد الله بن الامام عبد الجميل الفجدواني المتوفى سنة ١١٧٩/٥٧٥ ب (٣٧٧ - أ) ٣٩١.

المجلد الثاني

باب الدال

الدجانية: منسوبة الى الشيخ شهاب الدين السيد احمد الدجاني ، شعبة من الميمونية المدنية (٦ - ب).

الدرديرية: منسوبة الى الشيخ ابي البركات شهاب الدين احمد بن محمد بن احمد الدردير العدوي المصري المتوفى سنة ١٧٨٦/١٢٠١ ، شعبة من الحفنية الخلوتية (٦ ب - ٢٦ أ).

الدمرداشية: منسوبة الى الشيخ محمد الخلوتي الحمدي المتوفى سنة ١٥٢٩/٩٣٥ ، شعبة من الروشنية الخلوتية (٢٧ ب - ٤٣ أ).

الديبية: منسوبة الى الشيخ الصالح ابي الحسن علي بن الخضر الديبي الخزرجي المتوفى سنة ١٣١٩/٧١٩ (٤٣ أ).

السدسوقية: هي البرهنية (٢٦ أ).

باب الرءاء

الراءشدية: منسوبة الى الشيخ ابى الحسن احمد بن يوسف الراءشدى المتوفى سنة ١٥٢١/٩٢٧ ، شعبة من الزروقفة الشاذلفة (٤٣ ب - ٤٤ أ).

الراءلانية: منسوبة الى الشيخ رسلان بن يعقوب بن عبد الرحمن بن عبد الله الدمشقى المتوفى سنة ١٢٩٦/٦٩٥ ، شعبة من العقفلفة (٤٤ أ - ٥٢ أ).

الراءفةة: منسوبة الى الشيخ السفء مولانا شهاب الءفن ابى العباس الشفء احمد الراءفى المتوفى سنة ١١٠٦/٥٠٠ (٥٢ أ - ٦٢ أ).

الراءكةة: منسوبة الى الشيخ ابى المكارم ركن الءفن احمد بن محمد المتوفى سنة ١٣٣٦/٧٣٦ ، شعبة من النورفة الكبروفة (٦٢ أ - ٦٨ أ).

الراءضافة: منسوبة الى الشيخ رمضان القره حصارى الءلوتى المتوفى سنة ١٦١٦/١٠٢٥ ، شعبة من الاءمءفة الءلوتفة (٦٦ أ - ٦٨ أ).

الراءشنة: منسوبة الى الشيخ عمر ءءه الاءفنى الراءشنى المتوفى سنة ١٤٧٨/٨٩٢ ، شعبة من الءلوتفة (٦٨ أ - ٦٩ ب).

الراءومة: منسوبة الى الشفء اسماعفل بن الشفء على الطفسوى المتوفى سنة ١٤٨٧/١٠٥٣ ، شعبة من القاءرفة (٦٩ ب - ٧٠ ب).

باب الزراء

الراءهءفة: منسوبة الى الشفء ءاج الءفن ابراهفم زاهء الكفلانى المتوفى سنة ١٢٩١/٦٩٠ (٧٢ أ - ٧٠ أ).

الزروقفة: منسوبة الى الشفء ابى العباس شهاب الءفن احمد بن محمد بن محمد بن عفسى الزروق المتوفى سنة ١٤٩٣/٨٩٩ ، شعبة من الوفاءفة الشاذلفة (٧٢ أ - ١٠١ أ).

الزهرفة: منسوبة الى الشفء احمد الزهرى القفسرى المتوفى سنة ١٧٤٤/١١٥٧ ، شعبة من المصلءفة الءلوتفة (١٠١ أ - ١٠٢ أ).

الزفلففة: منسوبة الى الشفء صفى الءفن احمد بن عمر الزفلفى (١٠٢ أ ب).

الزينية: منسوبة الى الشيخ زين الدين ابى بكر الخافى المتوفى سنة ١٤٣٥/٨٣٨ ، شعبة من السهروردية (١٠٢ ب - ١٢٦ ب).

باب السين

السزائية: منسوبة الى الشيخ حسن بن على الموروى المتوفى سنة ١٧٣٨/١١٥١ (١٢٦ ب - ١٢٩ أ).

السطوحية: منسوبة الى الشيخ عبد الرحمن الكبير السطوحى (١٢٩ أ ب).

السعدية: منسوبة الى الشيخ ابى الفتوح سعد الدين محمد الجاوى بن الشيخ يونس الشيبانى المتوفى سنة ١٣٠٠/٧٠٠ ، شعبة من الشيبانية (١٢٩ ب - ١٣٩ أ).

السعودية: منسوبة الى الشيخ الصالح ابى السعود بن الشعبان القرشى المتوفى سنة ١٢٤٦/٦٤٤ (١٣٩ ب -) .

السمانية: منسوبة الى الشيخ ابى عبد الكريم المدنى المتوفى سنة ١٧٧٥/١١٨٩ ، شعبة من البكرية الخلوتية (٤٠ ب - ١٤٢ ب).

السنانية: منسوبة الى الشيخ ابراهيم بن عبد الرحمن الخلوتى اسنان المتوفى سنة ١٥٦٧/٩٧٦ ، شعبة من الاحمدية الخلوتية (١٤٢ ب - ١٤٤ أ).

السنبلية: منسوبة الى الشيخ يوسف سنان الدين سنبل سنان بن قيا بك المتوفى سنة ١٦٣٠/٩٣٦ (١٤٤ أ - ١٤٩ أ).

السهروردية: منسوبة الى الشيخ شهاب الدين ابى حفص السهروردى البكرى المتوفى سنة ١٢٣٤/٦٣٢ (١٤٩ أ - ١٦٠ ب).

السهلية: منسوبة الى الشيخ ابى محمد سهل بن عبد الله التستري المتوفى سنة ٨٩٦/٢٨٣ (١٦٠ ب - ٦٤ ب).

السيارية: منسوبة الى الشيخ ابى العباس القاسم بن القاسم المهدي السيارى المتوفى سنة ٩٥٣/٣٤٢ (١٦٧ ب - ١٦٤ ب).

باب الشين

الشاذلية: منسوبة الى الشيخ السيد تقي الدين على بن عبد الله الشاذلي الحسيني (١٧٦) أ -
١٨٠) أ.

الشاه عالمية: منسوبة الى الشيخ شاه عالم بن ابي محمد المتوفى سنة ١٤٧٥/٨٨٠ ، شعبة
من الابهرية (١٨٠ ب - ١٨١) أ.

الشرنوبية: منسوبة الى الشيخ السيد شهاب الدين ابي العباس احمد بن عثمان الشرنوبى
البرهاني (١٨١ ب - ١٨٥) أ.

الشطارية: منسوبة الى الشيخ السيد عبد الله الشطارى ، شعبة من العشقية (١٨٥ أ - ١٩٢) أ.

الشعبانية: منسوبة الى الشيخ السيد شعبان الولي القسطمونى المتوفى سنة ١٥٦٨/٩٧٦ ،
شعبة من الجمالية الخلوئية (١٩٢ أ - ٢٠٩ ب).

الشعرانية: منسوبة الى الشيخ الامام السيد عبد الوهاب الشعرانى المتوفى سنة ١٥٥٦/٩٦٤
(٢٠٤ أ - ٢٠٩ ب).

الشعبية: وهى المدينة منسوبة الى الشيخ السيد ابي مدين شعيب المغربى التلمسانى (٢٠٩ ب).

الشمسية: منسوبة الى الشيخ السيد شمس الدين احمد بن محمد بن العارف حسن الزيلى
المتوفى سنة ١٥٩٧/١٠٠٦ ، شعبة من الخلوئية (٢٠٩ ب - ٢١٦ ب).

الشناوية: منسوبة الى الشيخ السيد عمر الشناوى ، شعبة من الاحمدية (٢١٨) أ.

الشيبيانية: منسوبة الى الشيخ السيد ابي محمد يوسف بن يوسف الشيبانى المتوفى سنة
١٢١٩/٦١٦ (٢١٨ أ - ٢١٩) أ.

باب الصاد

الصابرية: منسوبة الى الشيخ خواجه علاء الدين على احمد الصابر المتوفى سنة
١٢٩٢/٦٩٠ ، شعبة من الجشتية (٢١٩) أ.

الصاوية: منسوبة الى الشيخ احمد بن محمد المالكى الصاوى المتوفى سنة ١٨٢٥/١٢٤١
(٢١٩ أ - ٢٢٢) أ.

الصفوية: منسوبة الى الشيخ السيد اسحاق صفي الدين الحسيني المتوفى سنة ١٣٣٤/٧٣٥ ،
شعبة من الزاهدية الابهرية (٢٢٢ أ - ٢٢٥ ب).

الصلاحية: منسوبة الى الشيخ صلاح الدين العشاقى المتوفى سنة ١٧٨٢/١١٩٧ ، شعبة
من العشاقية الخلوتية (٢٢٥ ب - ٢٤٠ ب).

الصنهاجية: و هى العريفية منسوبة الى الشيخ ابى العباس احمد (٢٤٠ ب).

الصوفية: منسوبة الى الشيخ ابى هاشم الصوفى المتوفى سنة ٧٧٢/١٥٥ (٢٤٠ ب -
٢٦٢ أ).

الصيداية: منسوبة الى الشيخ السيد عز الدين احمد الصيادى المتوفى سنة ١٢٧١/٦٧٠ ،
شعبة من الرفاعية (٢٦٢ أ - ٢٦٣ ب).

باب الطاء

الطيفورية: منسوبة الى الشيخ ابى يزيد الطيفور بن عيسى البسطامى المتوفى سنة
٨٧٤/٢٦١ ب - ٢٦٣ أ).

باب العين

العادلية: منسوبة الى الشيخ بدر الدين العادلى (٢٦٨ أ).

العاشورية: منسوبة الى الشيخ الصالح العاشور المغربى ، شعبة من البرهانية (٢٦٨ أ).

العبادية: منسوبة الى الشيخ عبد الله بن محمد بن عباد اليمنى ، شعبة من العلوية (٢٦٨
ب).

العباسية: منسوبة الى الشيخ ابى العباس احمد بن محمد بن محمد بن عبد الرحمن بن ابى
بكر الانصارى الاندلسى المتوفى سنة ١٢٢٥/٦٢٣ ، شعبة من المدينة (٢٦٨ ب - ٢٧٠ أ).

العجيلية: منسوبة الى الشيخ العارف الفوثن احمد بن موسى بن على بن عمر العجيل بن
محمد ، شعبة من الحكمية (٢٧٠ ب - ٢٧٢ أ).

العروسية: منسوبة الى الشيخ ابى العباس احمد بن العروس (٢٧٢ أ ب).

العريفية: منسوبة الى الشيخ ابي العباس احمد بن محمد بن عطاء الله الاندلسي المتوفى سنة ١١٤١/٥٣٦ (٢٧٢ ب - ٢٧٣ ب).

عزيزان: وهى خواجگان منسوبة الى خواجه الشيخ على الريمطاني (٢٧٣ ب).

العزيرية: منسوبة الى الشيخ عز الدين عبد العزيز بن احمد الديريني الدمري الرفاعي المتوفى سنة ١٢٩٤/٦٩٤ ، شعبة من الرفاعية (٢٧٣ ب - ٢٧٩ ب).

العسالية: منسوبة الى الشيخ احمد بن على الحريري العسالي الخلوئي المتوفى سنة ١٦٣٩/١٠٤٨ ، شعبة من الجمالية الخلوئية (٢٧٩ أ - ٢٨٩ ب).

العشاقية: منسوبة اليالشيخ حسام الدين حسن ابخارى العشاقى المتوفى سنة ١٥٩٢/١٠٠٠ ، شعبة من الخلوئية (٢٩٠ ب - ٢٩٢ ب).

العشقية: منسوبة الى الشيخ ابي يزيد العشقى (٢٩٢ ب - ٣٩٣ ب).

العفيفية: منسوبة الى الشيخ عبد الوهاب بن عبد السلام العفيفى المرزوقى المتوفى سنة ١٧٦٦/١١٨٠ ، شعبة من الناصرية الشاذلية (٢٩٤ أ ب).

العقيلية: منسوبة الى الشيخ العقيل المنبجى بن شهاب الدين احمد البطائخى ، شعبة من الخرازية (٢٩٤ ب - ٢٩٩ ب).

العلمية: منسوبة الى الشيخ ابي محمد عبد الله الشريف بن ابراهيم العلمى شعبة من الجزولية الشاذلية (٢٩٩ ب - ٣٠٢ أ).

العلوية: منسوبة الى امير المؤمنين على بن ابي طالب رضى الله عنه (٣٠٢ أ).

العمودية: منسوبة الى الشيخ سعيد بن عيسى العمودى ، شعبة من المدينة (٣٠٢ ب - ٣٠٣ أ).

العيدروسية: منسوبة الى الشيخ ابي محمد عفيف الدين السيد عبد الله العيدروس المتوفى سنة ١٤٦١/٨٦٥ ، شعبة من العلوية (٣٠٣ أ - ٣١٤ أ).

العيوسية: منسوبة الى الشيخ محمد بن عيسى المكناسى المغربى ، شعبة من الجزولية الشاذلية (٣١٤ أ - ٣١٩ ب).

المجلد الثالث

باب الغين

الغازية: منسوبة الى الشيخ ابى القاسم الغازى المتوفى سنة ١٥٥٣/٩٨١ ، شعبة من الراشدية الشاذلية (١ أ ب).

الغريبية: منسوبة الى الشيخ محمد غريب الله الهندى ، شعبة من القادرية (١١ أ - ٣).

الغزالية: منسوبة الى حجة الاسلام ابى حامد زين الدين محمد بن محمد بن محمد الطوسى الغزالى المتوفى سنة ١١١١/٥٠٥ (١٢ أ - ٣).

الغوثية: منسوبة الى الشيخ الكبير حميد الله الحسينى السيد محمد المتوفى سنة ١٥٦٢/٩٧٠ ، شعبة من الشطازية (١٢ ب - ١٩ أ).

الغيشية: منسوبة الى الشيخ الكبير السيد ابى الغيث بن جميل المتوفى سنة ١٢٥٣/٦٥١ ، شعبة من الاهلية (١٩ ب - ٢٣ أ).

باب الفاء

الفتوتية: منسوبة الى الشيخ السيد على الهمدانى ، شعبة من الكبرى (٢٢ أ - ٣١ ب).

الفردوسية: منسوبة الى الشيخ ركن الدين الفردوسى المتوفى سنة ١٣٢٣/٧٢٤ ، شعبة من الكبرى (٣١ ب - ٣٢ أ).

الفضلية: منسوبة الى الشيخ السيد جمال الدين محمد بن فضل الله الهندى المتوفى سنة ١٦١٩/١٠٢٩ (٣٢ أ - ٣٨ أ).

الفضية: هى الحلوتية (٣٨ أ).

باب القاف

القادرية: منسوبة الى الشيخ القطب الغوث الصمدانى سلطان الاولياء ابو صالح السيد محى الدين عبد القادر الكيلانى المتوفى سنة ١٠٩٦/٤٩٠ (٣٨ أ - ٤٨ ب).

القاسمية: وهى الغازية (٥٧ أ).

- القره بأشوية: منسوبة الى الشيخ السيد علاء الدين على بن السيد الشيخ محمد النقشبندى الحسينى المتوفى سنة ١٠٩٧/١٦٨٥ ، شعبة من الشعبانية الخلوئية (٥٨ أ - ٧١ أ).
- القشيرية: منسوبة الى الشيخ الامام العالم ابى القاسم عبد الكريم بن هوازن القشيري المتوفى سنة ١٠٧٢/٤٦٧ (٧١ أ - ٧٤ أ).
- القصارية: منسوبة الى الشيخ ابى الصالح حمدون بن احمد القصار النيسابورى (٧٤ أ).
- القاطانية: منسوبة الى الشيخ حسن القطنانى المتوفى سنة ١٣٤٦/٧٤٧ ، شعبة من الرفاعية (٧٤ أ - ٧٥ أ).
- القلندرية: منسوبة الى الشيخ السلطان محمد السماعى الديوانى المتوفى سنة ١٥٢٩/٩٣٦ ، شعبة من المولوية (٧٥ أ - ٧٧ ب).

باب الكاف

- الكارزونية: وهى الاسحاقية (٧٨ أ).
- الكاسانية: منسوبة الى الشيخ شمس الدين احمد الكاسانى ، شعبة من الاحرارية النقشبندية (٧٨ أ - ٨٠ أ).
- الكبورية: منسوبة الى الشيخ ابى الجناح احمد بن عمر نجم الدين الكيرى (٨٠ أ - ٨٧ أ).
- الكلشنية: منسوبة الى الشيخ ابراهيم كلشنى بن الشيخ الفقيه مولانا محمد بن مولانا الحاج ابراهيم بن الشيخ شهاب الدين (٨٧ أ - ٩٠ ب).
- الكميلية: منسوبة الى الكميل بن زياد المتوفى سنة ٧٠١/٨٢ رضى الله عنه (٩٠ ب).
- الكيالية: منسوبة الى الشيخ اسماعيل المتوفى سنة ١٢٦٨/٦٥٦ ، شعبة من الرفاعية (٩٤ أ - ٩٥ ب).

باب الميم

- المتبولىة: منسوبة الى الشيخ ابراهيم المتبولى المتوفى سنة ١٤٧٥/٨٨٠ (٩٥ ب - ٩٧ ب).
- المجددية: منسوبة الى الامام الربانى الشيخ احمد بن عبد الاحد الفاروقى المتوفى سنة

١٥٦٤/٩٧١ ، شعبة من الاحرارية النقشبندية (٩٨ أ - ١٠٨ أ).

المحاسبيّة: منسوبة الى الشيخ الحارث بن اسد المحاسنى المتوفى سنة ٨٥٧/٢٤٣ (١٠٨ أ - ١١٠ ب).

المحيوية: هي الاكبرية (١٢١ ب).

المدارية: منسوبة الى الشيخ بديع الدين شاه مدار المتوفى سنة ١٤٣٨/٨٤٠ (١١٠ ب - ١١٢ ب).

المدنية: منسوبة الى الشيخ محمد حسن بن ظافر المدني ، شعبة من الزروقية الشاذلية (١١٣ أ - ١١٨ أ).

المرادية: منسوبة الى الشيخ السيد محمد بن مراد بن على داود بن كمال الدين الحسينى النقشبندى المتوفى سنة ١٧١٩/١١٣٢ ، شعبة من المجددية النقشبندية (١٢١ ب - ١٢٤ ب).

المشيشية: منسوبة الى الشيخ ابى محمد عبد السلام بن مشيش بن منصور بن ابراهيم المغربى المتوفى سنة ١٢٢٦/٦٢٢ (١٢٤ ب - ١٢٩ ب).

المصرية: منسوبة الى الشيخ المرشد الكامل محمد نيازى المصرى الخلوتى المتوفى سنة ١٦٩٣/١١٠٥ ، شعبة من الاحمدية الخلوتية (١٢٩ ب - ١٣٤ ب).

المصطارية: منسوبة الى الشيخ محمد بن احمد المكناسى المغربى ، شعبة من الجزولية الشاذلية (١٣٥ أ - ١٣٦ أ).

المصلحية: منسوبة الى الشيخ مصلح الدين مصطفى تكفور طاغى الخلوتى المتوفى سنة ١٦٨٨/١٠٩٩ ، شعبة من السنانية الخلوتية (١٣٦ أ ب).

المظهيرية: منسوبة الى الشيخ شاه شمس الدين حبيب الله جان جانان المظهر الدهلوى المتوفى سنة ١٧٨٠/١١٩٥ ، شعبة من المجددية النقشبندية (١٣٦ ب - ١٣٩ ب).

الملامية: منسوبة اليالشيخ ابى صالح حمدون القصار المتوفى سنة ٨٨٥/٢٧١ (١٤٠ أ - ١٤٨ أ).

المولوية: منسوبة الى الشيخ مولانا جلال الدين محمد بن بهاء الدين الصديقى المتوفى سنة ١٣١٣/٧١٢ (١٤٨ أ - ١٦٩ ب).

المهدوية: منسوبة الى الشيخ محمد بن عبد العزيز ، شعبة من المدينة (١٦٩ أ ب).

الميمونية: منسوبة الى الشيخ السيد ابى الحسن على بن الميمون المغربى المتوفى سنة ١٥١١/٩١٧ ، شعبة من المدينة (١٧٠ ب - ١٧٨ ب).

باب النون

الناصرية: منسوبة الى الشيخ الامام ابى عبد الله محمد بن محمد بن احمد بن ناصر المتوفى سنة ١٠٨٥/١٦٢٤ (١٧٨ ب - ١٨٠ أ).

النصوحية: منسوبة الى الشيخ محمد النصوحى الاسكدارى المتوفى سنة ١١٢٠/١٧١٨ (١٨٠ أ - ١٩٥ أ).

النظامية: منسوبة الى الشيخ محمد بن احمد الخالدى نظام الاولياء المتوفى سنة ١٣٢٥/٧٢٥ ، شعبة من الجشتية (١٩٥ أ ب).

النقشبندية: منسوبة الى الشيخ بهاء الدين محمد بن محمد البخارى المتوفى سنة ١٣٨٩/٧٩١ (١٩٥ ب - ٢٠٥ أ).

النوربخشية: منسوبة الى الشيخ محمد النوربخش البخارى ، شعبة من الكبرى (٢٠٥ أ - ٢٠٨ أ).

النورية: منسوبة الى الشيخ ابى الحسن احمد بن محمد النورى المتوفى سنة ٢٨٦/٨٩٩ (٢٠٨ أ - ٢١٠ ب).

النورية: منسوبة الى الشيخ نور الدين عبد الرحمن المتوفى سنة ٦٣٩/١٢٤١ ، شعبة من الكبرى (٢١٠ ب - ٢١٢ ب).

النورية: منسوبة الى الشيخ نور الدين حبيب الله ، شعبة من الرفاعية (٢١٢ ب - ٢١٤ ب).
النورية: وهى الجراحية (٢١٤ ب).

النورية: منسوبة الى الشيخ السيد محمد نور العربى الحسينى النقشبندى الخلوتى الملامى المتوفى سنة ١٣٠٥/١٨٨٧ (٢١٤ ب - ٢١٧ أ).

النورية: منسوبة الى الشيخ الامام محى الدين ابى زكريا يحيى بن شرف الدين النوى المتوفى سنة ٦٧٠/١٢٧١ (٢١٧ أ - ٢٢١ أ).

باب الواو

الوفائية: منسوبة الى الشيخ السيد ابى الوفاء محمد الكردى ، شعبة من الهوارية (٢٢١ أ - ٢٢٥ أ).

الوفائية: منسوبة الى الشيخ محمد الوفا بن محمد بن نجم الدين المغربى (٢٢٥ أ - ٢٤٧ أ).

باب الهاء

الهدائية: وهى الجلوتية (٢٤٧ أ).

الهروية: منسوبة الى شيخ الاسلام ابى اسماعيل عبد الله بن ابى منصور محمد الانصارى الهروى المتوفى سنة ١٠٨٨/٤٨١ (٢٤٧ ب - ٢٥٢ أ).

الهلالية: منسوبة الى الشيخ السيد على بن شهاب الدين الهمدانى المتوفى سنة ١٣٨٥/٧٨٦ (٢٥٥ أ - ٢٦٣ أ).

الهوارية: منسوبة الى الشيخ ابى بكر بن الهوارى (٢٦٣ أ ب).

باب الياء

اليافعية: منسوبة الى الشيخ الامام عبد الله بن اسعد بن على اليافعى القادرى ، شعبة من القادرية (٢٦٣ ب - ٢٦٥ أ).

اليسوية: منسوبة الى الشيخ خواجه احمد اليسوى المتوفى سنة ١١٦٦/٥٦٢ (٢٦٥ أ - ٢٦٧ أ).

اليعزية: منسوبة الى الشيخ ابى يعز بن الميمون الهنگورى (٢٦٧ ب).

اليمنية: وهى الاسدية (٢٦٩ ب).

اليونسية: وهى الشيبانية (٢٦٩ ب).

وفى «الخاتمة» (٢٦٩ - ٣٠٣) بيان اختلاف الطرائق و بيان فائدتها، و انوار السلوك و بيان الطريقة الكمالية.

النتيجة

السيد محمد كمال الدين الحريري زاده (١٨٥١/١٢٦٧ - ١٨٨٢/١٢٩٩) بالرغم من أنه ولد في استانبول و عاش فيها فقد رأيناه قد تعلم العلوم الشرعية من الفقه و التفسير و الحديث كما تعلم اللغة العثمانية و اللغة العربية و اللغة الفارسية جيدا حتى ألف بعض الكتب و الرسائل بلغة من هذه اللغات الثلاثة.

و بلغت تأليفاته الاربعين ما بين كبير و صغير و عربي و تركي.

و كما أنه أخذ طرائق كثيرة يتجاوز عددها الستين و لبس خرق بعضها كذلك روى عدة كثيرة منها بذكر السند.

و كتابه الشهير المسمى بـ«تبيان وسائل الحقائق في بيان سلاسل الطرائق» يمتاز بقيمته العلمية في مجال الطرائق و له مكانة هامة جدا في موضوع تدوين الطرائق و استند فيه الى عدد كبير من الكتب المشهورة في مجال التصوف و الطرائق.

و الواقع أنه ما طبع حتى الآن و هو جدير و لائق للطبع و النشر.